

نامہی ئەدەب
Namey Edeeb

وەرزنامەیی
کۆری فیڕکاری و نەدەیی و فەرھەنگیی
ئەدەب

منتدی اقرأ الثقافي

للکتاب (کوردی - عەربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

وهرزنامه‌ی «نامه‌ی نه‌دهب»

دهسته‌ی نووسگران:

۱- مسته‌فا ئیلخانی‌زاده

۲- سه‌ید یاسین قورمیشی

۳- جوسین شیریه‌گی

۴- نه‌مین گهردیگلانی

۵- نه‌یلا سانه‌ی

ویراستار: پژگار نووری

کاری بوویه‌رگ: کۆمار به‌زایی

پیتچن: پژگار نووری

چاپ : چاپ و ته‌کسیری حیسامی ته‌له‌فون ۶۲۲۰۷۶۰

له جهاتی سه روتار

فهره‌نگ و نه‌ده‌بی هر گه‌لیک پیوستی به خزمه‌ت کردن و هه‌ول و تیکوشانی هه‌مه‌لایه‌نه‌به، به تایه‌ت چینی رۆشنیر و قه‌له‌مه‌ده‌ستی نه‌و گه‌له‌نه‌رکیکی زیاتر و گرینگریان له‌وباره‌وه له‌ نه‌ستویه. هر له‌به‌ر نه‌وه که هه‌ول و تیکوشانی به‌ گه‌ل و هاوکاری و هاویری ده‌سته و تاقمیک هه‌میشه له‌ هه‌ول و تیکوشانی تاکه‌کسی سه‌رکه‌وتووتر به‌وه ئیمه به‌ هه‌ست پیکردنی ئهم زه‌رووره‌ته چهن سال له‌وه‌پیش کۆری فیرکاری و فهره‌نگیی نه‌ده‌یمان به‌ هه‌لکاری ده‌ستمیه‌که‌له. نووسه‌وان، شاعیران، ئه‌دیبان و هه‌نه‌رمه‌ندان له‌ شاری بۆکان دامه‌زراند.

به‌ شایه‌دی خه‌لکی شاری بۆکان و زۆربه‌ی شاره‌کانی دیکه‌ی ولاته‌که‌مان، کۆری فیرکاری و فهره‌نگیی نه‌ده‌ب به‌ ئیمکانانی زۆر که‌م توانویه‌تی ده‌وریکی به‌رچاوی له‌ به‌واری کاروباری فیرکاری و نه‌ده‌بی له‌ کوردستانی ئیران هه‌بی.

به‌شی فیرکاریی ئهم کۆره‌ توانویه‌تی له‌ ماوه‌ی ئهم شه‌ش، چه‌وت ساله‌دا زیاتر له‌ چه‌وت هه‌زار که‌سی له‌ شاری بۆکان و گونده‌کانی ده‌روبه‌ری ئهم شاره‌ و ئاویه‌کانی سه‌ر به‌ شاره‌کانی، سه‌فر، دیوانده‌ره، زه‌ربنه، شاهیندیز، میانداو، شه‌هریاری که‌ره‌ج، زاخه‌رزی مازنده‌ران، فیری خویندن و نووسین و نه‌ده‌ب و زمانه‌وانی کوردیی له‌ چه‌ند قوناغی جۆراوجۆر بکا و دوو خولیش له‌ زانکۆکانی قه‌زوین و به‌وعه‌لی هه‌مه‌دان به‌ هاوکاری نه‌نجومه‌نه نه‌ده‌یه‌یه‌کانی نه‌و زانکۆیه‌نه و مامۆستایه‌تی مامۆستای پایه‌به‌رز و دلسۆز خودالێخۆشبوو مامۆستا چه‌سه‌ن سه‌لاح سۆران و کاک سوله‌یمان عه‌بدوللازاده‌ دابنی، که‌ له‌و خولانه‌دا ژماره‌به‌کی به‌رچاوی فیری خویندن و نووسین و نه‌ده‌بی کوردی بکا. هر نه‌ستاش له‌ سه‌ر ئهم کاره‌ به‌رده‌وامه‌ و بۆ نه‌و که‌سانه‌ی به‌ رۆژ ناتوانن له‌ شونیی ئهم ناوه‌نده‌ له‌ ژیره‌مه‌ینی پاساژی شاره‌داری به‌شداری بکه‌ن، خولی شه‌وانه‌ی له‌ ئاموزشگای «خه‌یام» و «نه‌واه داناسه‌ و خاوه‌نی ئهم ئاموزشگایانه‌ به‌ خۆپایی شونییان بۆ وته‌وه‌ی وانه‌ی کوردی پێداوین.

به‌شی نه‌ده‌بیی ئهم ناوه‌نده‌ش جگه‌ له‌وه‌ی له‌ ماوه‌ی ئهم شه‌ش، چه‌وت ساله‌دا، هه‌موو پاشنیه‌رۆیانی رۆژانی چواره‌مه‌مه کۆره‌ نه‌ده‌یه‌یه‌کانی خۆی به‌ریوه‌ برده‌وه، تا ئیستا چه‌ند کۆر و ئاهه‌نگی گه‌وره‌ی ساز کردوه‌ وه‌ک کۆری شی کردنه‌وه و لێدوان له‌ سه‌ر کتیب و نووسراوه‌کانی مامۆستا حوسین شیربه‌گی، خانمی سه‌روه‌ی شه‌ریف‌زاده، شلیز مه‌جیدپوور، کۆری پێگه‌ی ره‌خته له‌ نه‌ده‌بی کوردی به‌ کارگیری مامۆستایان عه‌بدولخالق یه‌عقوبی و

همه ساله سووزنی، کوپری ریزلینان له ماموستانان هیندی، راوچی، نه فخمی، قالمه مه ره و
 چهند کونفرانس زانستی وه ک کونفرانس بۆ دوکتور ده شید کرمانج له سه زمانه وانی
 کوردی، کونفرانس بۆ دوکتور نه جمه ددین جه بیاری بهرپرسی په ژوو هیشکه دهی زمان و
 نه دهی کوردی له باره ی نه دهی کوردی و کار و ئهرکی په ژوو هیشکه دهی زمان و نه دهی
 کوردستان. کونفرانس بۆ دوکتور شه بهاز موحسینی ماموستای زمان و نه دهی فارسی له
 زانکۆی نازادی مه هاباد له باره ی لیکولینه وه و نووسینی وتاری زانستی و چهند رپورسمی
 کوتایی خوله کانی فیرکاریی کوردی له شاره کانی بۆکان، زانکۆی بووعلی ههمه دان و
 گونده کانی ده جیم خان، سهره، تورجان، گامیشگولی، ناچیت و چهند ئاوابی دیکه ساز بکا.
 ههروه ها چهند ئوردووی به به شداری ماموستایان، خوبند کاران، نه ندامان و هونه رمندان بۆ
 کونه کوتتری سه هۆلانی مه هاباد و سهردانی گلکۆی ماموستا هه زار و هیم له مه هاباد،
 ناوه لدری شه لاشی سهردهشت، گۆلی زریواری مهربوان، هه ورامانی تخت، پاوه و نۆتسه
 و ناوه لدری بل، تاق بوستان و ئیسلاماوا و که رهند و پێژاو و چوونه سهر مه زاری گه وره
 پیروانی نه هلی هه ق (کاکه یی) نه تجم داوه، و له هه موو نه م شویتانه رپورسم و کوپری شیعری
 ساز کردووه که هاویری بووه له گه له نوای خوشی شمشالی قالمه مه ره و نایه ی عوسمانه سوور و
 گیتیاری زانا عومه ره عبده للاهی.

له سالی ۱۳۸۷ خولیکی (آموزش ادبیات کودکان و نوجوانان) وانا فیرکاریی نه دهی مثالان و
 میز مثالان بۆ ماوه ی دوو مانگ، به هاوکاری (انجمن نویسندگان کودک و نوجوان ایران) و
 به یارمه تی مالیی به پێژ دوکتور په رویز جیگری وه زیری فره هنگ و ئیرشادی ئیسلامی ئیزان،
 سه رکه وتووانه به رپوه بردووه که له م خوله دا چهند کهس له ماموستایانی نامووزش و
 پهروه رش و نووسهران و خوبندکارانی بۆکان به شداریان کردووه، ماموستای نه و خوله خانمی
 له یلا سالحی که خویان شاعیر و ماموستای دواناوه ندین و خواوه نی بروانامه ی کارشناسی
 نه رشه (ماجستیر)ه زۆر شاره زایانه و دلسۆزانه نه م خوله یان به رپوه بردووه فیرخوازان سوودیان
 لیه ره گرتووه. ههروه ها خولیکی دیکه ش له سالی ۱۳۸۸ به به شداری ۳۲ کهس سه رکه وتووانه
 به رپوه چووه ۲۶ کهس له به شداران که له تاقیکاری سه رکه وتووون بروانامه یان له لایه ن
 (انجمن نویسندگان کودک و نوجوانان ایران) پندراوه و ئیستا خولی ته کمیلی (سه رتری
 نه ده بیاتی کووده کان و نه وچه وانان به به شداری ۳۶ کهس که زۆر به یان له ماموستایانی
 نامووزش و پهروه رش و خوبندکارانی زانکۆ و نووسهران و شاعیران به ماموستایه تی خانم
 له یلا سالحی و کاک مسته فا ئیلخانی زاده به رپوه ده چی. بۆ نه م دوو خوله ش هه ره به رپز

دوکتور پرویز جیگری وه زیری فرههنگ و ئیرشادی ئیسلامی یارمهتی پیوستی داوین و ئهم خولانه بهخوڤایی بووه.

کردنه وهی ویلاگنیکیش به ناوی دهنگی ئهدهب (www.dengideb.blogspot.com)

چایی ئهم وه رزنامه بهش (وه رزنامهی نامه ی ئهدهب) به شیکه له کاره کانی ئهم کوره بو خزمهتی زیاتر به فرههنگ و ئهدهبی کوردی. جینی ئاماژه به ئهم ههموو ههول و تیکۆشانه به هاوکاری و زهحمهتی ههموو ئهندامان و ماموستایانی پێشوو و نیستای ئهم ناوهنده بووه. به تایبەت زهحمهت و ههول و تیکۆشانی دوو کهس له ئهندامانی بهشی ئیداری ئهم ناوهنده یانی: کاک رزگار نووری و یای ئامینه ههناهی که بهشداری زور چالاکانه یان جووه له تهواوی بهشه کانی ئیداری و تهشریفاتێ کۆری فێرکاری و فرههنگی ئهدهب لهم چهند سالانه ی رابردودا.

مسته ها ئیلهانی زاده

وتاریک له: ده محمد جه قناس،

دیاالوگی له یه ک حالییوون

« سه هور »

نازادی سه ره تا

ناوازی ولاتی مردن فیر بووه

ههور

دهنگی گر مه

منیش به دواى کوتایى نم سه هره دا

پوحم له له یی ده سم خستوه

بلنی به راستی ساتی نه وه نه هاتنی که په نجیره له دهنگی بکه یه نه وه تا نیستا ناشنا به تیه کی به
توواو مانای له نیز گی یستی گویمان نه بووه؟ بهیلین که نه و شته ی جیا له فره هنگی نیمه به
پرو به پرومان دابیش و به مای پرژه ی به کیوونیکى لئحالی بوون دابرئین؟ بلنی نه و شته ی
که له گهل بیروبوچوونى نیمه ناگونجی تیگه یشتی هه یی؟ نایا به راستیه کی راست ساتی نه وه
نه هاتووه بیر و خه یاله کان لای یه ک دابینین و تاوانی نه زانی بکه یه نه ژیر پرسیاره وه، بلین
خوزگه نه و پرژه ده هات و به نازادی نووسین به توندرو و ناودیر نه ده کرا؟ ساتی نه وه هاتووه
که قه بولی که بن له سه ر خاله ره شه کانی بیباکی بیروباوه ری خومان دیاالوگی دیموکراسیمان
هه بنی تا ناوانی خه یاله کان له چوارچینه ی ژووړیکدا به قوغل کراوی نه مینتیه وه؟ به
تاهه زرزیه وه بلین ساتی نه وه نه هاتووه وای بیر که یه نه و یتیر له یه ک حالییوونى وشه کان گوناح
نییه؟ کاتی دهنگی نه ده یی زمانى نه توه سه رکه و توه کان له ربی دیاالوگی به کیوونه وه
خه ریکی مؤدیرنیزمی دیموکراسین، نیمه ناتوانین و نابن به ره تکرده وه ی بیروبوچوونى نه م
دهنگانه به به هانه ی لئحالی نه بوونیکى ساکار له جنى هه قى هه لیزاردن له گهل بیروبوچوونى
خومان هه موو رییه ک له سه ر دیاالوگی به جبهانی بوونمان بگرین. نیمه ده توانین لاپه ریه ی
کتیبی بیروباوه ری خومان هه لده یه نه وه. بن ترس له به ردی نه و وتانه ی که بۆ لیل بوون ده یخه نه
کانیاوی نووسیمانه وه. که وى قه کانمان له قه قه سی هه ست به نازاد بوونیکى به نه رته ی
نویخوازی به یترین. به لام یی دودولی له نالوگوری نه م دیاالوگانه نه وه نه و که سه سه رکه و توه
که جنى ترسی نه زانیی هه تاهه تایی به ناویه بوونى زانسته کانی که له هاوقسه ی پرو به پروی
ده بیستی یگژوړتیه وه. وای پنده چى به جورئ له وشه ی له یه ک گه یشتن ناو بنیتین. نه و
نویخوازیه ش که له دروون و کار و کرداری خومان وه سه ره لده دا ده بنی ئیزن بده یی که
نه واتیش نه زانیه کانی خویان به و حالییوونه ی که له سه ر زانستی نیمه هه یانه به پروه رده بکه ن. تا
به متانه به کی پر له هیواوه درگای دیاالوگی له یه ک حالییوونیکى هه میسه یی بۆ دواړوژ
بکه یه نه وه.

کورتە باسێک لە ژبانتانامەی (ک.د. ئازاد)

کەریمی دافیی شاعیریکی پڕ کار و ماندوونەناسە لە ناو شاعیرانی کورددا ناویکی بەرچاو و ناسراوە. نێمە لەم ژمارەیەدا هەولمان داوە بۆ باشتەر ناساندنی کاک کەریم کورتەبەک لە ژبانتانامەی چاپ بکەین و چەند شیعیریکی یێنێنەووە ئەمەش ژبانتانامە و شیعەرەکانی کاک کەریم:

- ناوی (کەریم دافیی)یە!

- سالی ١٣٣٩ لە ناوچەی سەردهشت لە دایک بوو.

- خوێندنی سەرەتایی لە سەردهشت و خوێندنی (راهنومایی) لە پانە تەواو کردوو.

- بۆ خوێندنی ناوەندی (دبیرستان) چوار سال لە شاری میانداو خوێندووێتی. دیپلومی هەر لە میانداو لە سالەکانی ١٣٥٦-١٣٥٧ وەرگرتوو.

- کارناسی راپۆژکاری (لیسانس مشاورە)ی لە زانستگای تەوڕیز وەرگرتوو و پڕوانامەی لیسانسی خۆی لەسەر (کوردی سۆران) نووسێو بە ناوی: (ناساندنی تاییەتمەندیەکانی فەرەهنگی کوردانی سۆران) کە ئەو سالە یەکیک لە باشتەڕین پڕوانامەکان بوو و پلەی یەکمەمی دراوێتی.

- سالی ١٣٥٤ بۆتە هۆگری شیعەر و ئەدەب و هەر لەساووە شیعری وتوو.

- سالی ١٣٦٤ هەوێل شیعری لە گۆفاری «سروەدا» بڵاو بۆتەووە. پاشان لە زۆریەکی کتێب و گۆفارە فارسی و کوردیەکاندا لە ناو نێزان و نوروو یا و گۆفارەکانی کوردی لە دنیادا شیعری چاپ کراوە و جینگە ئاماژە بە تانێستا پتر لە ٥٠٠ بەرهەمی (شیعر و چیرۆک و بەرهەمی دەروونناسی و بابەتەکانی ئەدەبی) لە گۆفار و کتێبەکانی نێزان و جیهاندا چاپ کراوە!

- ٢٧ بەرهەمی (بە شێوەی کتێب) هەبە کە یێنجگە لە یەکیکیان کە بە ناوی «چیکەم تا تۆ قەت بەهاری ئێ نەتۆرێ» لە سوێند چاپ بوو و ٢٦ بەرهەمی تری، بە هۆی گیر و گرفت و بێدەسلاتی بڵاو نەبوونەتەووە!

- بەرهەمی زیاتر لە ٣٠ سال نووسینی ئەدەبی کە زۆریەکیان شیعرن و ئامادەیی چاپن بریتین لە:

١- چیکەم تا تۆ قەت بەهاری ئێ نەتۆرێ

٢- نیشتمانی تازەیی شیعەر

٣- وەرزی فێنکی بێوادی

٤- شەیدایی

٥- باخی

٦- شەوگار نامێنی تاکوو سەر

۷- پایزه خەم

۸- غەریبانه

۹- لێره دلداری تاوانه!

۱۰- بۆ خەمییکی بێ کوتایی

۱۱- یاسای هەرمان

۱۲- کوا یەك رهنگی دهوورانی زوو؟

۱۳- من هۆگری ئەم کۆیستانەم

۱۴- خوشەوێستیکم هەبوو

۱۵- وەرزی بەرزی خوشەوێستی

۱۶- قەلەمییکی فرەوێژ و فرەاوێژ

۱۷- یاد و یادگار، بۆنە و بەهانه

۱۸- تا ئاربابای خوشەوێستی

۱۹- سەردێری خوێن

۲۰- تا ئەو پەری فەرمانۆشی

۲۱- کووچە رازەکانی لاوەنی

۲۲- ینشکە کانمان پێتاکەن!

۲۳- ئاوانە کانمان هەلنافرن

۲۴- دوایین وێستگە!

۲۵- ئاوتەکانی دەروون (کورتە چیرۆک)

۲۶- کوردانی سۆران (لیکۆلێنەو سەبارەت بە زمان و فەرھەنگی کوردی سۆران)

۲۷- خەونووچکەکانی ینداری (کورتە چیرۆک)

- سالی ۱۳۸ وەک دامەزریترێ ئەنجومەنی ئەدەبی لە شاری بانە تیکۆشانی خۆی درێژە پێداوە. پێنجگە لە دامەزراندن وەک بەریوەبەری ئەنجومەن کاری کردووە و زیاتر لە پێنج سال بەریوەبەری ئەم ئەنجومەنە بووە.

- ۲۵ سالە مامۆستای قوتابخانەیە!

- ئێستا پێنجگە لە کاری ئەدەبی، لە دەبیرستانەکانی شاری بانە و لە «مرکز مشاوره خانواده»دا وەک راویژکار خەریکی کارە!

دلنهایس

بیر له هه رچی ده که مه وه،
ده که ومه ناو شک و گومان.

زۆر ده ترسم له داهاتوو

زۆر دوو دلم،

له ئاکاری دونیای نه مرۆ!

به ئام له دوو شت دلنایم،

وه فای خۆم و

ئه وینی تو!

خۆر

په رده به کی سوور،

وه لاچوو!

په نجه ره به ک ئاوه لا بوو!

خۆری سروشت دای له ناو مال

خۆری ناو مال،

دای له شه قام!

من به رانه ر په نجه ره که،

پاوه ستاوم!

له نیاوانی ئه و دوو خۆره،

قه تیس ماوم!

خۆریک جه ستم نه لایینی!

خۆریک،

رووحم نه و تاویتی!

په نجه ره

ئه و په نجه ره ی

وه ک جه نجه ره ی،

شيعره کانم ناوه لا بوو،
ئەو پەنجەرەى
هەزار ورەى
سەوز و سوورى لە ناوا بوو،
ئەم رۆژانە بى دەربەستى
دەستى ساردى خەزان بەستى!
بلى تاکوو بەهار دادى و
دەستى هەتاو دەیکاتەوه
نازدارى ئەو دىو پەنجەرە
«نازاد» لە بىر نەباتەوه!

ناماده کردنی: جه هغه هه مزه قورمیش
 سه ره چاوه کان: نالوگوری زمین به سرنج دان به لهش.
 نووسه: جون بورسینکو
 وهه گیت: مبهدی قهراچه داغی

«نالوگوری زمین»

نه گهر به وردی پروانیه دویای نه مرق به هوی پیشکه وتنی ته کیک و زانست گورانکاریه کی
 زور خولقاوه، به شپوه به ک سرنجی هه مرقنیکي بولای خوی راکیشاوه، نه وهی راستی بی
 نه و گورانکاریانه نه گهر چی بارودوخی گوزه رانیان هاسانتر کردهوه به لام بری جار ته نگزهی
 دهروونی به دواوه هه به. به قهولی زانابه ک به هوی عیلم و زانست سروشتی وه حشمان
 دهسته مق کرد به لام بری جار وا باشره به تپروانیکیکی وشیارانهوه ناوریک له خوشمان بده پنهوه
 تا به سه ترس و خهفت و ناهومیدیدا زال بین و خوشی و شادی و گه شه نیسته چی بکه بین.
 ده بی نه وهش بزاتین هه موو کات بهرگری چاکره له درمان چونکه بهرگری پلهی ساخی و
 ته ندروستی بهرزه ده کانهوه و ناهیلی نه خوش کهوین، به لام خودای نه کرده نه گهر تووشی
 نه خوشی بووین له خولی په کهمدا دوزینه وهی هوی نه خوشی نهسته مه، له دوایشدا چاره سه ری
 وهخت گر و پر خه رجه.

وه کوو پسوران پاس ده کهن راده به ک له نه خوشیه جهسته یه کان به هوی بارودوخی
 دهروونیه وه پیک دین که به زمانی عیلمی شپوه جهسته یی یا Soma to formi بان پی ده لین. وا
 باشه له پیتاوتنه و کردنی بارودوخی رووحی دهروونی خومان کار بکه بین تا کوو بتوانین
 سه رخوش و سه ری حال بین و پشی نه خوشیه جهسته یه کان بگرین.

یه کیک لهو بوارانهی ده بی بییونین گورینی بیر و زهینه، که ده توانی ناراسته وخو له سه ساخی
 و سلامتی لهش شوین دانن. پیمخوشه نامازه بهو راسته قینه به بکه نالوگوری زمین بو
 له بهر چاو گرتنی ته ندروستی و بهرزه وهندیه کانی خومان نه وه ک نه وهی به ته وای
 ته لقین هه لگر بین و نه توانین له باری فکریه وه له سه پنی خومان راوه ستین. بهو پیتودانه چه ند
 خالیک هه په نامازه یان پنده که یان تا بتوانی بو ناساخی جهسته یی و دهروونی پارمه نیمان بدا...

۱. دوباره نیمه ناتوانین پیش به هه موو رووداوه کان بگرین یا به چوکیان داینین به لام ده توانین به
 روانگه به کی راسته قینه به بیروباوه ری خومان له گهل رووداوه جوراوجوره کان پنهوتر که بین.
 بو بهر بهر کانی له گهل رووداوه جیاوازه کان چه ند لایه نیک هه به ده بی له بهر چاوی گرین:

تلف) به جی نه‌وی وه کوو مه‌ترسیه ک بروانته رووداوه کان وه کوو تاقیکاریه ک چلویان لیکین که ده‌توانن نیمه راینن بو خوراگری و به‌ریه‌ره‌کانی تا چاره‌یه ک بدوزینه‌وه.
ب) باشه بزاین وره‌ی ده‌روونی هه‌موو کات هاو‌ریمانه‌ئو باوه‌ره ده‌توانن وه‌زیه‌ک بی بو خوراگری و ینگ هیتانی هیمنا‌به‌تی ده‌روونی.

ج) له‌کانی تووشبوونی ته‌نگ‌ره هه‌ول بدهن به جوانی و له‌سه‌ره‌خه‌ه‌ناسه هه‌لکیشن. بو چی؟ چونکه هه‌ناسه نه‌گه‌ر به جوانی وه‌کاری بینن به‌کینک له‌و نه‌رکانه‌ی که به نه‌ستی هه‌ناسه کیشانه‌وه هه‌یه‌یه نه‌وه‌یه نوکسیژن که خوراکی به‌ره‌تی و حه‌باتی میشکه به میشکمان ده‌گه‌یه‌نی، ماده‌ی پیوستی دیکه‌ی میشک قه‌ند یا شه‌کره له‌ریگه‌ی خوارده‌مه‌نیسه‌وه دابین ده‌کری. جا که وایه نه‌گه‌ر میشک به جوانی کار بکا و دابین کری له‌سه‌ر زه‌ین و بیروکه‌ی جوان و گه‌شه‌داریش له‌سه‌ر زه‌ینی وشیارگه‌ر شوین داده‌نی.

- چه‌ند کاریک بکه‌ن: هه‌رکات تووشی گرفت و هالو‌زی بوون هه‌ول بدهن نارام هه‌ناسه بکشین نه‌گه‌ر ۵ چه‌رکه هه‌ناسه‌تان کیشا ۱۰ چه‌رکه رایگرن تا ده‌رفه‌ت پینکین توکسیژن به میشک بگا له‌ماوه‌ی ۵ چه‌رکه‌شدا ده‌ریده‌نوه ده‌ری.

- هاوکات له‌گه‌ل هه‌ناسه هه‌لکیشان و راگرتی هه‌ناسه ته‌لقینی بیروکه و وته‌ی باش و به‌که‌لک به خوتان بکه‌ن بلین: من شادم، من له‌سه‌ر خۆم، من به هیزم...

تا هاوکات له‌گه‌ل گه‌یاندنی پینخوری میشک، پینخوری زه‌ینیش له‌ناو ده‌ماره‌کانتدا جی بگری شک مه‌که‌ن تاقیکاریه‌کان سه‌لماندوویانه‌ شوینه‌واری نه‌وتوی له‌سه‌ر ئالو‌گو‌ری زه‌یندا هه‌یه.

۲) له‌شساخی بریتیه له‌سلامه‌تی جه‌سته‌یی و زه‌ینی که وایه باشه‌ره لانی کهم حه‌وتووی سنی رۆژ، رۆژی ۲۰ ده‌قبه‌وه‌رزیش بکه‌ن.

- له‌کانی خواردندا به‌ئاگاداریه‌وه بزاین چ ده‌خوین و چونی ده‌خوین. باشه‌ره وا به‌خوین که نامی پاروو به‌جیزین و به‌وردی بیجووین نه‌و کاره هه‌م یارمه‌تی گه‌ده ده‌دا و ده‌یحه‌سینته‌وه هه‌م یارمه‌تی زه‌ینمان ده‌دا و وشیارمان راده‌گری.

- هه‌ول بدهن به‌سه‌ر فکر و زه‌ینی خوتاندا زال بن نه‌م شیوه‌یه وشیارتان راده‌گری و خوراگرتان ده‌کا.

- هه‌ول بدهن چایی و کافین که‌مه‌تر به‌خۆنه‌وه.

- تینکۆش سه‌وزی و میوه و گۆشتی ماسی پتر به‌خۆن.

- هه‌موو رۆژی له‌شوینکی باش تاویک به‌حه‌سینه‌وه... و به‌ته‌لقین کردنی وته‌ی باش و دۆعا کردن ده‌رووتان هیه‌ره بکه‌نوه هه‌تا میشکمان به‌حه‌سینه‌وه و زه‌ینتان باشه‌ره کار بکا.

۳) وا باشره هممو کات خوتان به هیز یت به رچاو، چونکه تعلقنی جوان شویته واری باشی لی ده که وچه وه... Jimmy Huege پاله وانی پیشوی نوله مییک به هوی نه خوشی ده مار و لهش هیوای پاله وانه تی له ده ست دا. دهستی کرد به راهتانی لهش وا به سر نه خوشیدا زال بوو که توانی بو جاریکی تر میدالی پاله وانه تی وهریگرچه وه... نه مه نیشان ددها نه گهر بیروکی باش له ناو میشکدا جیگر که ین ده توانین زوری به ی گیرو گرفته کان به ناسانی حمل و فصل که ین و له ناویان به رین.

۴) هه لومه رجه کان ده گوردرین نالو گور تاییه تمعن دیکي راسته قینه یه پی نه وهی که بترسین باشره بو به رزه وه ندی خومان پیشوازی له نالو گور بکه ین. نه گهر هه ست ده کهن له حاندی نالو گور که کان خوتان تووشی خهفت و ناو میدی ده کهن نه وه بزانن خوتان تووشی نازاری ده روونی ده کهن! به قهولی دوعای «جویران خهلیل و دوکتور جیبه ویر» که ده پارتیه وه: «خودایا، یارمه تیم ده نهو شتانه ی بو نه وه دهن نالو گوربان به سهدا یتیم به سهریاند زال بم و نهو شتانه ی له توانمدا نییه بیانگورم خویان له بهر را گرم و له هه موو نه وانه گرینگتر زانستیکم ین عه تا کی هه ست به جیاوازی تم دوو مه به ست بکه م!»

۵) باوه ره کان به هیزن ههول بهن بو خولقاندنی باوه ره له سهرچاوه ی جوان که لک وهر گرن. ۶) دهن بزانن ته نیا ریگی ده رباز بوون له دل خوربه و ترس رووبه روو بوون له گهل گیرو گرفته کانه، خوار دهنه وه، نه ته نیا گرفته که لانا با به لکوو کوسینکه و نیگه رانی پتر پینک دینی و ده یت هوی نه خوشی ده روونی. جگه ره کیشان، خوار دهنه وه ی مه شووبه نه لکولیه کان و به کار هینای ماده سر که ره کان دهنه نامرازی که بو دابین کردنیکی سهره کی نه ک به نه رته ی نه م نالوزیانه، نهو شیوازه ناله باره نه ک گرئ ناکاته وه به لکوو گرپیو وچه که ده خولقتنی و زور ناسه واری خرابی تاکی و به مه لایی و کومه لایه نیی به دواوه هه به.

نه گهر نهو کانه ی له گهل ترس و خهفته ته کان رووبه روو بین نه گهر چی له کرده وه دا که مینک دژواره! به لأم له سهر بیر و باوه ری تیمه شویته واری چاکی دهن و مروف هه ست به به رزیی بیر و باوه و خورآگری ده کا. نه گهر هه ستان به ته نگزه به کی زور کرد پیتان عیب نه یی له گهل که سانی که ده توانن درده دل بکه ن. چونکه نهو درده دل ده روونتان سووک و به تال ده کا و به گورپه وه ی بیرو را ده گونجی ری چاره یه ک بدوزرچه وه بو کردنه وه ی گرپو گولی پینکها توو.

۷) هه ست کان دوو به شن: هه م مه ترسیدار، هه م پر له نهوین و خوشه ویستی. دیاره هه ست به ترس و خهفت جهه ست مان ناله بار ده کهن، دل کوه و نیش و نازار له شمان داده گرئ، به لأم

ههستی خوشه‌ویستی له‌شمان سووک ده‌کا هه‌نگاو به‌هیز ده‌کا و له‌ئاکامدا شادی و سه‌رخ‌شیمان بێ ده‌به‌خشی که‌وابوو چاکتر وایه‌ ژیان سه‌خت نه‌گرین و زه‌ین و بیرمان ناواله‌تر که‌ین.

۸) نایا پیتان خوشه‌هه‌ق به‌خوتان بده‌ن یا له‌ده‌رووندا ئارام بگرن؟ هه‌موو رۆژی خوتان ماندوو ده‌کن تا‌کوو سه‌لمیتن هه‌ق به‌نیویه‌به‌لام بزانتن که‌سه‌یه‌تی نیوه‌په‌ر‌بایه‌ختر له‌ویه‌سه‌ری خوتان به‌شتیکه‌وه‌قال که‌ن که‌بارودوخی هه‌منایه‌تیتان له‌ناو به‌رئ، نه‌گه‌ر که‌سینک هه‌له‌ی کرد لێ‌بیورن نه‌وه‌ک له‌به‌ر نه‌وه‌ی بایه‌خی لێ‌یوردنی هه‌یه، به‌ل‌کوو له‌به‌ر نه‌وه‌ی خوتان بایه‌خی، ئۆفره‌گرتنتان هه‌یه. حافظ کوته‌نی:

(حافظ ار خصم، خطا گفت، نگیریم بر او

و برحق گفت، جدل با سخن حق نکنیم)

واتا نه‌گه‌ر دوژمن هه‌له‌ی کرد چینگه‌ی گله‌یی نییه‌ (چونکه‌له‌حالی به‌ره‌ره‌که‌انی دایه‌و بیرۆکه‌ی جیاوازی هه‌یه) نه‌گه‌ریش قسه‌ی هه‌ق بوو با دوژمنیش بێ هه‌قه‌و ده‌بێ یسه‌لمیتن و له‌سه‌ری نه‌رۆین...

۹) خوتان هه‌ر وه‌کوو هه‌ن سه‌لمیتن، له‌ره‌شبینی خۆ‌پیارێتن چونکه‌نه‌گه‌ر له‌خوتان دووشک و به‌دبین بێن دو‌چاری نا‌ه‌و‌میدی و هه‌ست به‌گوناح کردن ده‌بن. نه‌وه‌ش دوا‌که‌وتویی که‌سه‌یه‌تی به‌دواویه، نه‌گه‌ر له‌ده‌روویه‌ریا که‌سانی‌تر ره‌شبین بێ، رق و کینه‌و توو‌په‌یی و نه‌حاوانه‌وه‌ی لێ‌ده‌که‌وته‌وه. نه‌وه‌ش نه‌خو‌شی ده‌روونی ده‌خولقیتن. ئاده‌میزاد نه‌گه‌ر که‌م و کوو‌په‌یه‌که‌انی خۆی له‌به‌ر‌چاو بێ هه‌روه‌ک هه‌موو تاک و مرۆفینک هه‌یه‌تی ده‌توانن به‌وردی کاریان له‌سه‌ر بکا و ورده‌ورده‌له‌و خو‌وخ‌دانه‌ی بوونه‌ته‌عاده‌ت خۆ‌ده‌رباز بکا و که‌سه‌یه‌یه‌کی پته‌و دا‌پ‌ژێ.

۱۰) خوتان به‌لێ‌یوردویی راپیتن، که‌سه‌یه‌یه‌کان هه‌ر وه‌کوو خویان که‌هه‌ن بگرنه‌خۆ، نه‌وه‌ک نه‌و جۆره‌ی نیوه‌پیتان خوشه‌به‌خولقیته‌وه. لێ‌ره‌دا با‌ش‌تره‌به‌جوانی ئاساژه‌به‌م راسته‌قینه‌یه‌بکه‌ین که‌که‌سه‌یه‌تی هه‌ر که‌س له‌گه‌ل ره‌فتار و خه‌ده‌یه‌کی هه‌یه‌تی جیاوازیه‌کی نه‌وتۆی هه‌یه. به‌داخه‌وه، ئیمه‌وامان عاده‌ت گرتوه‌یا وایان قسه‌و باس بۆ کردووین که‌تاک له‌گه‌ل که‌سه‌یه‌تی و ره‌فتاری تیکه‌ل ده‌که‌ین نه‌وه‌ش دو‌خی ناله‌باری لێ‌ده‌که‌وته‌وه. گرینگ نه‌وه‌یه‌بزاینن که‌سه‌یه‌تی هه‌ر تاکیک کاکلی مرۆفایه‌تی و ئینسانیه‌ته‌ده‌بێ ریزی بۆ داند‌ری به‌لام ئیمه‌ده‌توانین له‌سه‌ر ره‌فتاره‌کان کار بکه‌ین یا قسه‌و باسیان له‌سه‌ر بکه‌ین، بۆیه‌نه‌گه‌ر که‌سینک یا ته‌نا‌ه‌ت من‌داله‌که‌مان هه‌له‌بکا که‌سه‌یه‌تی له‌گه‌ل ره‌فتاره‌که‌ی به‌ک جی

دېښه ژر پرسيار و همدوو کيان ده پوختين! نه وېش کاريکي جوان نيه ده بې منداله که مان يا کهسه که حالي که ين که سايه تي تو هر ده پارتين؟ به لام ره فتاري تو ناشياوه ده بې بگوردرې يا کاري له سره بکړي. جا خودا نه کا نه و کهسه که ووره پياو يا گه ووره خاتون نيکي مه زن بې، نيمه ده بې له بهر چاومان بې ناده ميزاد برتبه له هه موو پيکها ته و هه ستيک که چه لي وايه توشي هه له ده بې که واپو ده بې به شيوه ي که مروف دستانه بې چاره سره کردني گرفته که هه نگاو هه لينين. بهو شيوه ده توانين رير بې مروفايه تي دانين و هيمنايه تي بخولقنن.

ناخلي گاندي ياوه ريکي جواني هه ده فهرمي: من به غاته واوي هلوموعې خوم که منيش که سينک وه کوو نموان ياوه دم هه په: هر لم بهر نمويه له ره فتاري هيچ که سينک خوره نابم. ده رمان نيکي که من نيمه نه و په له هر شويک هه له يک بينم هه ول ددهم بې چاره سري نه هه له په، نازاريش ناگه به نم بهو کهسه ي هه له ي کردووه هر وه ک چاوه پروانم بې نه و هه لانه ي که دايم تووشيان ده يم که سينک نازارم نه دا!

(۱۱) له رووداوه کاني ژيان ناموزگاري وهرگرن، موعه ليم هر نه و کهسه نيه وانه ي ناسايي به تو بلې چولي وايه هه لسو که وت له گه ل تا کيک و مروف نيکي خيره سره ده بته باشرين ماموستا و دهرسي ليپوردوويي سينگ فراوانيمان فير ده کا.

(۱۲) سه بر و تاقه تان هه بې. سه برياني ناگاداري تي که له به وشياري وانا ناوړ دانه وه و سرنجنيکي وشيارانه به ژيان. هه ول بده نه و چاوه پروانيه ي هه تانه گيروده ي رابردو و داهاتو تان نه کا و بير که تان تندا گير نه خوا.

باشر وايه هر نسته بزائن چي ده که نه به چاکرين شيوه له و هه لومهرجه ي که هه به که لکي ليوهرگرن. ناوا به ته واوي ده توانن ژيان تان مسوگر بکه نه. نه وېش بزائن بې جيگر کردن و سازکردني خووخده ي باش و جوان ته نيا خويندنه وي بابه تيکي ناوا يا چند کتيک نه ده گوښي نه ده توانن چاره سريان بکا. به لام کاتي ناهوميد بين نه گهر بمانه وي کاريک بکه ين و سرکه وين ده بې هه دا نه دمين چون نه وي بې نيمه له نازادايه نه سره وته هه رچي هه به رويشته ده گه يه ي، هر که برزي ته نيا نه گهر نه ختيک برزي!

نامه به کی دوو توپی

خوشه‌ویسته کهم: نیستاش بر واکه‌م، نازانم بو نهم ژاراوه‌ی دهرخوارد دام؟ تووی چ داخی بوو له ناخدا چاندی نو هه‌موو خوشه‌ویستییه‌ی نو، که له دلما بوو، نیستا دلما بوو ته بوغمه گه‌رووم ده‌گوشتی، بوو ته قینیکی ره‌ش، خزم و بیره‌وه‌ریه‌کانی عومرم ده‌خواته‌وه. چ زوو چه‌که‌ره‌ی دهرکرد و وه‌ک جله له‌سهر شاده‌ماری پرچم ره‌گی داکوتاه!

نو پیلانه‌ی خوی گیتی. تیگه‌یی داخ و ژان و ئیشی نهم ژاراوه نامکوژی، من له پیناوی خوشه‌ویستییه که‌مدا به‌رگی. هه‌موو خه‌شکه‌نجه و نازاریک ده‌گرم. ئیمه پرۆژیک به‌یه‌ک نه‌گه‌ین، خه‌م نامینی، خوشیه‌کان سهر هه‌لده‌ده‌ن، خونه‌کان به‌بزه ده‌پشکوون ته‌ری خوشه‌ویستی له‌سهر نهم ته‌رزه پاده‌کیشین، ولات داگر، تا چاو هه‌ته‌ر ده‌کا گولی قاقا و پیکه‌نین ده‌م ده‌کاته‌وه، ئاسمان ساف و په‌له هه‌وریکی ره‌ش نامینی. ئه‌وسا منیش پر به‌سیه‌کانم بینی خوشه‌ویستی هه‌لده‌مژم، بین ده‌نیم به‌په‌رداخیکی لیواولیو له‌ناونگی په‌ره‌ناسکه‌کانی نو گولانه‌وه، سهر خوش، سهرخوشتی هه‌تا هه‌تایه. ئیتر بین ناگا ده‌بم، له‌بارستای خه‌مه‌کانی رابردووم.

شه به قی ناز

کووچه چول و شه به قی نازئ له په نجیره نکا
 ناسان شوق بوو تکه ی شه ونمی نه ستیره نکا
 شه ونمی واژه له سر کوشی خه یال بوونه شپه
 که تریفه ی بزه لهو لیره گول او دیره نکا
 وتم: نه ی شوقی به دهو بؤ خه می نؤ بوومه هور
 وهره نه م تکه تکی فرمیکه بزمیره، نکا
 ناوړی به رداوه نه دل پیللی گر هاوړی نیگات
 بکه ره حمیک و به تافگه ی فزه وه بیر نکا
 مه که که ت بگره له بهر حاکی دل به ردی عزت
 بؤ گرئ دانی دل و وه سلی نه وین خیره، نکا
 سه رم هه لگرت و له بهر دهر کی نه وینیم دانا
 دایه بهر شوق ونی پیم: باوی نیه لیره نکا
 من نیگام برسیه بؤ دینی گولی رووت و که چی
 له نیگات شه ونمی ماچی نه وی چاو تیره نکا
 بوومه ناویکی سړی که ونوو و له نیر کووچه که تان
 چابوو تیریز ی بزه ت هات و له په نجیره نکا.

پووناکی

تا دلی ٿيمه له سايه هونهری پووناکه
 شهوی ئاواتی هه موو خهه له بهری پووناکه
 وه شه واره ی ده کهوی چاوی زه مان، زور بی نور
 تا زیان پر له شه وه و چه ره مه هری پووناکه
 تا کوو باخی گولسی هیوایه هه بی و تینوو بی
 چاوی نه سیرنی هه موو ده ره به ده ری پووناکه
 به سه ره شینی ته می خهه له دلت ده ری پووناکی
 کانی فرمیکی له فور دیته ده ری، پووناکه
 ده نکه بارانه له نیو روهی ره شی هه وریه
 بو خهه می پیره زه وی داده وه ری، پووناکه
 خور، که بو ماچی زه وی دانه گه ری ناشلوی
 ماچی نه ستیره بکا هه ره له هری، پووناکه
 مانگی پووت جووته له بن دوو په له هه وری په شدا
 به نیگای خوری مه هه ره یه ک له بهری پووناکه
 چاو له من داگری چاوت به گه شی هه لدینی
 تا کوو نه ستیره مژولی ده له ری، پووناکه

سائنانه

به هاره و «خاکه ليوه»، ليوه کانی من چ پر باره
 هه تا مانگی «گولان» ديت و له سهرا گول له گولزاره
 به زهردی زرده خندهی، روزه «جوزهر دانی» ره نگیسه
 به هار له کاته پرتیه، گه لئ تینوو به نه سرینه
 هه تا هاوین، هه تاو، هینزی له «پوشه پر» به رزه ئاکاری
 «گه لایو» میوه بهر دیتی، دره ختی سهوزی پر باری
 له خاک و خولی «خه رمانان»، شتهی شهن دئ به دهم باوه
 که کیزی کوردی لادیسی، سهراپا توی سهرداوه
 له وه رزی پایزا «ره زهره»، رهزی ریازی رازاوه
 «خه زه لوه» خااوو خیزانی، خه زانی زهردی هیناوه
 وزه سه رما، له «سه رماوه» که سوزی وه رزی سه رماپه
 گه لاپرانی زیرینه و گه لئ رازی له سه رداپه
 له به فری، به رفراوانا، چ زمستانکی مه ستانه!
 که «به فرانباری باری بی»، کپیوهی وه رزی زمستانه
 رهوهز ریگا، له «ریه ندان»، له کوئ ده گری، که ریزانه؟
 مه گهر نازانی هم وه رزه، هه زانی وه رزی هه ستانه؟
 شه مال ره شمالي رهش هه لکا، «ره شه می» رهش ده تاریتی
 هه تا «ساروخ» به نه سرینی، په زاره ی گهش ده باریتی

نهفسانه! بوچی!!

له خهزیه ی فولکلوردا وه کوو گه نجیکی به بی کوتایی، رهنگه به شی هره شیرین نهفسانه بیت. چونکه نهفسانه هم راستی و واقعییه، هم خهون و خه یال و فانتازییه. هم قسه و باسی میژوو و رابردوو و هم باس و خواسی نه مرقویه. هم سهربور دی نه ناسیاویان و نه دیتوانه و هم سهرگوزه شتی دۆست و دیوانس و خزم و کهسانه. هم گیترا نه وه ی سهربور دانه، هم لیکدانه وه ی چاره نووسانه. هم باسی دیترا نه و هم قسه و باسی خۆمانه! هم و... هم و...

دهیجا به پنی نه م بوچووانه نهفسانه له دیزره مانه وه یانی له رابردوو به کی دووره وه تا هه نوو که شیرین و خوش و له به ردلان بووه و هه روا خوش و شیرین و له به ردلانیس ماوه ته وه.

نهفسانه له زاتی خۆیدا، خهون و خۆزیا و خه یال و خولای گه یشتن به رزگاری و عه داله ت و به کسانیه له لایه ن مرقوه وه، به گشتی و له لایه ن خه لکی ره شوکیه وه به به تاییه تی. بابه خی نهفسانه له وه دایه کاتی نهفسانه گیترا نه وه بو جه ماوه ریک، یان کاتی گۆی شل کردن بو نهفسانه و نهفسانه خوانی، هم کات و زه من به خوشی تیه ر ده بی و همم راهیتان و راهاتن و فیر بوون و زانست و زانیاری له گۆریدا به.

نه مه وانه و ده رسی میژوو نه نهوانی وا ده وه لیه تیان پیکه نیانه و خاوه ن داموده زگا و ریکخراوه و پیکه نه ی فه رمی و حو کوومی و نه ته وه بین زوو له که لتوو و نه ده ب و هونه ری نقیسه ی ده چن و له نا کامدا فولکلور و فره هنگی زا ره کی نه مانه زۆر به ریلاو و هه مه رنک و ده وه مه ند نییه، به لام نه ته وه ژیره ده ست و جه وساو ه کان که زۆر به شیان سینه ری ده وه له تی نه ته وه ییان به سه ره وه نییه و به ستین و به واری پیکه نیانی فره هنگ و نه ده ب و هونه ری نقیسه ییان بو نا ره خسی، نه م چه شه نه ته وانه ده به خاوه ن که لتوو و فولکلور و نه ده ب و فره هنگی زا ره کی زۆر زۆر ره نگی و به ریلاو و به هیز و ده وه مه ند.

ده سا گه ل و نه ته وه ی ژیر و هوشیاری ده وی هه تا هه لوده رفه ت بقۆزیه وه و له هه ر هه لومه رچیکدا که بۆی ده ره خسی، فره هنگ و که لتوو و فولکلوری خۆی گرده کو کاته وه، له قه واره ی کتیب و دیوانه شیعر و فیلم و سی دی (CD) دا تومار و ئارشیه ی کات، بلای و کاته وه، ییان به تیه تیه بیا نه ته نیو به ره ی نوئ و ته مه ن ساوا و میرمنال و گه نه چه وه، که نه م به ره و جیله له پینشینه و فره هنگی خۆدی خۆیان دانه برین.

نه ته وه ی نیمه (نه ته وه ی کورد) له وه نه ته وه به که به دریزی زه من، خاوه ن میژوو به کی په ر هه وراز و نشیو و په ر له به زم و ره زم و هه لچوون و داچوون بووه. به تاییه ت زیانی عه شایه ری

برایه‌تی. له ناو نه‌فسانه‌دا زور جار «پادشا» زالم و بڼی که‌لک و بڼی خیره و جه‌ماوهر له ناخوشه‌ویستی شادا، شا به وه‌جاک کویر داده‌نښ و هه‌موو گیرانه‌وی نه‌فسانه ده‌بیته ناو‌ان‌خو‌ازی بو له دایک‌بوونی شازاده‌به‌ک که یوا‌جاک و مرو‌فهر وهر بیست و ههر کاتیکیش زولم و زوری (میری- شا- حاکم) له راده و ناستی تابشت هیتان تیره‌ر بوو، نه‌وا جه‌ماوهر، «پادشا، حاکم» به نه‌ژدیها و دیو ده‌شو‌بیټن و ده‌سه‌ودو‌غای سه‌ره‌ل‌دان و راه‌پرینی سوار‌چا‌کیکی جوامیر و نازا ده‌بن، تا راه‌پری و ناحه‌زان (پادشا- حاکم - نه‌ژدیها- دیو- جادوو‌گر) له ده‌سه‌لات بخت و له راستیدا شو‌ته‌واره‌که‌ی له پرووی زه‌وی بس‌ری‌ته‌وه. به‌لام ده‌با خو‌مان یه‌خسیری راه‌ی- واتی نه‌فسانه نه‌که‌بن، چونکه له‌م کورته و تاره‌دا که زیاتر بو‌ مزوولیا‌یش و گوتار نو‌وسراوه، ناکری و ناتوانین نه‌م شیکاریه به‌ ناکام و نه‌نجام بگه‌یه‌نین.

بو‌ ناسینی نه‌فسانه ده‌چینه سه‌ر وه‌سفیک و پولین به‌ندیه‌ک که یه‌کینک له‌ سپو‌رانی نه‌م به‌واره نه‌فسانه له‌ سڼ چه‌شندا پولین ده‌کا:

۱. نه‌فسانه‌ی پهری و جتو‌که

۲. نه‌فسانه‌ی ژبانی رو‌ژانه

۳. نه‌فسانه‌گلی سه‌بارت به‌ گیانه‌به‌رانی دیکه‌ی یی‌جگه له‌ مرو‌ف وه‌کوو بالنده و نازله و دره‌خت.

به‌لام نه‌م پولین کردنه له‌ لایه‌ن که‌سانیک‌ی وه‌کوو «نافا‌ناسی‌ف»ی نو‌وسه‌ری ولاتی رو‌وسیا‌وه که زیاتر له‌ جواره‌د نه‌فسانه‌ی گردو‌کو‌ز کردو‌وه‌ته‌وه و له‌ قه‌واره‌ی کتیدا بلا‌وی کردو‌ونه‌وه، ره‌فز کراوه‌ته‌وه. بو‌چی؟ له‌به‌ر نه‌وه‌ی له‌م پولین کردنه‌دا نه‌نا که‌سیتی ناو نه‌فسانه له‌به‌ر چاو گیراوه، که‌چی ده‌با‌یه پینکه‌اته و به‌نماش له‌به‌ر چاو گیرابایه.

ناسینی نه‌فسانه و سه‌ره‌وده‌ری پولین کردن و واتاکان و چیژ بردن له‌ جوانی هونه‌ری و جوانی زه‌بن و خه‌یالات و خو‌زیا‌کانی نیو نه‌فسانه، نه‌رکی نو‌وسه‌ران و دای و باب و مامو‌ستایانه؛ چونکه گیرانه‌وه‌ی نه‌فسانه وه‌ک دیالو‌گی نه‌ده‌یی و هونه‌ری بو‌ جه‌ماوهر و کو‌مه‌لگا - نه‌ک ههر به‌ چه‌شنیک‌ی زاره‌کی- به‌لکو‌و به‌ نو‌وسین و بلا‌و کردنه‌وه و خو‌رتندنه‌وه و راهه‌ کردن و مزوولیا و دیالو‌گی له‌گه‌لدا بڼی، له‌ گو‌غار و رو‌ژنامه و بلا‌فو‌کدا، به‌ واته گو‌ته‌وه له‌ یانه‌کاندا له‌ قه‌واره‌ی کتیب و فیلم و سی‌دیدا له‌ لایه‌ن مامو‌ستایان و نو‌وسه‌رانه‌وه، هه‌روه‌ها نه‌فسانه گیرانه‌وه له‌ لایه‌ن دای و باب و داپیره و بابیره و خوشک و برا‌گه‌وره‌وه بو‌ مثالان و میر‌مالان، تی‌فکرین و تی‌رامان و هیزی هه‌ست و سوزی نه‌ده‌یی و هونه‌ری و جوانی ناسینی هونه‌ر و نه‌ده‌ب و هه‌ست و سوزی جوامیری و رزگاری‌خو‌ازی و ویستی یه‌کسانی و

دیموکراسی و دادپه‌روهری له جیل و نه‌وه‌ی داهاتوودا به توانا و په‌روه‌ده ده‌کا و رایان ده‌هینی و منال و میزمنال و گه‌نجه‌کانمان به‌وه‌و که‌له‌پوور و که‌لتوور و فره‌ه‌نگی نه‌ته‌وایه‌تی و به‌رپر‌سایه‌تی و نیش و نه‌رکیکی بایه‌خدار دیوناس و ریتوینی ده‌کات و هه‌روه‌ها توانای نه‌ده‌یی و هونه‌ری و خه‌یالات په‌روه‌ریی منال و گه‌نج به‌م کاره به‌هیز ده‌یی.

نه‌فسانه‌ی نه‌ته‌وه جیاوازه‌کان لینگ ده‌چن، زور جار نه‌فسانه‌یه‌ک له‌نیوان چه‌ند ولاتدا هاوبه‌شه، په‌نگه به‌بین ناو بردنی ولاتیک، ولاتی خاوه‌ن نه‌فسانه باش نه‌ناسریته‌وه، نه‌مه‌ش له‌به‌ر نه‌وه‌یه. قسه‌ی دلی نه‌ته‌وه جیاوازه‌کان یه‌ک قسه‌یه، ناوات و هیوا و خوزیا‌کانش هه‌ر وه‌یکی یه‌ک وایه. نه‌رک و به‌رپر‌سایه‌تی ئیمه گ‌ردو‌کو ک‌رخنه‌وه‌پانه، که‌له‌ک وه‌رگ‌رتن لم نه‌فسانه‌ه ب‌و د‌رشتنی چیروکی نویه و پاراستنی ئهم سامانه‌یه له‌فه‌وتان.

لیره‌شدا جاریکی دیکه دروود و سلاومان ب‌و گیانی پاک‌ی مه‌لا مه‌حموودی بایه‌زیدی، له‌حمه‌دی خانی و هه‌ریی و به‌رده‌شانی و فه‌ق‌ته‌یران و ...

ده‌با ئیمه‌ش نه‌رکی خو‌مان له‌م به‌ستینه‌دا له‌یادا ب‌ی.

سەر چاوه

۱. ریخت‌شناسی قسه، ولادیمیر پر‌اپ، ترجمه م. کاشیگر، تهران، نشر روز، ۱۳۶۸
۲. وضعیت پست مدرن، ژان فرانسوا لیوتار، ترجمه حسینعلی نوری، تهران، نشر گام نو، ۱۳۸۰
۳. کتاب کوچه، احمد شاملو، نشر مازیار، تهران، ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴
۴. داب و نه‌ریتی کوردی و ۴۰ حیکایه‌تی مه‌لا مه‌حموودی بایه‌زیدی، دو‌کتور فه‌هاد پیر‌بال و پید‌اچو‌نه‌وه‌ی عه‌زیز داشبه‌ندی، وتاره‌کانی دو‌کتور فه‌هاد پیر‌بال
۵. نه‌فسانه و نه‌فسوون، برژنو بیتله‌ه‌یم، وه‌رگ‌یرانی مام‌وستا هینمی مو‌ک‌ریانی، ب‌لا‌و‌ک‌را‌وه‌ی کو‌پی زانیاری کو‌رد، به‌غدا

شاعیر: له یلا سالحی

تا سنووری هانوو سه کان

زه مان هه موو سه یینی کانم ده دره وشا
له دهنگی مندا توی گرت زه مان بهش بهش
زه مان بووی و
له گه رانه و دا
پێوانه ی شکوی غه م: قه له مه که م
سپنده به ک له داره میژوو به کان
بالتنه کانی په نجه ره و
سه ر که وتوو به کی پاییزی
یادگاری نه و ده ستانه بوون که خۆر تییذا نارامش بوو
له تۆوه تا
من ده ناسریم به کانی
نه ستیره به ک (مه زنتر له هه لفرینی مه ستانه ت)
شکا له من
داگیر ساو وه ک ئالای خوین
مۆمیککی سه ر براو بووم من
بێره حمانه خۆمم نۆشی
له ده سه کانت نه پرسی
تا په بووله من بارانی
چ ولامبیک بۆ سه یینی غور به ته کانی من و مانگ؟
نه پشکووتن ته نانه ت په ره نگییک
ئێواره کان ... سروودی من
له کوی و ن بوون شیعره کانم نه گهر ده بوون به سی هه تاو
من رۆزانه له سی روونا کایی وندا ده سه ته کانم ده گه نه خاج
سه یینی داهاتوو هه کان من به ره و خۆر
ده ستم ده بن به ئایه تیک
ئایه تیک بۆ شکوی پاییز

نهو ساتانهی ده مارم بوون به خهزه لوره
 سبه یی میژوویه کان له ناو خوردا
 ده ستم تاریک ده دره وشنی
 له خورتندا کسووف ده بی هاواری من
 بوو ساتانهی بونی بالندهم لی ده هات
 سبه یی رابردوو کان به شوین خوردا
 ده ستم ده بن به دوو کانی و
 تا ده گه نه خووم ده خنکین
 بو سوپاسی نهو ساتانهی تینو و تینو جراحان بووم.
 کی ده ناسی
 که من پایزی بالندهی دوو کانی بووم
 من بالندهی کانییه کانی شکوی پایز
 نه ورؤش کانی پایزی به کی بی بالندهم؟
 له داره کاندای پشکووتین
 له چوارچینهی مه عسوو مترین په نجه ره کانی غه ریسی
 لافاوی گوله گه نم بوو له ده نگیا
 حبه سابهوون ده سته بارانییه کانی من
 له هر دوو چاوی مانگه وه
 ده سته کانم له قیامدا
 ناوینه به کیان گرتبوو به ره و خودا
 من و ده نگي سبهی په ش بووین
 ناوینه نه یده ناسی
 ده سته کانم چ مه حشر یکی شووم نه روین.
 بی واتا بوون
 بزه کانی نه م دره خته
 باش سه فهری هم ماسه ی خوین بو گیانی ناو
 بونی خاکیکی و نیان گرت و
 نهو سبه یی به کی نه زانراو

له من دره‌نگ... ده‌سته کانی
 بین ده‌رفت بوون ده‌نگ‌دانه‌وی شکوفه‌کان و
 عه‌هدیکی چه‌وساوه بوو کاتی ون بوون
 له سه‌مای کوتاترین نه‌وروز و
 نه‌سپیره کانی ناو ده‌ممی بین ته‌مه‌ن کرد...
 سه‌رنه‌که‌ون له پاش پاییز، شکوفه‌کان
 دره‌خته‌کان بین هه‌ویه‌ن و
 باران!...؟

دلته‌زینه شیوه‌نی ناو
 به‌هاری ۲۰ رۆژی‌نریش
 ناواده‌یه بۆ دوو‌پاته‌ی دره‌خته‌کان
 (نه‌وانه‌ی خودایان ده‌کوشت)
 (نه‌وانه‌ی خودا کوشتنی)
 سه‌رنه‌که‌ون سه‌ربازه بین شه‌ربه‌کان
 نه‌ویش تا ساردترین دیره‌کان با بلیسه بین
 نه‌م دوو هیله‌ی خوارتره‌وه به‌سته‌له‌که
 له‌شی وشه‌ی ناگرینی جوامیرانه وه‌خۆ نه‌گرت:

بیان بوون

نه‌دره‌وشای
 نه‌گه‌ر سلاویکی سپی تا نه‌فسانه‌م
 چ جیاوازییه‌ک له‌نیوان سپنده‌کان و ناوی من
 نه‌گه‌ر «هه‌ژان»
 تا کوتایی منی به‌جووک
 نه‌دره‌وشای
 بیستی من، بیستی تو
 گرانترین رووناکی بوو
 دره‌ختیکی گه‌ر گرتوو بووی

چاوی گهلات دهوهریه ناو خهزه لوهری خوینمهوه و
نه دره وشای.

پووناکم که

قورستره له میژوو

نه ولاتهی دوو سینی سوور

سه نای په کتر ستران نه کهن به مارشی نوی

خودا بگری نه و پیلووهی تیندا هینور

دوو بالندهی. ئوقیلنوسی هه لده فرینه ناو. په کهوه

پووحه کانیاں له ئاو پرووتر

پووناکم که تا سنووری فانوسه کان

پروا مه که نه فرمت بکهی له تهمه نم

که ده سنی تو

له من همر سات... بالنده په ک.

سڀ ڪورته شاعر له: يونس ڀڙاڙي

موجيزه

له موجيزه ي مندا ڪه پڻغه مبريڪ نه بام - نه گهر

هزارويه ڪ مار به جهر گهي وشه وه

له خهوني شيريترين گوجاندا

هزارويه ڪ سبهر به ڪه لامپڪ له چه شني ناودا

له خولياي تينووترين ڪه سانمدا... سهر سورماو

له موجيزه ي مندا ڪه شاعيريڪ بم ڀڙنگه له دوتني

به گوجاڻيڪي راستگوهر

هزارويه ڪ دهريا له خومدا

دهنووسمه وه

شين

هزارويه ڪ شه پزل به ته عبيري ته ويني ٽالايه ڪ...

سهرم سورما له ڪه لامي پڻغه مبريڪ

ڪه گوجاني هزار شاعيري هونييه وه

له تينوتي سهرسورماندا.

منيش وهها شاعير ده بم له موجيزه ي ڪه لامپڪدا

ڪه وه ڪ دهريايه ڪي راستگو

هزارويه ڪ شه ڪانه وه به تينوتي و

سبهر يڪ به ته ويني وشه...

وهها شاعير

ڪه سهر ي مار سور بميتني له تينوتيم.

خه‌رمانه

سینگت داده‌پووشن به نژای شه و
به زاری بی‌به‌ری
له هیچ پیتیکی به مانا و
به معودا...

سینگت داده‌پووشی به سزای دارستان
به شه‌پولی بزهی هموو دیره تهره‌کان...

دیری شه‌پولیک له‌سر سینگت
بزهی دارستان و
سزای شاعیر....

به معودای مانایه‌کدوه ده‌تلیمه‌وه
که هموو پیتیکی هه‌ر دا‌پو‌ش‌راو
نه‌ک پرووت و پرووناک
وه‌ک سینگت
که هموو شه‌ویکی بی‌به‌ری...
نه‌ک خه‌رمانه‌یه‌ک به ده‌وری هه‌ستیدا و
ده‌ربه‌ده‌ر هه‌لاتوو
له نژای نه‌وپه‌ری ئاسۆیه‌ک .
وه‌ک مانگیک به ئاسۆی سینگدا
خه‌رمانه‌ده‌ده‌م و
تا نژای پیتیکی ده‌ربه‌ده‌ر
حاشامه له معودای... ناوا بوون.

نام دنیا

شلہ زایوم و
بہو دیوی کارہ ساتہ وہ پہلہ دہدہم... رہنگہ
نالوزایوم و
بہ لاپہری ہزار و چندہمی مہرگہ وہ... پہیوہستم...
ناخو

بریندار و
بہ سہر بالی ژانہ وہ دہفرم.
ناخو ہزار و چندہمین لاپہری فرینم
پر پر دہیہی لہ بال.

شلہ زایوم و رہنگہ بہ بالی مہرگہ وہ پہلہم دابین و
کارہ سات لہو دیوی برینہ کانہ وہ
بفر فری...

نالوزایوم و
پہیوہستم بہ لاپہری ٹہو دیوی تہنایی بہ وہ
نیستا.

تاماده کردنی: ئیره ج ناهید، مستهفا ئیلخانی زاده

نوسه ران و هونه رهنه ندانی هۆزی فه یزوللابه گی

هۆزی فه یزوللابه گی، په کیک له هۆزه گه وره کانی کورده که له ناوچه ی موکریان له شاره کانی بزکان و سه قز و مه اباد نیشته جین، نهو خیله گه وره، پیای به ناوبانگ و نازا و سه خی و شاعیر و نوسه ر و میژوونوس و هونه رهنه ندی زور بووه و ئیمه لیره دا ته نیا نامازه به قه لهم به ده ستان و هونه رهنه ندانی ده که یز. بز شانازی نهم هۆزه ته نیا نه وه به سه عه بدوللاخانن ناهید (ئیفتیخار) که په کیک له ناودارانن نهم هۆزه یه و له بواری نووسین و شیعیر و نه ققاشی و ئوتویو گر افیدا به ناوبانگه. لهم که سانه بووه که رۆمانتوسسی به شیوه ی ئوروپایی هاوکات له گه ل چهنده کس له نووسه رانی نهو سه رده مه ی ئیران وه ک کازم زاده ئیرانشه هر و حوسیتقولی موسته عان و سادقی هیدایهت ده ستی پیکردووه و ئیستاش پیای زانا و نه دیی گه وره یان وه ک ماموستا سه سن سلا ح (سۆران) زۆره.

ئیمه لیره دا جینی خویه تی که ده سخوشی له کاک ئیره جی ناهید (شاعیر و میژوونوس) و په کیک له نه ندامانی به ناوبانگی کوری فیرکاری و فره رهنگی نه ده ب بکه ین که به نووسین و له چاپ دانی کتیی بنه ماله ی عه بدورپه حمان به گی موکریه نواییه تی تا راده یه کی زور میژووی نهم هۆزه روون بکاته وه و شاعیران و نووسه ران و هونه رهنه ندانی به جه ماوه ری خه لک و نه دیان و میژوونوسان بناسینی. لیره دا بز ناسینی هونه رهنه ندان و نه دیانی نهو هۆزه تا نهو جیه ی ناگامان لیه و زانیاریان پتداوین، وا چهن که سیکیان ناو ده به یز.

۱- خوالیخوشبوو حاجی سلیم خان مه شهوور به حاجی سه رتیب، شاعیر و نووسه ر.

۲- خوالیخوشبوو حاجی عه بدورپه حمان به گی شاریکه ند مه شهوور به حاجی ئیلخانی، شاعیر.

۳- خوالیخوشبوو نامانه للا به گی ئالبلاغ مه شهوور به شهیدا، شاعیر.

۴- خوالیخوشبوو عه بدوللاخانن ناهید مه شهوور به ئیفتیخار، نووسه ر، رۆمان نووس، نه ققاش، هونه رهنه ند و موسیقار.

۵- خوالیخوشبوو فه یزوللاخان ناهید، نه ققاش و موسیقار.

۶- خوالیخوشبوو حاجی برام خان سلا ح، نووسه ر، زمانه وان، فره رهنگ نووس، ریازی زان و شیمی زان.

۷- خوالیخوشبوو دوکتور عه لی گه لاویژ نووسه ر، شاعیر و تویره ر.

۸- خوالیخوشبوو ماموستا سه سن سلا ح سۆران، شاعیر، نووسه ر، زمانه وان، نه دیب و لیکۆله ر.

- ۹- خوالیخوشبوو دوکتور سوله یمان نه نوشیروانی، سرده بیرى رۇژنامه ی سه حر و باستان، نووسر و تويزر و رۇژنامه نووس.
- ۱۰- خوالیخوشبوو محهمه دخانی سەلیمی بابامیری مەشهور بە سیهامولمولک، خۇشونوس.
- ۱۱- خوالیخوشبوو عزیزخانی کرمانج، نووسر و زمانه وان.
- ۱۲- خوالیخوشبوو سەیدخان ھوماپوئی، نووسر.
- ۱۳- خوالیخوشبوو عەبدوللاخان (سالاری نالبلاغ)، نهققاش.
- ۱۴- نیرەج ناھید، شاعیر، نووسر، میژوونووس.
- ۱۵- موھەندیس فارووق کە یخوسرەوی، نووسر.
- ۱۶- عەبدوللا کە یخوسرەوی، میژوونووس و لیکۆلەر.
- ۱۷- شاهرۆخ فەیززادە، موزیسین، نووسر، پەیکەر تراش - نهققاش.
- ۱۸- خوالیخوشبوو رەشیدخان کە یخوسرەوی، میژوونووس.
- ۱۹- خوالیخوشبوو سەیدخان ئەدھەمی، نووسر، تەحلیل گەر.
- ۲۰- خوالیخوشبوو عەلی خان بابامیری، شاعیر - قەخۇش .
- ۲۱- خوالیخوشبوو عەلی خان سەلیمی بابامیری (پەشین)، شاعیر.
- ۲۲- ناسر خان فەیزوللا بەگ، نهققاش.
- ۲۳- محهمەد رۇستەم زادە، نهققاش - پەیکەر تراش.
- ۲۴- خوالیخوشبوو ئیبراھیم خان ناھید، نووسر و نهققاش.
- ۲۵- محهمەدخان ناھید، نووسر، ئەدیب، نهققاش، ئاكتۆری سینەما مۇسیقار و ھونەر مەند و دەنگ خۇش.
- ۲۶- رەزا ئەدھەمی، شاعیر.
- ۲۷- موزەفەر بابامیری (ھەژان)، شاعیر.
- ۲۸- رەشید فەیزی زادە، مۇسیقار و دەنگ خۇش.
- ۲۹- حەسەن دەرزی، مۇسیقار و دەنگ خۇش.
- ۳۰- خوالیخوشبوو عەبدوللا بەگ نیروومەند، شاعیر.
- ۳۱- مستەفاخان شیرزادە، نهققاش.
- ۳۲- نادر نیروومەند (بوران)، شاعیر .
- ۳۳- خوالیخوشبوو عزیزخان کە یخوسرەوی نووسر، شاعیر و میژوونووس.

نوسین و ناماده کردنی: مستهفا ئیلخانی زاده

کورته باسیک له باره‌ی زمان و زمانه‌وانیهوه

به‌کیک له ته‌وره‌کانی نه‌و وه‌رزنامه‌یه زمانه‌وانیه. یانی لیدوان له باره‌ی زانستی زمان و زمانه‌وانی و ڕینوس و ڕیزمان و نه‌و شتانه‌ی پیوه‌ندیان به زمانه‌وه هه‌یه. لیره‌دا ئیمه نه‌و باسه ده‌س‌پنده‌که‌ین و له ژماره‌کانی داهاتو‌شدا درێزیه‌ی پنده‌ده‌ین.

زمانه‌وانی‌یان زانستی زمان

زمان به‌کیک له بناغه‌ گرینگه‌کانی ژبانی کومه‌لایه‌تی و ه‌وی پیوه‌ندی نیوان ه‌روه‌ کانه له کومه‌لگادا. زمانه‌وانی یان زانستی زمان، یانی لیک‌کولینه‌وه‌ی زمان. زمانه‌وانی به‌ دوو به‌شی سه‌ره‌کی هاوکات (همزمانی) و له زه‌ماندا (در زمانی) که به‌ دوو به‌شی زمانه‌وانی تاک (فردی) و میژوویی (تاریخی) دابه‌ش ده‌کړی. لیره‌دا ته‌نیا باس له زانستی زمانه‌وانی هاوکات ده‌که‌ین و کارمان به‌ زمانه‌وانی میژوویی و تاک نه‌داوه.

زانستی زمانه‌وانی هاوکات

زانستی زمانه‌وانی هاوکات وه‌ک هه‌موو لقیکه‌ی دیکه‌ی زانست زور به‌ربل‌اوه و کاری زور له‌سه‌ر کراوه. له‌و باسه‌دا ده‌مانه‌ه‌وئ له‌چه‌ند به‌شی زانستی زمانی هاوکات به‌ شینوه‌ی ساده و هاسان یو ته‌وانه‌ی ده‌پانه‌ه‌وئ له‌و یواره‌دا زانیاریان بی، بدوین. و به‌ کورتی باسی نه‌م یواره‌یه‌ی زمانه‌وانی هاوکات: فونیتیک (آواشناسی) فونولوژی (واج شناسی) مؤرفولوژی (تک‌واژشناسی واته صرف) سینتاکس (نحو) و سیماتیک (ارتباط معنایی) بدوین.

فونیتیک (آواشناسی)

کاتیک به‌کیک قسه‌ ده‌کا نه‌و زانیاریه‌ی که له‌ میشکیدا پارێزراوه ده‌خاته‌ قالب و جوارچیه‌ی ریزه‌ ده‌نگیکه‌وه، که به‌ نه‌ندامانی ناخاوتن (ناتیقه) دروستیان ده‌کات. ده‌نگه‌کان به‌ ه‌وی شه‌پوله‌کان له‌ هه‌وادا ده‌گوێزێته‌وه. گوێ وه‌ریان ده‌گرن و هه‌واله‌ی میشکیان ده‌کا. میشک شیان ده‌کاته‌وه و ده‌یانپاریزی. واته قسه‌ به‌لانی که‌م سنی قوناغی هه‌یه.

قسه‌که‌ر ————— شه‌پوله‌کان ————— گوێگر

فونیتیک نه‌و له‌قی زانستی زمانه‌ که له‌ دروست کردن و گواسته‌وه و وه‌رگرتنی ده‌نگه‌کانی زمان ده‌کولێته‌وه، وه‌ک دیارده‌ (بدیده) به‌کی گشتی. واتا ده‌نگه‌کانی زمان ده‌بی له‌ سنی گۆشه‌وه‌ چاویان لیک‌کړی و لیان بکۆلێته‌وه:

۱- له‌ رووی دروستکرنه‌وه Articulatory phonetic

نوه ميکانيزميه تي ننداماني ناخاوتن ده گريته وه (چونيه تي ويککه وتن و راده ي ناواله بوون و داخراوي).

۲- له بروي چونه تي گويسته وه ي دنگه کان له هه وادا به هوي شو شه پزلانه ي به هيزي رهوت و فشاري بای له سيه کانه وه هاتوو و جوولانه وه ي ننداماني ناخاوتنه وه دروست ده بن. Acoustic phonetic

۳- له بروي وه رگرتي نم ده ننگانه وه به گوي و شي کردنه وه و پاراستيان له ميشکدا. نوه بيان ميکانيزميه ت و فيزيولوژي گوي و ميشک ده گريته وه.

زانستي زمان ته نيا هه ر بابه خ ده دا به لقي يه کم ياني له بروي دروست کردنه وه. ياني ميکانيزميه تي ننداماني ناخاوتن. دوو لقه کي ديکه په بيه نديان زياتر به فيزيک و کامپيوتر وه هه يه و تيمش له و باسه دا به کورتي له چه مکي فونيتيک له روانگي دروست کردنه وه ده دوين و نه و جار له گه ل فونولوژي به راوه رد يان ده کي ن و جياوازي نيوانيان ده رده خه ين.

فونيتيک نهو لقي زانستي زمانه که له که ره سه هه ره خواه کاني زمان ده کوليتنه وه و شيان ده کاته وه. که ره سه خواه نه کاني زمان (مواد خام) زمان نهو تاکه ده ننگانه که به هيزي رهوتي هه وای له سيه کانه وه هاتوو له نه نجامي کومه له جوولانه وه يه ک که له په رده ي ديافر اگمه وه ده ست پنده کات و سورينچک و گهروو و به شه کاني زار و که پو به شداري ده کهن؛ دروست ده کرين.

ننداماني ناخاوتن:

- ۱- ليوه کان
- ۲- ددانه کان
- ۳- پووک
- ۴- رهقه مه لاشوو
- ۵- نه رمه مه لاشوو
- ۶- زمانه چکوله
- ۷- پيشه وه ي زمان
- ۸- نيوه راستي زمان
- ۹- سه ري زمان
- ۱۰- دواوه ي زمان

نموی دهنگه هاوشوته کان لیک جوئ ده کاته وه هلویسته manna of articulation نو
هلویستانه ی ناومان هینان نمانه بوون:

۱- هلویستی ژیه کانی دهنگ (تارهای صوتی) له کاتی دروست کردنی دهنگه کان.
(له رینه وه- نله رینه وه).

نو دهنگانه ی که له کاتی دروست کردنیان ژیه کان ده لرینه وه به (ژیدار Voiced) نیو
ده بردین وه ک [ب، ز، گ، ف، د] نو دهنگانه ی که له کاتی دروست کردنیان ژیه کان
ناله رینه وه وه ک [پ، س، ک، ف، ت] به بی ژئ به Voiced ناو ده بردین.

۲- هلویستی [زار] به رامبر که پو- نو دهنگانه. که له کاتی دروست کردنیان نه گه ربای له
سیه کانه وه هاتوو له زاره وه ده رچی به زاری (Oral) ناو ده برین. وه ک: [ت، ف، ش، خ...]
نه گه ربایه که له لوته وه ده رچی به که پویی (nasal) ناو ده برین وه ک: (م، ن).

۳- هلویستی دواوه ی زمان به رزی به رامبر [نرمی]. نو دهنگانه ی که له کاتی دروست
کردنیان دواوه ی زمان به رهو نرهمه لاشو به رز ده پیته وه به قه لو (مه لاشو پتراو palatizad) ناو
ده برین وه ک: [ل، ط، ض].

واتا هر دانه دهنگه ی زمان به دوو لایه ن ده ستیشان ده کری.

۱- شونی دروست کردن palace of articulation

۲- هلویستی دروست کردن manner of articulation

نم لایه نانه سیماکانی فونزیکي phonetic features دهنگه کان. واتا هر دهنگه ی چه ند
سیماکه کی هیه. وه سیماکانی (ب) که نه وانه:

۱- لیوی bilabial

۲- ژیدار Voiced

۳- زاری oral

سیماکانی (پ) نه وانه:

۱- لیوی bilabial

۲- بی ژئ Voiceless

۳- زاری oral

سیماکانی (م) نه وانه:

۱- لیوی bilabial

۲- ژیدار Voiced

جیاوازی نیوان نهو سن دهنګه هاوشوینته مان لهو جه دوه له دا پروون کردونه وه:

لنوی		
که پویی	زاری	
م	ب	ژیندار
-	پ	بین ژئی

سیماکانی (ف) نه وانه ن:

۲- بین ژئی Voicles

۱- لنیوددانی labio- dental

سیماکانی [ف] نه وانه ن:

۲- ژیندار Voiced

۱- لنیوددانی labio- dental

لنیوددانی	
ف	ژیندار
ف	بین ژئی

دهنګه کانی زمانی کوردی به گویره ی نهو جه دوه له ده ستنېشان کراون.

ژئی	ګوروئی	زمانا کورئی	نرمه مه لاشوونئی	پرووکه مه لاشوونئی	پووکئی	ددانی	لنیوددانی	لنوی	
			ک-گی			ت-د		پ-ب	ته قبو
	ح-ع	خ-غ		ش-ز	س-ز		ف-ف		خشخه دار
					ج-چ				شه کاوه
						ن		م	که پویی
					ل-ل				لازماني
					ر-ر				هه زوک
				ی (۷)				و (w)	شینوه بزوين

دەنگه کانی زمان له ډووبه کی ترهوه دهبنه Consonants و بزوين Vowels له ډووبی دروست کردیان فونیتیک بهو جزره جودایان ده کاتهوه.

نه گهر له کانی دروست کردنی دهنگ دوو بهشی زار ویک کهوتن یا به نه ندازه به ک لیک نریک بوونهوه خشه دروست بکات نهوه (کپ) نه گهر ویک نه کهوتن نهوه (بزوين).
بو وته |ت| دهنگیکی که، چونکه له دروست کردیدا پيشهوی زمان وه ددانه کانی سه رهوه ده کهوئ. (گ) که چونکه نیوه پراستی زمان وه نر مه مه لاشوو ده کهوئ. به لام (ا) -ه- -و- و- ی- ئ- کورته بزوين [i]) هه موو بزوين، چونکه له کانی دروست کردیادا هيج به شیکي زار وه هيج به شیکي دیکه ناکه وئ و نهو بابهی له سه کانه وه دئ بی ته گهره و بهر گهر به زاردا تیده بهرئ.

دەنگه بزويته کانی به هوی چەند سیمایه ک لیک جوی ده کرته وه و ده سیشان ده کرین.
سیماکانی بزويته کان نه واته ن:

۱- هه لویستی زمان چونه؟ واتا چ به شیکي بهرز ده بیته وه و چ به شیکي نزم ده بیته وه. بو نهوه زمان کراوه ته سی بهش:

(الف) پيشهوی زمان

(ب) نیوه پراستی زمان

(ج) دواوهی زمان

۲- هه لویستی ليوه کان خرڼ (rounded) یا بهش بوونه ته وه.

۳- درېزی و کورنی دهنگه که.

بو نمونه له دروست کردنی دهنگی [او] دواوهی زمان بهره و نر مه مه لاشوو بهرز ده بیته وه. ليوه کان شیوهی (خر) ده گرنه خو. نه گهر دهنگه که درېز کرایه وه ده بیته [وو].

بو دروست کردنی دهنگی [ی] نیوه پراستی زمان بهره و نر مه مه لاشوو بهرز ده بیته وه ليوه کان له باری ئاساییدا ده مینه وه. نه گهر دهنگه که کورب کرایه وه ده بیته [کورته بزوين- بزۆ که].
فونیتیک هه ره وه دهنگانه ناکولیتته وه که له نووسیندا به پیت دهرده برن، که ره سهی (دهنگی) ی دیکه هه ن که زۆر گرینگن له زماندا، به لام له نووسینی ئاساییدا هيج نیشانه به کیان بو نیه. وه ک:

۱- هیز stress وزیه کی زیاتره (به گویرهی به شه کانی دی) ده خرته سه ره به کتیک له بهر گه کانی وشه. بو نمونه له وشه [نازاد] ادا هیز که وتوته سه ره بهر گه ی به کم. له وشه [نوستن] ادا هیز ده که وپته سه ره بهر گه ی به کم نه گهر مه به ست نه وان نوستن بوو. نه گهر مه به ست (نوستن خوشه) بوو ده که وپته سه ره بهر گه ی دوو هه م.

۲- ناوازه intonation گۆرینی ناوازی رسته به بۆگه ياندنی مه به سستی جياواز. هر رسته به ک ده يان مانا ده گه يینن به پنی ناوازه که ی. وه ک لهو رسته به دا:

نازاد دوین دوو کینی چاکی بو هیتام.

رسته که بکه ره و وه لامي نه و پرسيارانه، [کي، که ی، چه ند، چي، چون] ده رده که وي بۆ هر به که ناوازيکی جياوازه له وانی ديکه. يان له رسته ی: چوو بۆ مالي رزگار که به گۆرینی ناوازی رسته که دوو حاله تی خه به ری و پرسيار ی لينده رده که وي.

رسته خه به ری که: چوو بو مللی رزگار.

رسته پرسياریه که: چوو بۆ مالي رزگار؟

هر بۆیه خالدا نان له نووسيندا زۆر گرینگه.

۳- تون ton ناوازی برکه يا وشه يه. له هينديک زماندا به گۆرینی ناوازی برکه يا وشه مانای

وشه که ده گۆردری وه کوو نه رمی و خاوی و گرزی و به رزی و نرمی له ناخاوتندا.

فۆنيتيک لهو که ره سانه هه موو ده کۆليته وه وه ک که ره سه ی زمان به گشتی.

چوار کورته شیعری نەرسە لان چە لە بی

ئاوا بیون

لە ولانی تو

ئاواری بی ئاوارە دە بی

لە چاوی منیشدا

روخساری تو

«تەمەز ئۆی»

لە ناوێ خێکی تەمەندا

دوور لە خەون و خۆلەمیش

دامپۆشە بە قزە ئەفسووناویە کانت و

لە جەنگە ی هاریمدا،

ژیرم کە بە سیوێ کانت.

«فایران»

لە مانگە شەویکی جوانا

یە کترمان ناسی

یە کترمان ماچ کرد

یە کترمان دزی

ئەو دۆژە ی لیک هەلوێ شاین

مانگ قزی بە سەر خۆرەوێ نە هیش.

(-)

ئەگەر بیت و لە سوێی تۆدا

ئەو پاییزە

لە خۆی هەلدا

بە نەجە کانت هەلناوێ رین

«پهروانه نازمه‌ند،»

شهو درمگان

خه یال خۆم لى ده‌دزیته‌وه

به شه‌قامی شاره‌که‌مدا

ویل و سه‌رگه‌ردان

له دوات ده‌خولیتته‌وه

له ده‌رکه‌ی ته‌نباییت ده‌دا و

دوو دلی دوو دل

ده‌رگای لى بکه‌یه‌وه!

نه‌ورۆ شیعریکى هه‌تیوم

له شه‌قام دۆزییه‌وه

که‌س نه‌یده‌دی

هاتم خۆمى لى کلاکه‌م

که چی دیتم خۆی له

گلینه‌ی چاوه‌کانى مندا سه‌قامگیر ده‌کا

فهریده که ریمی نازهر «مهستانه»

لینم گه پئی

لینم گه پئی با ههر به مندالی بمرم

دلّم، گول بوو گولم

چاوه کانت وای لیکرد...

نیستاش، کهس ناتوانی بیلاوینته وه

جگه له چاوه کانی تو

خوله منشی بابرده یی نیگا بووم و

نیستاش ته پ و مژی ههنده وانی باوه ره کانم

لینم گه پئی با ههر به مندالی بمرم

نه و کاته ی که ههنگای چاوه کانم

خو شاروکه ی له گمل چاوه کانت ده کرد و

ههزاران زهرده خه نه مان به یه ک توو ده دۆران

نه مانده زانی هه نیسکی ماندوو چیه؟

یان گریان و فرمیسک له کوپرا دی

لینم گه پئی گولم

گه وره م مه که...

لینم گه پئی با ههر به مندالی بمرم

دلّم گولم

دابه زینی گریانی نه ده زانی

بو به زینی به ک بزه، شین و شه پوری نه ده زانی.

فیرم مه که گولم

لینم گه پئی با ههر به مندالی بمرم.

سه‌یران خۆشه

له‌ بن‌ سینه‌ری داران	سه‌یران خۆشه‌ به‌هاران
له‌ گه‌وره‌ و ورده‌مالان	که‌زوه‌ ده‌بن‌ مندانان
به‌ قه‌وژین و به‌ناوه‌	سه‌ریان پتکه‌وه‌ ناوه‌
ته‌پۆلکه‌ زیخه‌لانی	لای ناو دئ سه‌وزه‌لانی
به‌ خۆشی و به‌ سه‌ر یاردن	به‌ کایه‌ و گه‌مه‌ کردن
پتکه‌ل به‌ خاگ‌ و خۆلن	به‌ داره‌ سه‌رزی ده‌کۆلن
به‌ کل‌ خستی ده‌پێژن	گه‌گه‌ل ده‌پێژن
پتکه‌لای کچ و کوره‌	له‌ چیمه‌ن و له‌ قوره‌
به‌ ته‌ندووڕ و به‌ کوانوو	به‌ردان ده‌که‌ن به‌ خانوو
هه‌موو ئاماده‌ی یارین	به‌ سواری ته‌سه‌ی دارین
دلایان له‌ یه‌ک ناره‌نجی	بازهلای و پاپارنجی
نێخه‌ پرمت و مووروو	کچان به‌ باجی لوو لوو
پۆینه‌، چۆپی و سێ پایی	که‌زوه‌ ده‌بن‌ بو‌ شای
ئاماده‌ن ده‌چنه‌ شووتن	گه‌رم‌ا زۆریان بو‌ ده‌پنێ
ژن و کچان به‌ کومه‌ل	دیه‌ سه‌ر ئاوی چۆمه‌ل
جه‌ماعه‌ پتکه‌ی زۆرن	له‌وی حاجه‌ت ده‌شۆرن
هه‌لاتی بێ وچان	له‌ به‌پنێ ژن و کچان
له‌ گه‌ویی چۆم و ده‌راوا	مندان‌کی شلک و ساوا
به‌ قه‌ژه‌ و فیکه‌ و جیقان	به‌ کایه‌ و به‌له‌زیقان
ویرای ماسی له‌ ناو گۆم	ده‌رژینه‌ ئامیزی چۆم
له‌ ماسیان ده‌روانسی	له‌ ته‌نکاوێ به‌رکانی
پێریان به‌ستو به‌ کومه‌ل	لای دارستانێ چۆمه‌ل
شلپه‌ ده‌ده‌ن به‌ ئاوان	هه‌ل ده‌خه‌ن له‌به‌ر تاوان
ویرای قاز و مرای	ئاماده‌ن بچنه‌ ئاوی
خۆڕ گۆم ده‌پنێ له‌ ناو دئ	هه‌ته‌ ئا ئه‌واره‌ دادئ
ئێتر ماندوون شه‌وانه‌	نه‌مه‌ پێشه‌ی نه‌وانه‌
هه‌ر یه‌ک له‌ پرخه‌ی خه‌وا	ده‌نوون له‌ نووتی شه‌وا

چهن خانی یاریدمر له خولندنه‌وه‌ی ده‌قی شعیردا

نزیک کردنه‌وه‌ی ده‌ق له قوتا‌بخانه‌یه‌کی فیکری، نه‌وعینکی نه‌ده‌بی یا سه‌بک و شینوازیکی تاییه‌ته، بۆ‌وه‌ی بچته ناو‌خانه‌ی ژانریکی نه‌ده‌بی یا گه‌ران له ناو‌خودی ده‌قدا، بۆ‌پیدا کردنی وشه‌گلینکی کلیلی وه‌ک مووتیشی که بتوانی پتوانه و پتوه‌یه‌ک بئی بۆ‌ده‌رکی ده‌ق، هه‌لبه‌ت نه‌گه‌ر خاوه‌ن ده‌ق له‌سه‌ر نه‌و پروابه‌ی بئی که ده‌قه‌کی باری مانایی هه‌یه.

له‌خوشمان نه‌و پرسپاره‌بکه‌ین که ده‌ق بۆ‌ده‌چته ناو‌نه‌و‌خانه‌یه‌وه و به‌لگه‌ی بۆ‌بدۆزینه‌وه.

هه‌نگه‌ر ده‌ق، شیعره‌ بزانین هه‌رووزیه‌، نه‌یه‌، وه‌ک کام ره‌وتی شعیریه‌ یا له‌نیوان هه‌ر دوو شینواز دایه.

له‌باری زمانیه‌وه‌چ تاکتیکیکی به‌کار بردوه، تا‌چ راده‌یه‌ک ئالو‌گۆری له‌نه‌حوی زماندا به‌ده‌یه‌توانه، زمان نه‌ده‌یه‌ یا ئاسایی.

شعیر به‌چ وشه‌یه‌ک ده‌س پنده‌کات؟ خالی هاوبه‌شی هه‌موو بنده‌کان کامه‌یه؟ له‌سه‌ر چ وشه‌گه‌لنی جه‌خت کراوه، هه‌ر به‌شی شعیر ده‌چته ژیر باری مانایی واحید و له‌گه‌ل مه‌نتیقی شاعیرانه‌ده‌خوینه‌ته‌وه؟

له‌شعیردا له‌چ جوانکارییه‌ک که‌لک وه‌رگیراوه؟ شوپه‌اندن، خوازه، نماد یا... نماده‌کان پش زه‌مه‌یه‌ی فره‌هه‌نگیان هه‌یه‌تاکه‌که‌سین و هه‌ر بۆ‌خودی شاعیر مانادارن. هه‌لبه‌ت شاعیر بۆ‌خولقاندنی مانای به‌رز ده‌توانی یاساکان هه‌له‌وه‌شینه‌وه به‌لام بۆ‌دروست کردنی یاسابه‌کی زمانی نوێ ده‌بی لایه‌نی دی نه‌و گریه‌سته‌یانی به‌رده‌نگیشی له‌به‌ر چاوی.

ده‌بی بزانین که شاعیر له‌چ جۆره‌ موسیقایه‌ک که‌لکی وه‌رگرتوه (موسیقای ده‌ره‌کی) (هه‌روز) موسیقای که‌ناری (سه‌روا، ره‌دیف) موسیقای ده‌روونی (جیناسه‌کان، سه‌روای نیوان میسراع، هاو‌خانی نیوان پته‌کان)

زمانی نه‌ده‌بی، خاوه‌ن موسیقایه و زمانی ئاسایی موسیقای نییه.

دیاری کردنی نه‌وه‌ی که له‌حنی شعیری حیماسیه، غینایه یا... و ته له‌زمان کام که‌سه‌وه‌یه.

شعیر: له‌شعیردا ئیستراتیژییه‌ نه‌تاکتیک (وه‌ک په‌خشان).

دیاری کردنی کات و شوین له‌شعیردا و هه‌روه‌ها لیدوان له‌وه‌سفی کاراکتیره‌کان و نه‌وعی فه‌زای شعیری (شاعیر ده‌توانی به‌که‌لک وه‌رگرتن له‌ئیفیکت‌گه‌لیک فه‌زای شعیری دراماتیک بکات).

له‌جوانکارییه‌کاندا له‌چ وینه‌گه‌لیک که‌لک وه‌رگیراوه و نه‌و ویتانه‌کامیان هه‌ست بزوتن.

❶ پروونه که جوانکاریه کان، شاعر جوان ده کات به لام شاعیر ده بی چاو پنداشان و هلویتیکی فلسفیی بو مروف و زیان و جیهان بی و خوتنه ر ده بی نه وه له شاعر که پیدا ههست بکات.

❷ له بیرمان نه چته وه شکلی کومه لگا له خولقاندنی نوعی نه ده پیدا کاریگری ههیه.

❸ ناماژهش به وه بکهین که له روانگی شاعیرانی شاعیری نویزه شاعر ناسینی نوبزهیه، له ریگای ههستی مروفه وه و شاعیری نوی شاعیریکی نه زمونییه که دهین له ههموو لایهنه کانه وه نوی بی و...

به نین

دایه روونساکی چاوم
 خوت به لیتیت یتداوم
 فیرم که هر چسی چاکه
 نه وهی خساوین و پاکه
 خوشم بوی وه کوو خووم
 به بی که لکه ک و دروم
 له وانیهی نه ت گیپراوه
 زوریشم له بیر ماوه
 منیش کاتنی پیی گهیم
 له زور شتان تی گهیم
 شیرین به له بهر دلان
 خونچه به له بهر چلان
 خوشه ویست به وه کوو تو
 له گشت لایه بی درو
 رولیهی زی رهک و زاننا
 نهی نازیزی به تواننا
 ناکارت بیی گری بیی
 شیرین وه کوو تری بیی
 زالم به به زاننا به
 مرقنیککی داننا به
 هه نا ماوی بخوینه
 به زیری چاو هه لیتنه

پیشانگای شیلان

شیلان و رزگار بە سەرکەوتنەوە قوتابخانەیەیان تەواو کرد، لە پشووێ هاوندا چوونە کلاسی وێنە کێشان و شیوە کاری. شیلان بە بینینی پۆلە کە بزە نیشتە سەر لێوی! دیواره کان وێنەی جوانیان لە ملدا بوو، دارستان، چیا، گۆل، کۆتر، کەرۆشک سمۆرە...

شیلان حەزی لە کێشانهوێ دیمەنی جوان و ڕەنگین بوو، مامۆستا هەولێ دەدا، فێری شیوە کاری بکا، دوای ماوەیەک رزگار و شیلان چەند وێنەی جوانیان کێشاوه، کردیان بە بەرزیکی دیواره کەدا شەوانە باسی ئەو کارخانەیان دە کرد. فێری بیوون. شیلان لە هەر دەرڤە تیکدا وێنە یەکێ دە کێشاوه و دە یکرد بە شانی دیواری ژوورە کەدا، رزگار ڕۆزانی هەینی چە کەمێ لە پێ دە کرد و دە چوو لە کۆلێان مەڕ بەفرینە ی دروست دە کرد، ڕۆزیک دایکی گوتی: رزگار گیان وەرەوێ ژوورێ سەرمات دە پێ، تۆش وە کوو شیلان وێنە بکێشەو.

ئەو شیلان ژوورە کە ی کردۆتە پیشانگا!.. رزگار، لە ولامدا گوتی: دایە من حەزم لە پەیکەرسازیە لە ڕۆزیکێ خۆشدا هاوڕیکانی شیلان هاتن بۆ سەردانی پیشانگا، منداڵە کان بە بینینی وێنە کان خۆشحال بوون چە کەمە کانی رزگار خەریک بوو پەر دە بوون لە ناو! مەڕ بەفرینە تەوا بوو!

سەید یاسین قورەیشی

ئاوردانەوێەك لە ژباناوەی مامۆستا نووری

«كۆچی نوور»

هەڵبەسەرێ هەر شاعیرێك هەزاران شیعەر لە دایك دەبێ؛

هەموو دەووری ژبانی من شەویك بوو

شەویكی پەر لە مۆتە و دیمەنی دیو!

ئەوێ دیتم بە هالۆزی خەویك بـوو

تراوکیك بوو خزی و نەتکایە سەر لێو!

مامۆستا محەمەدی نووری «تەتری گۆلۆلانی» یادگاری دەروێ سەرورەیی بـێ گومان لە ئەنگۆست ژۆمیری شاعیران و ئەدیباتیکە کە وەك ئەستێرەیهکی تیشکاویژ لە ئاسمانی شیعەر و ئەدەبی کوردیدا درەوشاون و پڕیگە و پڕیازی چینی داها توویان پرووناك کردۆتەو. مامۆستا هەر چەند قوتایی قوتابخانە و مەكتەبی ئەو سەردەمەیه، بەلام چ لە بابەت سەبک و شیرازی شیعری و چ لەبارەي چلۆنايه تی ژبانی پەر لە ژانیوه خاوهنی دهنگیکی جیاواز و سەربەخۆ بووه. مامۆستا پاش خۆتدنی قورئانی پیرۆز، کتیبەکانی سەرەتایی ئەو کات وەك: «سەمیل نامە» و «ناگەهان» و «گۆلزار» و لە دواییدا «گۆلستان» و بوستان» و دواتریش «تەسریفی زەنجانی» لە ئەحواد، لای بابی خۆتندوو و لە سالەکانی ۱۳۱۲ و ۱۳۱۳دا میژوووی (موجەم) و «دوورەي نادری» و هیندیک لە کتیبە سەرەتایی بەکانی «سەرف» و نەحوەي هەر لای بابی خۆتندوو.

بابی مامۆستا کە هەستی نەتەوخوازی و نیشتمانپەرورەي بووه و لە گەل دەستەبەك لە نووسەرەن و پرووناکییرانی کوردی ئەودێو لە پێوەندیدا بووه، لە وەرزی پاییزی سالی ۱۳۱۴ لە تەمەنی ۶۳ سالیدا کۆچی کردوو و ئەو و پینچ مندالی دیکەي لە دوای خۆی بەجێهێشتوو. مامۆستا بە پینشیاری خەدراغای عەزیزی ئاغای گۆلۆلان بەجینی بابی دەبیتە میرزای ئەو و مامۆستای مندالەکانی. خەدر ئاغا لە سالی ۱۳۲۱ نەخۆش دەکەوێ و دەجێ بۆ مەهاباد بۆ لای دوکتور و ئەویش لە گەل خۆی دەبات. لە مەهاباد لە گەل ئاغای کە یانی ئاشنا دەبێ و بە هۆی ئاغای کە یانی لە باغی سبە لە گەل دەستەبەك لە پرووناکییرانی نیشتمانپەرورەي چاوپێکەوتنی دەبێ و ئەو کاتەو لە گەل وان پەیمان دەبەستن و ئەو دەبیتە هۆی ئەوێ مامۆستا دەست بە کاروباری سیاسی بکا. پاشان مامۆستا لە بەهاری سالی ۱۳۲۲ مالی بار دەکا بۆ گۆلی مەرزینگ لە لای برایاغای قارەمانی بە میرزایەتی و مامۆستایی مندالەکانی دادەمەزريت.

پاش کوچ و کوچباریکی دی له گوندی «گولن» بؤ «شینخالی» ماموستا له گهل کاک خالیدی
حسامی «هیدی» نستا و «شیناو»ی نه وکات په کتریان ناسی و گروگالی شیر و هونه راوه بیان
دهس پیکرد.

له سالی ۱۳۲۴ ماموستا له گهل پینشه وای مه زن دیدار ده کات و هه روا هه لی دیدار له گهل
«حاجی باب» شیخ» و «حهمه حوسین خانی سه یفی قازی»ش هه لده که وئ و له سه رده می کوماری
مه هابادا به شداری له و بزووته وه یه دا ده کا و له گهل ماموستایان هه زار و هینم به هونینه وه ی
شیر هه سستی نیشتمانپه روه ری خه لک ده ورووژین. پاش تیکچوونی کومار ماموستا نووری
زور په روژش ده بی و هه سستی خهم و په ژاره ی خوی له شیر ی به ناویانگی «له سه ر بستوی ژیان
وه ک داری چاکی به ته نیا ماموه بی بار و بی به ره ده رده برئ. ماموستا پاشانیش له هیندیک
بزووته وه ی سیاسی و کاروباری کومه لایه تی به شداری ده کا. سالانی پاشماوه ی ژیانی ماموستا
به له ش به باری له خه لووت و گوژه گیری و رابواردن له گهل کتیبه کانیدا که خوشه و بسترین
سه رمایه ی ژیانی بوون تیده په برئ.

نووری هاوچاخ و هاوته مه نی «هینم» و «هه زار» و «هیدی» و «ئاوات» بوو. نه و په کتیکه له
دواین رپیوارانی شیه و رپیازی شیر ی موکریان، له ۶۰ ساله ی دوایه دا.

ماموستا به شیک له شیر ه کانی له وه لای شاعیرانی هاوچه رخ و هاویری خویدا نووسیوه ته وه
و شیر ی نیشتمانپه روه ری و عیشق و دلدار ی و جوانی ناسک خه یالیشی زوره.

ماموستا شیر ه کانی له وه په ری کورت بیژی و جوانکاری و ناسک خه یالی دایه. ماموستا له گهل
گوغازی سروه هاوکاری بووه و به شیک له ژیاننامه و شیر ه کانی به تیکوشانی کاک سه لاهی
ناشتی له لایه ن بنکه ی ژین له سوله یمانی چاپ کراون. ماموستا له ریکه وتی ۱۳۸۷/۱۱/۲ له
شاری بؤکان کوچی دوایی کرد و تهرمه که ی له حالیکا جه ماوه ریکی زوری خه لکی شاری
بؤکان و ناوچه و شاره کانی ده وروپه ره له گهل بوو له گوژستانی دی گوردی قهبران ناشره. خوا
به به هه شتی خزی شاد کا و رینگه ی دریزه ی هه بی.

غەزەل

قوبەیی سەر دوندى بەرزى ھەستى ئىنسانە غەزەل،
 کووچە باغى سەوزى بىرى شارى مەستانە غەزەل،
 بۇ بەيانى مافى ھۆز و دەرسىنى دەردە کورد،
 مەلھەمى ناسۆرى زامى دەردى کوردانە غەزەل،
 كانى گەنجى مرخى شەنگە، پەر لە پەندە و فەلسەفە،
 کەشتى ئەفکاری مەندى گۆلى عىرفانە غەزەل،
 کاتى مانی و پەنجەرۆبى و لائەوازی ھۆش و لەش،
 جەوھەرى ئىکسىرى رۇحە، داو و دەرمانە غەزەل،
 دواى رەوینى ھەورى توند و ھەلمى بارشتى خەيال،
 کۆلکەزپىنەى ھەتاوى پاشە بارانە غەزەل
 بالەخانەى شانشینى مىرى شازى وىژەيە،
 سەرگۆلى بەست و مەقام و شامى دىوانە غەزەل.
 بەردەنوو مى سىنگى خەلکە، پەنگى فەوتانى نىە،
 کۆنەشى مزر و فەرىکە، پەمزی ھەرمانە غەزەل.
 بۇ پاسەى ھەستى تاسە و سۆزى دەممازى ئەوین،
 خەلوەت و زەنویر و کەسکە، چەشتى جىزوانە غەزەل.
 سەمفۆنى وىژە و خەپالە، نۆتى مېلسۆدى بەيان،
 سازى دەممازى ئەوینە، باغى مەستانە غەزەل.
 رېتۆیتى رېسى مەرفە بۇ ترۆپەى بەرزى ژېن،
 دوژمىنى پەستى و دەوېە، دژ بە وىستانە غەزەل.
 بەرھەمى بۇ چوونى وردى، ھەزەرەتى نالى و ئەدەب،
 ئالروپالووى شارەزوور و شارى بۆکانە غەزەل.
 بۇ وەلامى زولم و زۆر و کیشەجارى ناحەزان،
 ئەسەھەى یندەنگى دەستى مامە سۆرانە غەزەل

چوار چرگه چیرۆك: نووسینی ئازاد عهزیزی

۱- من له یلام، به وتی زۆر كهس جوانترین كچی ئاوايیم. دهی نه گهر ئاوايه بۆ ته نانهت نه توانم ماتيكيك به ليويدا بينم، پيرئ چيمه نی هاوالم له گهل دا يكي چوون بۆ شار و منيش نه وهی پاره م هه بوو پينم دا تا له شار ماتيكيكم بۆ بكرئ. به لام ئيست نه ناویرم له لیومی دم (له ناكاو باوكی دیته زوورئ). ماتيکه كه فرئ ده داته قولینچکيکی زووره كه نهو چاوه زه قانهی باوكی ئاگای نه کرد.

- دا بچۆ نهو...م بۆ بينه. له یلا ده خوشته ده رئ ده چنی شه مچه كه بينئ.
- داوای شه مچهی نه کرد. جه گهره، نانا جه گهره نه بوو، چه خماخ خانله ته سيحه كه، نانا نه ویش نه بوو، پشتوتنه كه... نانا...

نه رئ توخوا خوینهری ئازیز... ئاخري چي به رم بۆ سه ر قه بره كه ی.
۲- حالی بووی؟!... نه رئ ده ميک ده بی به ده ستوری ياسا له شاری ئيمه هه موو ده بی حالی ين هه ر جار به گرزی پرسياريان ليکريدی: حالی بووی؟!...
ده سته جي ده بی بلنی نه رئ: نه گهر بلنی نا، تووشی هه زار به لا و سه ر ئيشه ده بی كه واته تيرباران و ئيمدا ميش.

حالی بووووی؟! نه رئ... نه رئ... نه رئ
هه يو! زمان نه ترازینی بلنی له م چیرۆكه هيج حالی...

۳- خۆشه ويستی

دوگمه شکاو، هه لووچه، حه ب، تیخ و ته نانهت جار يکيش ده رزی قزم تيدا ديتوه. به لام تا ئيستا به مجوره م ریک و خواو ن فۆرم نه دييو: ئاخو، خواونه كه ی چ شيره کور و بالا به رزی يیت.

«بۆنيکی قولی لی هه لده مژیت و به ريار به خوی ده دات خواونه كه ی بدۆزته وه.
به بزه به كه وه «خانم دوکۆر» گووه كه ده خاته ژير ده زگا بۆ نه زموونی نه خوشی.

۴- ده ست

زۆر جار ژايانی ئيمه ته واو پتوهندی ده سه کانمانه وه یه؛ به قه له مه کانمان، به سه ته کانمان هه ر بۆيش من له جياتی گه رده نه بند و ماتيک ده ستينکی خۆم دا به تو به يادگاری.

مریم یتیمی (سۆز)

ژیر بان

له ژیر بالی چاوه کانییه وه
خوله مینشی خوله سارده کانم نهبارئ و
به چه بکه گولگی جهزه وه
به ره وپیری بووکی هه زار زاوایی
نه بر دم

به فری شادیم لئ باران
باران گریا بۆ ژانی گول
سووره مۆمی هه زار خۆزیا،
ریگای نهسته می نه بری
دهنگ تا رهنگ
قیژه ی شیریکی سه بر او
ژوانیکی شان قوربوی تریفه ی چهند گه لایه کی هه لوه ری و
خه میکی ناشنا.

وه ک تاسه بارئ ناوینه و مانگ و دیوار دوو هه سنی جیاواز
په نهجی پر زامی سووره سواریکی مانگ
له سنگی مه رمه پری قه رنا شه پوئی دا
کف له دیوار
هه ور یک به خوره ی نامیزی خا که وه
دابه شم کن

جوگی فرمیسک تا تهخته جاری دهم وشکی نه دووی نه سن
سووره مۆمیک تا قیژه ی شیریکی بیدهنگ
سووره سواریکی کر که لانی بۆ گه لا
به سه ره بۆشی سووره وه مایج و برین
باریکه ریی ژوانم بۆ له ته مه
ده ریا خامۆش
ماسی سه رخۆش

چيا به پرچه سپيه به فرينه كه یدا
 گولي هه ساره له دهرزيله گر شه و
 نه شكهوت له نه وتراوه كانیا
 چلاو چل فریوی دهنگم نه دهن
 له لاسوور فانووسینكهوه هه والی لوونكه
 ته راوه تی هه ناسه ی سرویه کی قز ته ر
 گونا په نه ره ی خه بالای شه و
 ناخ و مانگ و كچ
 ههنگاو و بن گریکی كوتریکی عه شق به جی ماو
 كوری مانگ، سووره سواری كپ كه لانی به بهر چاوما تا
 نه و دوور دوورانه
 ماچینکی كاغه زی و زامینکی سهر براو
 كوتر كوتر به نیو چاوی ناسمانا لكا
 زینك به كزلانی شیرا نه رویی و
 به گورانی، نه م سیه
 ماچ و برین شهرمن تریك سپی هه لگه راوه
 سووره سواریکی هیلای زیوینی به بیان بلیسه یه کی هه لپه و
 جریوه مهل له خاوه نه كهن
 تاشه ی شابالینکی سوور
 لرفه ی ناواریکی بالا بهرز
 په نه ره یه ك روو به شه و
 نا ههنگینکی كویله تی له زهنگوله ی كام لانكه وه هه لته بین
 باخچه زهردی تپله دپكاوییه كانه و
 نه مشه و شام له سهر شه پۆلی ده ریا داداوه
 په نگه شه پوله كان ده سته مو كهن
 نه و وشانه ی بالی بیریان كردم
 به ربی
 نه و زامانه ی له شاهه ربی ناوینه وه

تیشکی له شاپه‌ری ئاوینه‌وه

باو‌ش باو‌ش

له‌سه‌ر فهرشی دیوه‌خانیک شه‌پۆل نه‌ده‌ن

شانه‌ له‌سه‌ر شه‌پۆلی ده‌ریا داداوه

له‌ لاسیقه‌ کونی ئازادییه‌وه

له‌ بزقی هه‌ناسه‌ی پیره‌ شه‌خته‌ی ئامال

هه‌واڵه‌نگی نه‌ده‌یی

ئیواره‌ی رۆژی یینجشمه‌هه‌ ریکه‌وتی ١٣٨٧/١٢/١ به‌رام‌به‌ر ١٩ ژانویه‌ی ٢٠٠٨ کاک ماجید رووحانی که‌سایه‌تی نه‌ده‌یی و فهره‌نگنوس و زمانه‌وانی به‌ ناویانگ سه‌ردانی کۆری فیرکاری و فهره‌نگی نه‌ده‌ب(ی) بۆکاتیان کرد. ئامانج له‌م سه‌ردانه‌ داوای یارمه‌تی کردن و هاوکاری نه‌ندامانی ئهم کۆره‌ بۆ نووسینی فهره‌نگیکی کوردی فارسی ١٢ به‌رگی، بوو. هه‌ر به‌و بۆنه‌وه‌ لێداواڵیکی زۆر له‌و باره‌وه‌ نه‌نجام درا و به‌لینی یارمه‌تی و هاوکاری له‌ لایه‌ن نه‌ندامانی کۆر به‌ به‌ریزیان درا. نه‌ندامانی به‌شدار له‌م کۆره‌دا به‌ریتی بوون له‌: کاک مستفا نيلخانی‌زاده به‌رپرسی کۆری فیرکاری و فهره‌نگی نه‌ده‌ب، کاک سه‌یدایاسینی قۆره‌یشی کارگیری کۆر، کاریکاتۆریست سه‌یدحه‌مه‌ده‌مین قۆره‌یشی، کاک حه‌مه‌ده‌ینی شاسه‌نهم، کاک خالند نه‌حه‌دی، کاک کاوه‌ عه‌زیزه‌زاد، کاک حه‌مه‌ده‌ نوورحه‌مه‌دی که‌ هه‌موویان ماموستای سانه‌وی(ده‌بیر) و نووسه‌رن، هه‌روه‌ها کاک شۆرش خایلی، کاک نه‌مین گه‌ردیگلانی، کاک سه‌لاح نیساری، کاک ئیره‌ج ناهید، کاک ناسر عه‌لیار، کاک سه‌لیم ئارووم، کاک مه‌تووجیه‌ر جیهانی، کاک رزگار نووری له‌ نووسه‌ران و هونه‌رمه‌ندانی شاری بۆکان. له‌ کۆتایدا به‌ریار درا له‌ داها‌تووشدا ئهم کۆپونه‌وانه‌ نه‌نجام به‌دری و پێوه‌ندی به‌رده‌وام تا کۆتایی له‌م پرۆژه‌یه‌ هه‌یین.

ئاۋات ۋە خاسە كەۋ

چاۋى شاعىر كە شىتانه ۋە جوان دەروانى
لە ئاسمانەۋە تا زەۋى دەيىنى،
لە زەۋىيەۋە تا ئاسمان.
لە ۋىدا خەيال نەرجەستە دەيى،
ھەموو ئەۋ شىئەلى كە نادىار ۋە بى شىۋەن
پىنوۋسى شاعىر كە رۇحىيان پىندەبەخشىن
بۇ خەيالىك كە نىيە
مال ۋە ئاۋىشائى دەداتى.
(شكىپىر)

بى گومان ھەر خۇندەۋەيەك پەرسىيارىك بۇ خۇينەر دروست دەكا. بۇچى شاعىر شىعر دەنوۋسى؟ بۇ زمانى شىعر لە زمانى قەسە كردنى رۇۋانە جىاۋازە؟ شىعر چىيە كە ۋا زمانە كەى رەۋان ۋە سوۋك ۋە لەگەل دل ئاشنايە؟ ھۇى چىيە عاشقان ۋە دل بە خەمانى رۇزگار ۋە دەكەنە شىعر؟ شاعىرى بلىمەت بەر لەۋەى سەر ۋە پىرۋزە؟ گرنگ نىيە سەر بە چ مىللەت ۋە ۋلاتىكە، گرنگ ئەۋەيە كە رولەيەكى راستەقىنەى سەر ئەۋ زەمىنەيە. ھەر لەم رۋانگەۋە دەكرى بلىين شاعىر خەلكى ھەموو ۋلاتىكە. لە ھەر شىۋىن عاشقانى شىعرەكەى زۇر بن، كۈرى ئەۋ ۋلاتەيە. شاعىران لە خەلكى ئاسايى قولتر ھەست بە دەروىيەرى خويان دەكەن. ھەر بۇيەش خويان مانلوو دەكەن، ھەۋل دەدەن بە شىۋەيەكى راستەقىنە ھەست ۋە نەستى خويان دەربىرن. بۇيە دەلەين يەكەم دەنگ دەنگى شاعىرە لەگەل خۇينەر دەدوئى.
مأمۇزتا راۋچى دەيىژئ: شىعر بۇ شاعىر ۋە كۈۋ فنى ۋايە تا نەيگىر لە چىنگ ئېش ۋە نازارى دەروون رزگار ئايى ۋە كۈرپەى ھەستى دلى ئارام ناگرى.
ھەستى دل ۋە دەنگى مەل ۋە سۈزى نىشتان ۋە بىزەى بە ھار لە شىعرى "ئاۋات" دا بە چەشنى تىكەلاۋە كە نوۋسەر ۋە خۇينەرى بە تۋانا تەبى ناتۋانن لەسەر دەرياي بىرى لەنگەر بگرى ۋە چاۋ لە شەۋلى پەر ھەستى بە سۈزى بكا.

به تهنیا گیانه کهم سۆزی دلیم پهروانه ده یزانی
 خه می دل بولبولیکی بی گول و بی لانه ده یزانی
 نیماسی ناوی گه وره و شاری ویرانه که تیفکری
 له مه عنای شیعره کانم هر دلی ویرانه ده یزانی (۸۴ل)

پهروانه و لانه و ویرانه که هر سیکیان هه لگري چهن رازی نهین، ده بیت به وردی رافه
 بکریته. پهروانه نیشانهی مرۆی نهوینداری پا که بۆ دلی ناتوانی درۆ له گهل گراوه کهی بکا. تا
 نهو جیگایه ی گیانی خۆی بهخت ده کا. لانه خاک و مال و ژبانی مرۆف پیکه وه تیکه لاو
 ده کا. مرۆف گیانی شیرینی بۆ ژبان ده بهخشی، ژبانی له سهر خاک ده بهخشی. ویرانه دلی
 شاعیره به چی ناوه دان ده پته وه؟ به ههستی پاکی مرۆفی ده وره بهر که چرای زانست له
 تاریکه شه ودا روشن کهن. شیعری باش ناتوانی به تهنیا جاریک خویندنه وه تینی بگهی، رافهی
 بکهی، هه لسه نگیتی و مه زنده ی بۆ دیاری کهی. هر وه کوو چۆن که سه مفۆنی به تهنی
 ناکرێ به تهنیا جاریک تینی بگهی.

ئاوات به جوانی و وردینی، ناگاداری ژبانی خه لک بووه، نهو سه رده مه ی ناواتی تیا ژباوه
 زمانی کوردی ته وای یاساغ کرابوو، نووسینی کوردی کاریکی زۆر سهخت و نه سهتم بوو،
 هاوالانی ئاوات، ماموستا ههمن و هه ژار له تاراو گه دا ده ژبان. ئاوات به تهنیا له گوندیکی
 دووره ده ست ژبانی به سهر ده برد، بۆ نه وه ی سهر بۆ کار به ده ستانی بژیمی شا نه وی نه کا و به
 سه ره رزی بژی. به لام په پوله ی رۆحی هه مه شه به شه می دلی خه لکی هه ژار ده سووتا.

ئاوات له شیعره کانیدا وشه ی شاری زۆر به کار هه تاوه. شار له شیعره کانی ناواتدا نیشانه ی
 پشکه و تن، نالو گۆری ژبانی تازه ی مرۆفی سه رده م بوو. نهو جیهانه ی که ده بی شاعیر تیایدا
 بژی، مه رج نیه که شیعره نامیر یی. نهو جیهانه هر جیهاتیک یی و به ئاسانی نایه ته بهر دهستی
 شاعیر. به لکوو هه مه شه مرکه و خۆی نادا به ده سه ته وه. تهنیا له رهی ئاوا کردن و سهر له نوێ
 دار شه ته وه و پشکنیه، نهو جیهانه که خۆی نادا به ده سه ته وه مالی ده بی و ده کرێ وای لێ یی
 ییگۆری به بابه تیکی رۆحی شیعره. که واته جینی به سۆی بوو. داخی گراتر له وه وشه ی لهو
 سه رده مه دا زمانی کوردی یاساغ و نووسینی کوردی له ژه هری مار تالتر بوو. ره و نا کبیران و
 نوو سه رانی خاوهن هه ست یان له به ندیخانه دا ده سه به سه ر ده کران یان له تاراو گه ده ژبان. ئاوات
 ناتوانی نهو ره و داوه گرینگه ناشکرا نه کا، بۆیه ده بی نی به شیوه یه کی جوان نهو ره و داوه به
 هراوه که وه، ده شه به نیت و ده لی:

خاسه كهوئ لـــو كهـــزه هه ئيشـــنووه
 خالسى رهش و ســـوورى بـــه جـــووت پـــشـــنووه
 راوچى هـــه مو لـــو كهـــوه دهركه و تـــووه
 بـــز چى؟ دزه؟ جهرده يسه؟ چى كـــردووه
 مال و مـــه و زىـــوه رى كى بـــردووه
 كى هـــه كهسى نه و له زىـــان كـــردووه
 باعيسى قه تلـــى چى هـــه يـــستوو يه نى
 زىـــنى بـــه سه ربه ســـتیه و يـــستوو يه نى
 چاكه كه داودوزه شو كور خاسه كهو
 ديو يسه، و رىا يسه بـــه روژ و بـــه شوو

به ئى هيج كه سىك نيه بتوانى شاعيرانه ره سمى جيهانك بۆ بگرى گهر خوى تا راده يه ك
 به لانى كه موه هه ندۆ جار تىا ياندا نه زىابى، ناشتوانى وه سفى حاله تىك بكا گهر خوى نه بوو
 بى.

ئاوات نه گهر به ندىخانه و نه شكه نهجى نه دىتايه باوه رم وابه شىعرى خاسه كهو له دايك
 نه ده بوو.

ئاوات زۆر هىواى به روژنبرانى لاو هه يه، هه ميه لوانى هان داوه بۆ خوئندن. جوان
 تىنگه يوه هه توانى زامى ئيمه به خوئندن ساپۆ ده يته وه. و يستوو يه نى دل و روحي به تيشكى
 زانين پاراو بكا. نه مامى هه ستان چرو بكا، خه زانى نه زانى رابردوو له بير كه ن و رىگاي راستى
 مروف دۆستى بگرن و چاوه روانى له گه نجان هه يه بۆ دواوژ چرا بن بۆ تارىكى و نه زانى.
 زۆر وردى نه و زىرانه به ناگا له ژىر په رده ي شىعر دا ده يدركى نى و ده ئى:

بـــا يـــته به رهم كور بـــه ي نه تـــه وه
 هى وای دواوژى نه تـــه وه بـــه وه
 بـــو نى شـــتمان و بـــز گـــه له ده كو شـــى
 لـــه رى سى وان هه رچه نـــد زوو غـــاو ده نو شـــى
 نه و ســـا ئاوانى نه ئاوات، دى تـــه جى
 شىن ده بى خه لفى هى وای جى بـــه جى (ل ۱۸۱)

ئەو سەردەمەي قاقىر و ويشكەسالى تووشى شىعر بوو، ھەندىئ كەس بە نىئوى مۆدىلى رۆژەو ھەستى نادارىيان بە سەر پادارەو ھەشتىبوو. يەككىك لە خووە كانى ئەو كەسانە كە ناتوان ھەستى خۇيان دەربېر ئەو ھەيە خۇيان لە ژىر وشە و ھەستەيەكى زۆر درىژ دەشارنەو كە دواجار دەكەونە دواي مۇدەي بازام گەرمى رۆژ. ئاوات ئەو ھەي بە نەخۇشى ئەدەب زانىيە، بەلام پەيامى راستەقىنەي شاعىر پەيامىكى ئاسايى نىيە، شاعىرىش ھەك زانايەك واپە. ھەر زانايەك كە دەروائىتە برووسك و چا و ئەستىرەكان، قەت خۇي بە گەورە نازانى. شاعىرىش ھەروا بۆ ھەر كەردەو ھەكارىك ھىچ شىتىكى لەبەر چا و نىيە، نزم و بەرز و گەورە و بچووك. تەنبا مانا و بەھاكان روانگەيان بۆ شەكان پىدە گۆرى.

ئاوات چۆنەتى كارەكانى و سووتانى و خەونەكانى لەو شىعەرەدا بۆ خۆنەر دەردەخا و ھەك ھەرزىرىكى لىزان و بە نەزموون جۇمالى جۇگەي شىعەرى كەردووە و وشەي خۇمالى بەكار ھىناو و لە وشەي نامۇ و يىنگانە خۇي پاراستروە. بەلام ئەو كارەي زۆر بە ناوەرۈكىكى جوان تەنجام داوہ و زۆر شتى نەننى لە قاللى شىعەرەدا نووسىو و ئەسسى خەيالى لە گۆرەپانى شىعەرەدا تاو داوہ. ئەو بۆ ئاسۆيەكى دوور دەپروانى و زۆر بۆ بەھارى شادى گەش بىن بوو.

دەللىن جەزنى سەرى ———
 پىرۈز بىنى لىسە كىرۈ و كىل
 كەس نەسە مەننى پىر ———
 چ ———، چ نىر، ژن و پىر ———
 دەست بگىرن رۆزى ھاتە ———
 ۋەدى ھات ئاتە ۋاواتە (۱۴۸)

كۆترى سىي خەونەكانى بال دەگرن بۆ ئاسمانى سامالى ئەو ىن دەفرن. ئاوات ئامانجى خۇشى و بەكپونە. دلى بە كولى لە بۆتەي ئەو ىندا قال بوو، بە جەشنى شىعەرى سىرۈشت و بەرگرىي تىكەل كەردووە. ئەگەر كەسنىك لە ولاتىكى دىكەدا ژايى و كوردستانى ھەر نەدىي، ئەگەر چا و دېوانى ئاوات بگا، بۆي روون دەيتەو سىرۈشتى كوردستان چۆنە، بارى سىياسى سەردەمى رۆيى شا چۆن زولم لە كورد كراو، بۆن و بەرامەي شىعەرى ئاوات لە سىرۈشتى بەھاردا نىشانەي رزگار بوونە. لە ۋەسفى بەھاردا مامۇستا ھەزار دەفرمى: بە بىرواى مەن ھىچ بۆيىكى كورد ۋەكى كاك كامىل ناتوانى بەھارى كوردەواري وىنە بگىرى.

«ئاوات» ئامانچى ئەو بوو، پۇژىك يىت مەۋەك بەھار بەرگى تازە لەبەركا جىھان
 پراڭىتتە، كەس ھەقى كەس لە ژىر پىنەننى، ھەموو ۋەك يەك پىزىن، بە شادى ئاسمان بىن
 بە دابك و زەۋى بە سىنەر و خۇرىش بە چرا يىت بۇ تارىكى ژىن.

بەھار ھىنەرى مەۋزەدى خەباتە
 لابلەرى مەينەت، ھىنەرى ھاتە
 ئاۋرىي نەۋرۇز پەرشىنگى ژىنە
 بۇرگەل و بۇرگەز گەرى بە تىنە (۱۷۹)

ئەو بەھارەى ئاۋات دەپھەۋى و جەزنى بۇ دەگەرى و ئاگرى نەۋرۇزى بە نىشانەى پۈوناكى
 دۇى تارىكى دەۋاتنى. خۇزگە ئىۋەش بەھارى كوردستان بە چاۋى شاعىر دەپىنى بە زمانى
 شاعىر ئاھەنگى نەۋرۇزان دەچەرى بۇ بەھار.

شەپىرى شاعىر نىشانەى راستىيە. دەپكانە سەرمەشقى پىگى بۇ ژىنى جىھانى خۇى و سەر لە
 نۆى دايدەپۇژى. بەلام ئەۋەى دەپتە نوۋسىنى ئەدەبى و جىھانى ئەدەب، ھەمىشە شىكى ترە و
 واقعىكى تىرى لى، دەكەۋىتەۋە. واقعى ترىن جىھانى شەپىر ئەۋەى كە شاعىر ناتوانىت لە سەۋشى
 خۇى و دەۋرۋەرى دۈۋر بىكەۋىتەۋە، لەگەلىا دەۋى ئەۋ شتانەى كە زۇر بە تام و چىژن يا
 زۇر بە بەھا و نەرخن، گەلى زەھمەتە پىناسە بىكرىن، جىھانى شەپىرى ئاۋات ھەمىشە بەھارىكى
 سەۋز و پازاۋەى لە ناخى دلەۋە تىندا زىاۋە.

۱- ئەۋىن لە شەپىرى ئاۋاتدا ژىلەمۇى دانەمركاۋى سىكىلى نەۋرۇزە.

۲- نىشمان لە شەپىرى ئاۋاتدا خۇىنى مەۋقە نىشانەى سۈۋر بوۋى مەۋقە بۇ ژىان.

۳- مەل لە شەپىرى ئاۋاتدا ساز و مۇسقىاى پۇخى مەۋقى ئاشقە بۇ پۇخى شەيدا

۴- دل لە شەپىرى ئاۋاتدا سەۋزەى بەھارى كوردستان، كانى كۈيستانە بىن ماندوۋ بوۋن
 پىۋارى پىگى دەرياي يە كىۋىنى مەۋقە دەپى.

دىۋانى ئاۋات ئەۋ چۈۋارنە سەرجاۋە دەگەرى و دەستى يەك دەگەرن بەرەۋ دەرياي
 شەپىرى خۇشەۋىستى و مەۋقى ئەۋىندار.

سەرجاۋەكان:

۱- ئەھمەد شاملو، (از زخم قلب آمان جان)، ع پاشايى

۲- لە ستايىنى ئەدەبدا، شىرزادە سەن، چاپى تاراس - ھەلىر

۳- دىۋانى ئاۋات، كۆكردنەۋەى نەجمەددىن ئەنىسى، چاپى يەكەم.

ئافرىقىي نە خويندەۋارى بەھرىمەند

خوشكە ئامبىنى چاك يە كىيك لەو خوشكە زەخمە تكىشانە يە بە ھۆى نەداری
 و نەبوونى و ھەلومەرجى ئالەبار نەيتوانبۇە بخوئىن و فىرى خويندەۋارى بىن.
 بەو حالەشەوہ ئەو خوشكە ەلاقە يەكى زۆرى بە شىعر و ئەدەب ھەيە و جگە
 لەوہ زۆر مەقام و گۆرانى و بەيت و باو قەسى نەستق دەزانى و لە سىنگىدا پاراستوونى،
 بۇخوشى شىعر دەلى و يە كىيك لە ئەندامانى كۆپى فىركارى و فەرھەنگى ەنەدەبە و
 بىن و چان لە بەرنامە كان و بۇنەكانى ئەم ناو ەندە بەشدارى دەكا. لىرەدا بۇ وىتە پارچە شىعريكى
 مندالانەى ئەم خوشكە بەرپزە دېتتەوہ:
 پىشكەشە بە نەوہ كانم: كانى و كاميار.

بۇ مندالى گۆرە

نـــــــــــــــــمـــــــــــــــــن مندالـــــــــــــــــى كـــــــــــــــــوردم
 زىكـــــــــــــــــەلـــــــــــــــــە و ورد و خـــــــــــــــــوردم
 لىياســـــــــــــــــم بـــــــــــــــــۇلەبـــــــــــــــــەر كـــــــــــــــــەن
 جامانـــــــــــــــــەشـــــــــــــــــم لـــــــــــــــــەســـــــــــــــــەر كـــــــــــــــــەن
 بـــــــــــــــــۇم بـــــــــــــــــىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــن زۆرانى
 زۆر بـــــــــــــــــىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى و بـــــــــــــــــىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى
 مـــــــــــــــــىوان دەبـــــــــــــــــم لـــــــــــــــــەو دىيــــــــــــــــە
 گـــــــــــــــــەلىك مندالـــــــــــــــــى لىيــــــــــــــــە
 ســـــــــــــــــاز دەبـــــــــــــــــىن زۆر بـــــــــــــــــىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى
 دەســـــــــــــــــت دەكــــــــــــــــەين بـــــــــــــــــىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى
 گـــــــــــــــــۆرانى و لايـــــــــــــــــىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى
 بـــــــــــــــــىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى و بـــــــــــــــــىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى
 دەســـــــــــــــــت دەكــــــــــــــــەين بـــــــــــــــــىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى
 لـــــــــــــــــەن ئىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى و لـــــــــــــــــەن ئىيــــــــــــــــەســـــــــــــــــەتـــــــــــــــــى

نادر ئىسماعىل زاده (ديار)

خەيال

گەر بىر لە تو دە كەمەو
فرمىسك بە چاوما دېتە خوار
بوغزى گريان گەرووم دە گرى
دەستە كانم هەلەدە لەرزى
پىنوسە كەم خۆى پىن راگىر نابى
قرچە قرچى لىو دەئى و وردە وردە لىك دەبنەو
مۆمە كان لە حاست خوياندا دە توينەو
نازانم هەستى دلم بۆ كى هەلەزىم
لە ژىر خاك، لە ژىر بەرد، لە نىو ئاودا پىنيزىم
هوميديم واىە پوژىك دابى
نارەزوو كەنم هەمووى وەدى بى
تا ج بە گوى، ج بە چا و ج بە لىو بىجىزىم

«سینه‌ما، جا زۆر به کورتی»

ئه‌وه‌ی که ئه‌و پوکه سینه‌ما ئێران سه‌رده‌میکی زۆر خراپی خۆی به‌سه‌ر ده‌بات، باسینکی حاشاهه‌له‌نگره، نواندن و بلای بوونه‌وه‌ی کۆمه‌لێک فیلم به‌چیرۆکی سارد و ته‌نیا بۆ پر کردنه‌وه‌ی (گیشه)، دوور که‌وته‌وه‌ی سینه‌ماگه‌رانی ئێرانی له‌ سینه‌ما (معناگرا) و نه‌بوونی رۆشه‌گری له‌ سینه‌مادا، ئه‌و پوکه سینه‌ما ئێرانی به‌ره‌و کلیشه‌ برده‌وه‌.

له‌ باس کردن سه‌باره‌ت به‌ نمایشی ویدیۆی (غیر قانونی) ش‌خ‌و ده‌پاریزن. که‌ چ خه‌ساریکی هه‌یه‌ له‌ ره‌وه‌ندی سینه‌ماید.

دیاره‌ له‌ راستیدا سینه‌ماگه‌ران زۆریش خه‌تاها‌ر نین، چونکه‌ نه‌بوونی بینه‌ری خوازیاری ئهم شینوه‌ فیلمه (واته فیلم به‌ چیرۆکی تینکه‌ل به‌ ده‌رووناسی و فه‌لسه‌فه‌وه) له‌ خوییدا ه‌زی سارد بوونه‌وه‌ی بازاری سینه‌ما رووناکییری و باس هه‌لگه‌ره. ئه‌گه‌ر ئه‌و پوکه فیلم گه‌لێکی وه‌ک (چه‌ کسی امیر را کشت؟) له‌ سکانسێکدا که‌لک له‌ ده‌نگ و ناوازی گورانی یێزیک (ممنوع‌الاسم) وه‌رده‌گری و چیرۆکیکی تینکه‌ل و ه‌الۆز ده‌درکێنی، ه‌یچ هونه‌ریکی تیدا نییه‌ و ناتوانی وه‌ک فیلمینکی له‌ شینوازی باس کراو له‌ سینه‌مادا خ‌و‌ بگو‌نجین، ئه‌گه‌ر کوو هه‌ده‌ف ک‌و‌بی هه‌لگه‌رتوه‌ له‌ شاکاره‌ ه‌الیوودیه‌ کانه (مظنونین ه‌میشگی، برایان سینگر 1995) و ناساندنی که‌ سایه‌تیه‌کی وه‌ک (کایزر شوزه) که‌ ئه‌وه‌ زۆر لاواز و بگه‌ر ناشانه‌یه‌ و ه‌یچ ده‌وریکی له‌ سینه‌ما (متفکری) دا نییه‌.

مه‌به‌ست له‌ وه‌ی که‌ گوتم بینه‌ر نه‌ماوه، ئه‌وه‌ بوو که‌ له‌ راستیدا ئه‌و پوکه ئه‌گه‌ر به‌ره‌ی گه‌نج و لاو له‌ ولاتی ئێراندا مۆره‌ی نه‌سلین، ئه‌وا ئهم مۆرانه (نه‌ک هه‌موو) له‌ عه‌سری ه‌یپ‌ه‌اپدا به‌سه‌ر ده‌بن و چیان له‌ فه‌لسه‌فه‌ و سینه‌ماکه‌ی داوه‌ و زۆریش هه‌زیان له‌ فیلم بوو، کۆمیدی ئێرانی له‌ خه‌زمه‌تدا یه‌.

جا ئێره‌دا له‌م ب‌ی‌بازاریه‌دا تۆ وه‌ره‌ و باس له‌ سینه‌ما ی کوردی بکه‌.

سینه‌ما یه‌ک که‌ ده‌چوو به‌ به‌ره‌مه‌ کانی (مامۆستا به‌هه‌می قوبادی) نه‌ک له‌ سینه‌ما ی ئێراندا به‌لک‌وو له‌ ئاستی نێوده‌وله‌ تیدا خ‌و‌ بگو‌نجین به‌لام ئهم سینه‌ما یه‌ هه‌ر له‌ چه‌ند ک‌ا‌ری (قوبادی) و ره‌نگه‌ دووان سیانیک کورته‌ فیلمدا له‌ هونه‌رمه‌ندانیکێ ت‌س‌ر‌دا مایه‌وه‌.

راستی ئه‌وه‌یه‌ که‌ بۆ به‌ره‌و‌بردنی کاریکی سینه‌ما یی پ‌ن‌و‌ستی به‌ پشتوانیه‌کی باشی مالی، به‌ ساریزنووسی باش، نه‌کته‌ری به‌ توانا و به‌ گشتی گرووینکی ریکوینکی فیلمسازی هه‌یه‌. به‌لام

باوهر ناکه م به بوونی هموو نهوانهش گه بشتن، دیسان دواى کوتایى کار، ینهرت دهست که وئ، ههر نو نوقسانه که سینه‌ماى ئیران به گشتى هه‌به‌تى.

هیتان و نه‌هیتانى به‌رباسى ئەم کیشه‌یه له بابەتیکى گۆفاریدا هیچ دەوریکی له ئالوگۆره‌کانى سینه‌مادا نییه بۆیه به کورتى وه‌بیری به‌ریزی خوینه‌رى دینه‌وه که کاکى خۆم حه‌یف و سه‌د حه‌یف سینه‌ما فه‌وتا سینه‌ما ئەما هموو بوو به فشقیات. ئەو ده‌رده هه‌لبه‌ت له هالیوودیشه که نه‌ورۆ خزی به تکنیکه سینه‌مايه کۆمپيووتیزیه‌کانه‌وه خافلانددوه و له‌شیان ساغ بئ سالى ۱۰ فیلمى ئەکشین به‌ره‌م دێن.

له کوتايدا پێم‌خۆشه ئاماژه به یه‌کیک له به‌نه‌رخ‌ترین قسه‌کانى چارلى چاپلین بکهم که ده‌یگوت: «بۆ به‌ره‌م هیتانى شاکارىک پێوستم به «کامیرابه‌ک، پارکىک، پۆلیسینک، ویولونیک و کچىک هه‌یه، ئەوا نه‌وکات ده‌زانن سینه‌ما چیه». خۆزگه‌م به‌و کاته که بریا سینه‌ما ههر له قالبى کلاسیکدا مابا‌یه‌ته‌وه.

ئەنئەنىۋىي ھەربىي

ھەممىنى ئاساس

دلىكى تەنبا

بۇنى سىنىك و ترسى ئىۋارەى ماچىكى لىتوت

پىشكەشى تۈپە

كۆلانى مەن و كۆلانى ئەتە

خۇشەۋىستان گەللىكى زەرد

ھاۋىيى پايىز بوو

ۋەزىكى ناخۇش

دلىكى تەنبا

ئىۋارەى پايىز، ئىۋارەى پايىز

كۆلانى مەن و بىرەۋەرى تۇ...

ھەموو شىنك تەۋاۋ دەكەين

ۋىنەكانت ئەدەمەۋە

شىعرەكانم ئەدەيەۋە

شۈۋشە غەترەكەت ئەدەمەۋە

گۈلەكانم ئەدەيەۋە

بەلام بىرورە

ماچەكانت چۈن دەمەۋە...؟
...

زەۋى لە ئامىز ئەگرم

و

ئەزۇم بەرەۋە خودا

لە پاكىزگەى لىۋەكانت ھەناسەيەك ئەكىشم

و

دەچمە ناۋ دۆزەخى مەمانت

و

بیر له بههشت ده که مه وه...

...

باپیرانی نیمه

له ره سه نترین روژه باشه کاندای

زبانیان ده ست پیکرد؟

نیمه ش له گنخاوترین

نیواره کاندای کوتاییمان

پنهینا...

نه حمه د (ته نیا)

شانۆی مه رگ

نیگا

سه رت دانی نه کا له م چاوه روانیه دا

ریگا کانت بدزن

کات

د ره نکه و تینوی له نهجه که تم

یادداشته کانت نه نووسمه وه

ترس

خورپه کان هه نگاوه کانم نه دزن

پاکیت به بالای خویا هه لئه زنی

ده ستیک راپنجم ده کا

به ره و خوشترین له ززه ته کانی تاوان

زه نا؛ زه نایه ک دم گه ریتته وه

ترسپک شانۆی مه رگم نشان نه دا

توانیومه گری پووچکه ی دلم کردیتته وه

هه ر شه ویک سه ر به ماله شیریکدا نه که م

ناخ خوشه ویستی

خوشه ویستی

خوشه ویستی

ستراڤی گوکوختی

خو من نایلیم، قه له م ده یلن

له په بوهندی خۆم و گفتی تو

خه ونه کانی من و هه زی تو

نه نیه ک خو نه درکینی

لیم مه پرسه، زمانم له گۆ چووه

ویزدانم دیواریکی له شهرم هه لچنیوه

شه وانه پینووسه کم
 به دیمانه یه ک له گهل حه با
 پینان گووت: مهستی هه ووس نه تگری
 رږوندکی په شیمانی
 میژووی شاعیریت نه شواته وه
 تاوانیکی گه وره؛ به ربینگی گرتووم
 به واژه ناحه زه کانی ناو فهره ننگ
 کاته نیواره کانم به ردباران ده کهن
 له جیژوانی خنوم و په پووله کم
 ته مه نم یق تاقه ماچنیک
 ته رېقم ده کاته وه
 خنوفیکی نه زه لی گرتوومی
 گه رانه وه یه ک له ناو مزگه وت
 زیانیکی ناو حوچره
 راوه ستان له سه فی نویژدا
 به سه با گه وجیتی؛ سانه کانم چه واشه نه کات
 له سرته و خورته کانی رږژانه م
 حه زه نه هریمه نیبه کانم ده مریم
 له سترانی کوکوختیبه ک
 گو لیک پنده کهنی
 غه زه لیک له ده نگی بولبولدا
 به ناکامی مرد
 رږژنامه کان باس له نه وینی
 باران و په نجه ره ده گهن
 نه مه بوو رږژه نویکانی شاعیریک
 هژگری و حه ز و تاسه کانم
 نه ی فینووسه تاقانه کم
 له تیرامانی چاوه کانت

وه کوو ته نیایه کانم

تک تک

به روژدا! له خه زانی پاییز

کوژتایی هه ناسه کان نه کیشن

کاره سات

من ده لیم کاره سات و رهنه گه ئیوه بلین به زمه سات! به چی؟ بهو پرووداوه ی به سه ر خۆم هات و نیتاش که نیتایه هه ر وا واقم ور ماوه، لهو پرووداوانه ی نهو رۆژه ئه فسووناویه به سه رم هات.

له شاریکدا که به راستی له بهر پیسی و پۆخلی له هه موو مه بالی ده چوو، له شار نه بی! یانی کۆلان و شوسته و شه قامی هه ر هه موو پیس و پۆخل و بۆگه ن بوو، وه لئا جه ماوه ره که شی له گه لیدا بی گیرم کۆر دبوو، ئاوده ستی گاره که ی چۆن بی و کئی تیدا بۆیت؟ من له شویتکی ئاواهادا بوومه دۆست و دیواناسی که سیک! نهو که سه ی نهو باسیتان بۆ ده که م و ئیوه ش مو عجیب بن به کاری خودا.

چۆنی و ته وقه یه ک له گه ل نهو دیواناسه دا بکه م، به داخه وه نامناسیه وه و ته نانه ت حاشا لهو پرووداو و لهو دۆستی و دیواناسیه ش ده کات!

من ده لیم: کۆر به گیانه که ت خۆتی، نهو جوامیره ی به هانامه وه هاتی و کارم ت جی به جی کۆر.

به لام نهو ده لی: نه، قارداش، نهو کابرای تۆ ده لی، نهو مه ی نیم.

ده لیم: کۆر به دایکت چاک، باوکت باش، چۆن تۆ نی؟ وه لئا تۆی! چۆن له بیرت نایه سی مانگ له مه بهر پیاوه تی و جوامیره ی کی ئاوه ها گه وه و گران ت له گه ل مندا کۆر...

به لام کابرا پیره ی جه سه ته وردیله ی پاک و خاوین، خاوین که ره وه ی ئاوده سه کانی نه م شاره دیسانه که ش قسه که ی دوویات ده کاته وه: نا، نا، قارداش نه، نه... مه ی نیم، نه وه ی تۆ ده لی مه ی نیم! مه ی ن سێ مانگ پێش لیره؛ هه ر لیره نه بووم!... به گیان خۆم... به گیان منالم... مه ی نه...

نازانم بلیم چی؟ نهو رۆژه ی سێ مانگ له مه بهر من به دم هینابوو، خراپم به سه ر هاتبوو، پوول و پارهم ببونه چۆله که و کۆتر و زوو به زوو له گیرفان و باخه لم دهرده په رین و ده فرین و له کۆتاییدا که سواری پاس بووم تاکوو بگه ریمه وه شار و زیده که ی خۆم، بۆم دهر که وت پارهم که مه و شو فیری پاسه که سواری ناکات و دامده به زینی و ئابرووشم ده بات؛ ده یجا چاره ناچار له پاسه که دابه زیم تا چاره سه ریک بۆ گه رفته که م بدۆزمه وه.

نه م کاره ساته، نه بوونی ته نیا پێنج ته نه ی بی قایل پیکه یه نا؟ به لام کاره سات یا به زمه سات؟ ناخه که م هاتن و نه بوونی پێنج ته نه و پروودایکی ئاوا به خولفتنی؟

من له سەر چوارپایانی گه‌وره‌ی شاره‌که زۆر راویستام. جه‌ماوهر ده‌هات و ده‌چوو، جه‌ماوهریکی زۆر و همه‌ره‌نگ. به‌لام من زاتم نه‌بوو داوای یارمه‌تی له‌کس بکه‌م؛ له‌رووم هه‌له‌ده‌هات! زۆرم له‌خۆمدا جینگل دا، هه‌ولم دا بتوانم روو له‌کەسینک بنیتم و یارمه‌تی به‌خوایم، ته‌نانه‌ت سه‌عاته‌که‌م به‌فرۆشم، نه‌بوو. کتێبه‌کانم، روژنامه و گوڤاره‌کانی ناو جانتا‌که‌م به‌فرۆشم، نه‌بوو، نه‌توانی! پاس ده‌هات و ده‌رووسی... ئۆتومبیل برابانه و مروڤانه‌م به‌دی نه‌ده‌کرد... ده‌یجا ویستا بووم و خۆم ده‌خواردوه. بو ئاخر چاره‌سه‌ر هاتمه‌ سه‌ر نه‌وه‌ی: له‌ شاریکی ئاوها قه‌وغا و گه‌وره‌دا، له‌ چوارپایانیکی ئاوها جه‌نجال و پر هه‌موشودا و له‌ نیو چه‌ند هه‌زار جه‌ماوهردا له‌کەس ڤانه‌ینیم یارمه‌تی لێ به‌خوایم. و له‌ ناچاریدا روو بکه‌مه‌ نه‌و سوالکه‌ره‌ پیره‌ی به‌رده‌رگای ناوده‌ستی گاری پاسه‌کان. هه‌ر نه‌و سوالکه‌ره‌ی نیو کاتژمێر پینشر پینچ ته‌مه‌نم بێ به‌خشیوو. نه‌وا ده‌مه‌ه‌ویست بچم و پیتی بلین: ئاغه‌ مه‌شه‌ده‌ی بیووره؛ من نیو کاتژمێر پینش ئیستا پینچ ته‌مه‌نم داوه‌ به‌ تو، که‌ چی نه‌وا ئیستا هه‌وچین به‌و پینچ ته‌مه‌نیه‌ و ده‌بین بعه‌ده‌یه‌وه...

هه‌ر به‌م ته‌مایه‌وه‌ رووم کرده‌ کابرا پیره‌ی سوالکه‌ر و خودا و راستان ئاوها له‌ ده‌م دره‌پری: ئاغه‌ مه‌شه‌ده‌ی، به‌و خودایه‌ ڤمووده و موعتاد و تلیاکی و به‌ره‌للا نیم، موسافیرم و ده‌چمه‌وه‌ یو شار و زیده‌که‌م؛ چاو، ئه‌م سه‌د و چه‌ند ته‌مه‌نم هه‌یه، ته‌نیا پینچ ته‌مه‌نم که‌م و که‌سه‌ره‌! پیاوه‌تی بکه‌ و ئه‌م پینچ ته‌مه‌نم به‌ده‌ری... یارمه‌تیم بکه‌... کابرا پیره‌ی جه‌سته‌ وردیله، ده‌ستی کرد به‌ ناو باخه‌ل و گیرفانی پالتۆ که‌یدا، ده‌ستی زۆر له‌ ناو نه‌و گیرفان و باخه‌له‌دا هه‌تاو برد... له‌ پرده‌ چنگینک پرپر دووسه‌د ته‌مه‌ن و یه‌که‌سه‌د ته‌مه‌ن و په‌نجاته‌مه‌نی کرده‌ ناو باخه‌لی منه‌وه. که‌ چی من نه‌و گشته‌ ڤوول و پاره‌یه‌م نه‌ده‌ویست، نه‌و ڤووله‌ چه‌ند هه‌زار ته‌مه‌ن ده‌بوو، به‌لام کابرا نه‌یژمارد و هه‌ر نه‌ژمارده‌ هاویشته‌ باخه‌له‌وه‌!

پنم کو‌ت: ئاغه‌ مه‌شه‌ده‌ی، من ئه‌م گشته‌ ڤوولم ناوی من ته‌نیا پینچ ته‌مه‌نم که‌مه‌ و هه‌ر نه‌و پینچ ته‌مه‌نم ده‌وی...

کابرا پیره‌ی جه‌سته‌ وردیله‌ی پاک و خاویز کو‌تی: ڤرام منال مه‌به، تو موسافیری، له‌م شاره‌وه‌ تا شاری تو دوو سه‌عاته‌ رێیه. به‌لکه‌م خوا نه‌کرده‌ له‌ ریگه‌دا مایه‌وه، شاید کاره‌ساتیک قه‌وما، به‌لکه‌م ئه‌م پاسه‌ له‌ ناو ریگه‌دا شکا و سواری پاسیکی دیکه‌ بووی؛ با نه‌ویش پاره‌ی گه‌ره‌که‌...

قه‌سه‌ له‌ زاری ڤفاند و کو‌تم: ئاغه‌ مه‌شه‌ده‌ی شاللا هیچ ناقه‌ومنی، من ئه‌م گشته‌ ڤوولم ناوی... کابرا پیره‌ دیسان کو‌تی: ڤرام منال مه‌به؛ موسافیر هه‌زار مه‌ترسی له‌سه‌ر ریه‌ته‌تی... کاکه‌ گیان

سبهینی جهشته، جهشی نه ورژزه، برژ نه ورژزانه یه ک بز مناله کهت بکره، بوو که له یه ک، قوتوویک شیرینی، نه ورژزانه یه ک... دیسانه که نه مهینشت درپزه به قسه کانی بدا و کوتم: نهغه مه شه دی بگره نهوه پاره کهت ناغا مه شه دی پاره کهی نه ده ویسته وه، وه ری نه ده گرتنه وه... نه نانهت رازی نه ده بوو نهو پووله بز میری و به قهرز بملاتی... گویشی نه ده دایه قسه کانم...

نهو دهسته پر له پوول و پاره گرمزله کراوه ی نهو که به ره وه من هات؛ بووه بالنده یه کی نه خشین و بال رهنګین، به قهرا حساری ګاره که ګه وره بوو و هلمساو نه وای حوشه و حساری ګه وره و جه ماوهر و پاسه کانی هینابه ژیر سیهری خویه وه و نه وای پوول و پاره و جولمیزی دونیای کرده باخه لی منه وه... ئیدی خوم بز رانه ده ګیرا، ده ګریام و ده منالاند: خودا، خودا، نهی خودا؛ هه له یه، سه هوه، چۆن شوی نیس کردن و نان خواردن و رزق و روزی نه م ګه وره جوامیره پیس و پوخلترین ناوده ستی جیهانه؟ چۆن ده بی نه م کابرا جهسته وردیله یه جوامیرترین ګه وره پیایوی جیهان بی و که چی کاره کهی خاوین کردنه وه ی ناوده ست و مه بالی هره پیس و ګه ندو ګو وای جیهان بی... نایی، خویه نایی، نایی...

باران ده باری... باران نه یده هینشت ده نگم بګانه ګویی خودا... باران نه یده هینشت ده نگ هه لبرم، باران نه یده هینشت ده نگم بګانه هیچ کوئ... به لام ده ست و مستیک، ده ست و مستیکی گرمزله و چرچ و لوچی پیره پیایوی جهسته وردیله... پاره و پوولیکی بی نه ژماری نه پزاردراوی ده کرده شاباش به سه ری مندا، ده یکرده نه ورژزانه بز مال و مناله که ی من، ده بیه خشی به موسافیریکی نه دیوی نه ناس و جیهان ده کهوته ژیر سیهری نهو ده ست و مسته وه...

که چی ګریانیک و بارانیک جیهانی پر کردبوو... بارانیک و ګریانیک... جیهان... ګریان...

هيو

رووبه پرووی دانیشبوو، به نارامی دهسته نهم و ناسکه که ی به تویلدیا هینا، چاوه گه شه کانی بریه نیگی چاوه کاله کانی نهو: به راستی زور خوش بوو، ده مزانی وا ده بی، بویه هاتم به دووتا، لهو پروژانه به که هر گیز هر گیز له بیر ناچیته وه، چ هله پرنه کی خوش بوو، بهو سهرمایه هموو له شمان وه سهر ناره قه که وتبوو، نه وه نییه توش ناره قهت کردوو و تیزی شایه که له روخسارت نیشوو، نه وه بوو شای، ده زانی بو وا خوش بوو؟ له بهر نه وه بوو هموو خه لکی به دله وه هله ده پرن، ویکراش به شای خویان ده زانی، ههر واش بوو، خانه خوی و براروا وک یه ک وا بوون و کهس خوی به غهریه نه ده زانی. ده زانم که هاتم به دووتا نه توش زورت پینخوش بوو، ناخر به راستی نهو شایه بی تو ههر تامیشی نه بوو. تو هه وینی نهو شایه مه زنه بووی، ده شمزانی زوریش پینخوش بوو، ئاللات له دهسته وه هله پرن، بویه چومه ده ست نازادی برای و تهویشم ناردده ده ست توه، ده نا خوشت باش ده زانی نه من زورم حه ز له دویه دو و شتی وا نییه، به راستی نه گهر ئالام له ده ست تودا دی، له وانه بوو بال ده رهتیم، چاوم پر بوون له فرمیسک، ناخر ئالا ههر جوان بوو له ده ست تودا هله پرن، لهو کاته دا بیرم له وه ده کرده وه که نهو دنیایه چهندی گوربان به سهردا دی، زه مانیک تو و ئالا ههر نه تانده ویزا به سیله ی چاویش له یه کری برواتن، که چی ئیستا وای لیها توه که له بهر چاوی نهو هموو خه لکه دا له دهس یه کردا هله ده پرن، زانیت راست ده کورت قه کهت هاته دی، هیچمان باوه رمان بی نه ده کردی که ده تکوت: پروژی دادی نه من و ئالا له نیوه راستی ناوه دانی و له بهر چاوی هموو عالم، نه نانهت «حه مه» دلپسی برایشه وه له گهری داوه تدا هله پرن. ئیتهش ده مانکوت: قهت شتی وا نایی، مه حاله، یانی حه مه دلپس ده بی بهو پیاهوی مانای نه شق و خوشه ویستی بزانی و ریز له ههستی مرؤف بگری. توش ده تکوت به لئی له حه مه ییستره کانیش ده بی بگوردرین، نه مه شقی زه مانیه و کهس ناتوانی خوی له بهردا بگری. ههر واشی لیها، قه کانت هاته دی و تو و ئالا له ده ست یه کربیدا هله پرن و حه مهش ورته ی لیوه نه هات. زور له نازاد و نه وان به گوپتر هله ده پرن:.

له قولایی هه ناوییه وه هه ناسه یه کی ناگراوی هه لکیشا، قولبی گریانیکی خه ست نه وکی ناخنیوو، لیوه کانی وه له رین که وتبوو، فرمیسکه قه تیس ماوه کانی دانه دانه به سهر گونا و لاجانگیدا خلور بوونه وه، ویته که ی هیوای سری و له سهر جیگا که ی خوی دایاوه.

گول ماموستای مروغه

(توش هەر ته ماشای گوله باخ بکه. باش لئی ورد بیهروهه. بۆت ده رده کهوئ (خودا) به هه موو دلنه رمی و دلسوزی و پروخوشیه که بهوه، به هه موو جوانی و کرده وه ره نگیینه که به وه، له و گوله باخه دا به بهر جهسته یه وه دیاره.)

ئه وه ده قیکی وتاری شاکر فه تاحی شه هیده له رۆژنامه ی نا کرئ، ژماره (٢) له ١٩٥٠/٧/٢٢ دا، باونیشانی ئهم وتاره شم هەر له وهر گرتوه، له ژیر سه رد پری (له سروشتی گولانه وه گول ماموستای مروغه)، تا قی کردنه وه یه کی ژبانی خوی ده نوو سیت:

(له بهر ئه وه ی گویم نه دا بووه (یاسای خودایی) و پینچه وانه ی بهنده کانی ئه و جولابوومه وه. له بهر ئه وه ی له سه ر بیرویا وه پری ناشیانه ی... خۆم رۆیشتبوم به پیره. سه ر گهردانیم زۆر به سه ردا هات... خهم و خه فه تیکی زۆریشم تووش هات. ئه نه جامیشم به وه گه یشت، تووشی هه ژاری و نه خۆشی دلنه نگه ی بووم. به لام به هۆی ئه وانه وه وریا بوومه وه چاوم کرده وه و گه لیک شیش فیر بووم و کرده وه و کاریشم روویان کرده چاکی! تا ده لیت که (به هۆی ئه وانه وه). (زۆری پین نه چو ژبانم به ته واهه تی گۆرا: خهم و خه فه تم گۆراو بوو به کاسه رانی. نه خۆشیه که م گۆراو بوو به ته ندروستی. سه ر نه که و ته که شم گۆرا و بوو به سه ر که و تن).

ئه مجا ده لیت: (توش هەر ته ماشای گوله باخ بکه...) تا ...

واته: ئه و (ئه وانه ی، که شاکر فه تاح ئاماژه یان بۆ ده کات ده ییت (گول) و (گوله باخ) و (سروشت) بن.

(گول)، لیره دا، بووه به ماموستا و پیره و پیر، ریگای چاره ی پشان داوه، چاوی کردۆته وه، ریگه ی گه شینی و خوداناسی پیناساندوه.

ئه وه تا قی کردنه وه یه کی ده روونی گرنگی ژبانی شاکر فه تاحه، تیدا له جه وه هری سروشت نزیک بووه ته وه، وه لامیشی وه رگرتوه. تا قی کردنه وه که ی له گه ل پایه ی به رزی (دانایی) گه وره زانا و فه یله سووف و ئایین په روه ره پزگار بووه کان، یه ک ده گه رته وه...

که جیوت بوون له گه ل سروشت و یاسا کانی ژبان و گهردوون، سروف به پله یه کی به رزی رووحی ده گه یه نیت و له راستیدا چاره سه ری خۆی، یا تیماری خۆی، به ده ستی خۆی بیت.

له وتاریکی پینشووتر دا هینامانه وه که سروشت خۆی چاره ی خۆی ده کات، هه روا سروف نه گه ر بتوانیت خۆی له گه ل یاسا کانی سروشت بگه نجینیت، ئه وه ده رمانی نه خۆشیه که ی به ده ستی هه مان پزیشکه، که سروشته.

بۆ ئەوئى خۇتەنۋارى خۇشەويست بە ھەلەدا نەچىت، مەبەستىم لىرە نەخۇشى فېزىئولوژى نىيە... (ھەندى جار نەخۇشى فېزىئولوژىش بە دەستى سىروشت دەرمان دەكرىت. ئەمەيان بابەتلىكى دېكەبە، لىكۆلىنەۋەى جىاۋازى دەۋى).

سىروشت، لە لای شاكەر فەتاح، پەرسىنگا بوۋە، كە لە ھەموو دېمەتلىكىدا روخسارى گىرنگى تاقىكرەنەۋە كەشى ئاللىرەدايە، كە ھەر مەۋزىك لە ھەر جىگە و پاىيەك بى. (سالى ۱۹۹۵ لىكۆلىنەۋەى پەكم دەربارەى رۇشئائى بىلاۋ كەدۇتەۋە).

بە واتايەكى دى دەمەۋى بىلىم كە (زىنگە پەروەرى)، ۋە كىۋو لە ھالەتى شاكەر فەتاحدا دەيىن، پەروە پاىيەكى روۋحى پاك و پەرز ھەلدە كىشىت. ۋەخىت كەللىن: بۆ ئەۋەى. ئەۋ بەشائەى و جەۋدەتان بىدۇزەنەۋە كە لىتان ۋن بوۋنە زىنگە پەروەرى لە كانگەى قەۋلىتىن مېھرەبانى، مەۋقۇدەستى، خۇشەويستى زىان و خەۋدائاسىيەۋە، ھەلدەقۇلىت.

ئەۋ دەپەۋى مەۋ، ۋە كىۋو گول، بە كەلكى ھەموو كەس ىت. ھەر لەۋ و تارەيدا دەنەۋىست: (گولەباخ مامۇستايەكى جەۋان و شەنگ و شۇخە. روۋخۇش و بەخەندە و زىرە).

ئازايە ۋ، دلى پەر لە خۇشەويستە ۋ، كەدەۋە رەنگىنە و دادپەروەرە. لە فەرەنگە كەى ئەۋدا جىاۋازى لە ناۋەند گەۋرە و بېچوۋك و دەۋلەمەند و ھەزار و دۇست و دوۋمندا نىيە. نەترسى لە دلدا ھەپە و نە خۇپەرسى. نە قىلى لە دلدا ھەپە و نە ئارەزۋوى تۆلە سەندەنەۋە. چاۋىشى لەۋەۋە نىيە پاداشتى بىرەتتى باخۇد كرى ۋەرىگىرى. زىانى ئەۋ پەرە لە خۇشەويستى و دلپاكى و ئارەزۋوى بەخىشىنى بۆ كەلكى گەشتى).

شاكەر فەتاح لە ۱۹۵۰/۹/۱۱ بۆ (ئاكىرى) دەگوزىرەتەۋە، تا ۱۹۵۰/۹/۱۵ دەمىتتەۋە. لەۋ ماۋە كۆرتەدا، ۋە كىۋو ھەمىشە، ھەۋل دەدات باخچە و سەيران بىكاتەۋە و دەۋرەبەر پىرازىتەۋە... سەيرانگەى (كانى زەر)، سەيرانگەى (سپە)، يانەى فەرمانبەران، ئەمجا (بەھەشتى مىندالان) و چەندىن كەدەۋەى چاكى دېكە، تا بە ئەمەۋش بە جى دەھىتت.

لە ناھەنگى كەدەۋەى بەھەشتى مىندالانى ئاكىرى ۱۹۵۰/۹/۱۶ دەلەت: مەبەست لە دامەزاندەنى باخچەپەك بە ناۋى (بەھەشتى مىندالان) بە بەرامبەرى سەراى ئاكىرى... (ئەۋەپە مىندالەكاننان لە روۋى لەش و ھوش و دل و دەروۋن و چىزەكەيانەۋە بە جىۋرىكى ۋا رابەيىنن و پەروەردە بىكەين كە بىنە مەۋزى ئەۋاۋ و كە گەۋرەش بوۋن بە كەلكى نەتەۋە و تەمرو بىن، زانايان و شارەزايانى زىنگە پارىزى لە جىھاندا، بە تايەتى بۆ ۋلاتى جىھانى سىنەم، ھەمىشە ئامۇزگارى و رىئەمىيان ئەۋەپە كە باخچەى مىندالان، ھەر چەند زىاتەر دابەزىت، ھىشتا كەمە.

له راپوړتی ناههنگی کړدنهوې باخچه که ی ناکړېدا هه روا باسی (تیتنگه ی رادیوی مندالانی ناکړی) ده کات که (د هنگ و باس و ساز و ناواز گورانی و.. له سر شه پو لیک بلاو ده کاته وه که دریا یی په نجا بسته و ژماره ی پوړی دوو شه ممه ی هه موو هه فته په کدا بلاو ده کاته وه)... (سالی ۱۹۵۰).

شاکر فەتاح، هه رچی له ده ست هاتووه، له و سات و کاته دا، به خشیو به تی تا دلی مندالان خوش بکات... نو له ژبانیایا په پره وی هونه ری (دلخو شکردن) بووه، که به رزترین هونه ری پرزگاری به خشی مروفه له مه ی نه ته کانی ئیستادا. نو کارانه ی نه نجام داوه، یا به زار او ده ی نه مړه، نو چالاکیانه ی نواندووه؛ دلمه زانندی سه پرا ننگا کان، یانه و نوو سراو خانه، به هه شتی مندالان و رادیو... بی نه وه ی پاره له حکومەت وه ریگریت، یا هیچ حزب و پیک خراویک یار مه تی بدات... به لکوو له پیتاکی خه لک و توانا و به هره و شاره زایی خوی و خه لک که لکی وه رگرتووه و بهس... نه مهش په ندیکی دیکه ی به مانا و پر به هایه.

وتیویژ دهگل به ریز خانمی مریه می شه تاحی به ریزه به ری لوه ندی شکفورد له بۆکان

۱- خانم فه تاحی تکایه خۆتان بۆ خۆته رانی گۆواره که مان بناسیتن:

- مریه م فه تاحیم، ته من سسی ساله، مامۆستای ئینگلیسی و مودیری مەرکەزی فیرگه ی ناکسفورد.

۲- هەر وه ک ده زانن به شیککی زۆر له خۆتده وارانێ ولاته که مان گه لیک دواکه وتوانه بهیر ده که نه وه و عه وای کورده واریش به یستی هەر زمانیککی خه پیری عه پهبی حوکمی ناپه وای سهیر ده رده که ن، بهر مومون هه لسوکه وتی خه لک چۆنه؟

- ده بێن بلیم من یه که م کەس نه بوم که. له بۆکان دهستم به فیر کردنی زمانی ئینگلیزی کرد و شه و فیر گه بهش یه که م فیر گه نه بووه، پیتش منبش و فیر گه ی من مامۆستای گه وری شاره که مان ناغای محهممه د مه زانی زۆری زه حمه ت کیشاوه و نه رک و زه حمه ته کان له سه ر شانی شه بووه.

۳- پله ی هۆشی و فیکری و موسته عید بوونی منالانی کورد به گشتی چۆن ده یتن؟

- خۆش به ختانه ده وتوانم بلیم منالانی ته م سه رده مه زۆر موسته عیدن، ئیمه ش هه ولی خۆمان ده ده بێن ئاگاداریان بکه بته وه، سه باره ت به گرینگ بوونی زمانی ئینگلیزی وه کوو زمانی به بێنی میله ته کان و زمانی زالی دوانا.

۴- پیتان وایه فکر و کهسایه تی کوردی فیره سه واد و زانیاری شایانی چ پله و پایه به که له جیهاندا؟

- به داخه وه نه ورو له جیهاندا کهسایه تیه کان له ژیر سییه ری ئالا و ده ولت و ئابووری ولانی خۆیان ده ناسرین، گه لی کوردیش نه گه ر هه لی بۆ بهر عه سی له هه یج گه لیک که متر نیه.

۵- له بواری ئابوورییه وه قوتاییه کان وهزعیان چۆنه؟

له م بهاره دا به گشتی باشن، ئیمه ش تا شه و جینه ی بۆمان بکری زه ختی ئابووری زۆریان ناخه نه سه ر، نه گه ر قوتاییه ک گر فتیکی له بواری ئابوورییه وه بێن؛ به لام له بهاری ده رسییه وه زیره ک بێن ده توانی لیره دا به ییتیه وه.

۶- تکایه بهر مومون چۆنه سه ری ته من له مه ر نیه له مه ر داخه ل بوونی ته م قووتا به خانه یه؟

- باشتترین ته من بۆ فیر بوونی زمانی بیگانه به بروای زمانناسان ته منی نیوان ۱۲ تا ۱۶ سالانه به لام به م مه عنایه نیه که له دوا ی ته م ته نه دا فیر بوون دژوار یا غهیره مومکینه به لکوو کار کردن و ته مرینی زیاتری ده وێ، بۆ نمونه قوتاییمان هه بوو و هه یه له ته منی ۴۵ سال بۆ سه ری ده ستی پیکردوه و زۆریش سه رکه وتوو بووه.

۷- ټیکه‌ل بوون و دوانه‌که‌وتن ده‌گه‌ل کاروانی زانست و ژيان و زاتیاری جیهانی پیوست ده‌کا‌گه‌له‌کان زمانی زالی جیهانی شاره‌زا بن باوه‌ر و ږتوتان له‌م باره‌وه‌ چیه؟
- ته‌واو باره‌رم به‌وه‌ه‌یه، زاینی زمانی زالی دوتیا یانی رویشتن به‌ره‌و پېش له‌گه‌ل عېلم و زانست و دوانه‌که‌وتن له‌دنیا‌دا.

۸- تا نه‌مړق له‌م ناو‌منده‌ کاری فهره‌نگی به‌ږیوه‌؟ چو‌وه‌؟ چو‌ن بو‌وه‌؟
- کاری فهره‌نگی‌مان کم و زو‌ر کردو‌وه، وه‌ک کو‌بوونه‌وی هونه‌ری به‌به‌شدارۍ بنه‌ماله‌ی قوتا‌یه‌کان و هونه‌رمندانی شاری بو‌کان، به‌شپوه‌ی شوه‌و شپه‌ر و ناراسته‌ کردنی موسیقای کوردی و ټینگلیزی.

۹- باسی به‌هره‌مندیکی بو‌کلتان به‌نیوی. تاجی س‌لیمی کرد تکیا به‌فرمون کیه‌؟ خاوه‌نی چ به‌هره‌یه‌که‌؟

- تاجیه‌ س‌لیمی وه‌ک کچه‌ کوردیکی کار‌گه‌ردان په‌کیک له‌ هونه‌رمندانی شاری بو‌کانه‌ که‌ هه‌تا نیستا‌چند به‌ره‌می وه‌ک کورته‌ فیلم پیشک‌ش کردو‌وه، نم ناو‌منده‌ش هه‌ولی خزی داوه‌ پش‌توانی کاره‌کانی پیت، هه‌ل‌بت نه‌ک ته‌نیا بو‌ نه‌و بو‌ هه‌موو هونه‌رمندیک ناماده‌ی خزمه‌ت گوزاریه‌.

۱۰- من نه‌و ناو‌منده‌ وه‌ک قوتا‌ب‌خانه‌یه‌کی پش‌ره‌و ده‌مینم ټپوه‌ ده‌لین چی‌؟
- زو‌رمان هه‌ول داوه‌ له‌ داهاتو‌شدا هه‌ولی خو‌مان ده‌دین تا ته‌واو به‌ راده‌یه‌کی نیست‌اند‌ارد بگ‌ین نیشانه‌للا.

۱۱- مرو‌ف وه‌ک دار وایه، هه‌موو داریک میوه‌ی نیه، به‌لام فیزی‌ولوژی داره‌کان هه‌موو په‌کن.

- بنیاده‌می به‌هره‌مند وه‌ک داری میوه‌ وایه له‌گه‌ل نه‌وه‌دا قازانجی بو‌ کو‌مه‌ل زوره‌، ده‌بن زو‌رتر ناگاداری لڼ بکړئ هه‌تا به‌هره‌یه‌ک به‌ باشی پیشک‌شی کو‌مه‌ل بکات، ژيان بن مرو‌فی به‌هره‌مند ره‌نگیکي هه‌یه نه‌ویش ره‌شایی، مرو‌فی به‌هره‌مندیش لپه‌رس‌راوی هه‌یه سه‌باره‌ت به‌ هونه‌ر و کو‌مه‌لگا‌ک‌ی ده‌بن هه‌ست به‌ به‌رپه‌رسایه‌تی بکا.

۱۲- چو‌ن له‌ ژيان ده‌روانن؟
- ژيان بو‌ خو‌مان س‌ازی ده‌ک‌ین و مه‌عنای پنده‌ده‌ین ژيان له‌ لای من زو‌ر جوانه‌ ده‌بن له‌ هر کات و ساتیک‌دا که‌لک و به‌ره‌ی لپوه‌ر‌گرین تا بتوانین فیر بین و چپز له‌ ژيان وه‌ر‌گرین.
۱۳- له‌ کو‌تا‌ییدا وه‌ک سوپاس و ږر بو‌ به‌شداریتان له‌م باسه‌دا بو‌ دوا و ته‌تان هه‌رچی پیتان باشه‌ یفه‌رمون:

- هېچ کات بو‌ فیر بوون دره‌نگ نیه به‌ تاپه‌ت له‌ سه‌ده‌ی بیست و په‌که‌مدا سه‌ده‌ی ټیترنیت و گولوبال (Globalization) فیر بوونی زمانی ټینگلیزی په‌ک نیازه‌.

شاهیر: دیمهن سوهراپی

(...)

لیوریز بووه روحم

له پیاله ی باده ی دهست

سهرؤم پین بکه

هه تا هه لفرم و

تی بگه ینیم میزوو

له روحی نانا ساییم

هه نیسکی جه ستم

بینه نگی عه ده ن ده شکینتی

ده رواز ه بلینده کانی دوزه خ ده کرینه وه

کوز به کان له باوه شی پیسترین مروغه کاند

نوقره ده گرن و

له شلنوه بارینی شارد

هیچ هیلانه به ک خوی ناگری

لیوریز بووه ده ستم

له پیاله ی باده ی مهرگ

ده هونمه وه دووریت

له ده ماری خوله میشیدا

هه تا بگه م به مانه وه ت

پین مه ترسی له چاوی حیزی

قالاوه هه لو نوینه کان

هه نیسکی ماندووییم خه ریکه ده گگا

به سالانیککی دریز و

هیش تاش پروا نه هاتو وه

به چاوی پین تاسه و

روحی پین تامه زررویی

مرو فیک وه ک من

تا که ی هه لیم له دووی
 بر وانامه ی ته شق و
 سویتدی سووری مانه وه م
 له خاکی ره شی ئەم هۆنراوه دا
 بارانی ره حمه تی ئەم سهرده مه
 هه ر کر مه کانی زه وی وه ده ر ده خا
 ده ر که دا خرا وه کانی عه ده ن
 له ته نیشته به رزه خی نیگامدا
 بێ به زه بین و
 له جی ماوی
 کاروانیک مندا
 ون ده بن
 نه وه سالانیکه به رده وامم
 به ریلانم
 سانا چاوه پروانم
 چاوه پروانم و
 سبای هیچ به یانیه ک
 له خه وی غور به ت هه لم ناستینی
 سالانیکه هیچ پووش و په لاشیکم
 له چنارستانی تودا خوی ناگری

سه ری بین موو

سه ره کهم توو کی سبی بوو نه و جهووری به شه ره
 جا نه گهر تاسی له گهل بوو نه وه هر باسی سه ره
 من ده لیم ناسکه دلیم پینی لئی مهنی
 نه و ده لئی عیشقی هه به نه و دل به بۆ نۆ زه ره ره
 من به داویکی له پای هه نیه هه لاویسراوم
 وه ک پهرهنگی ده لهرم ئیت له من بی خه به ره
 کهس نه کووژراوه به شه مشیری برۆ و تیری مژۆل
 هر دلی خۆمه که شیتی نه سهری به ک نه زه ره
 من ده لیم تۆیه ده کهم مه یکه ده ناچم به ته نی
 نه و ده لئی من به لهدم دیم له گهل نه و مه فهره
 پیای زانا نه وه یه زیری له مالی بخه وئ
 باوه پری کردووه به وهی نه هلی نه ده ب شارووه ده ره
 مه که بی چووم و له هیچ حالی نه بووم هاتمه ده ری
 فیری نووسینی شیر بووم و نه وینم له به ره
 هر په زاریکی هه مه تیده په پری سه بری ده وئ
 بۆ شه ری بووک و خه سوو نیویزی کردن خه ته ره
 گهر خه سوو لووتی زله تووره ده بی بۆله ده کا
 بووک له کن خه لکی ده لئی کوانی ژنه! جادوو گهره
 شه وی پاییزی گهل کورته به شه رتیکی گولم
 پیم بللی مانگه شه وه دیمه ده ری نه وشۆ وه ره
 چی دی غم ناکه مه سه رباری نه خوشی به ده نم
 هر که می دۆستی منه تۆ غمه کهم بۆ وی به ره
 هر چی ده یسانی بلاوی که وه بیه خشه جه سوور
 نه ک بلین خواوه نی نه بیکی له تیفه و له چه ره

پیشکش کردنی: یونس نمین پور

چہ ند شیریں بلو نہ کراوی: میسباحہ دنیوانی نہ دہ پ

جانا چ نیمان بہری بہو دوو چاواہ کالہوہ
بہو دوو چاوی کالہوہ، بہو دوو لیسوی نالہوہ
چ دلہرہ خالہ کہی بہر نہو مینای گہرہ نہت
وہک پیروزہ دہدرہ وشنی بہ مہر زیسری قالہوہ
نہ مہر من بہ دیدارت تہ نہا لہ دین وہر گہرام
عاید پاکی وہر گہران بہ زوہندی سہد مالہوہ
تسو خودا نہ گہر نہ بہ لام تیرت کولمہ رامووسم
با نہ چینہ نہو دونیا بہ جہ سہرت جہ مالہوہ
نہ من کوشہی نیگاہت تسو پیخہ بہر حالہم
جاری لہ من ناپرسی جسم نہ ما بہو حالہوہ
بہ نہ فوونی پەرچہ مت کہو تمہ دامی ساحیران
مہر بہ داوی ساحیران منست خستہ چالہوہ
چ بکہم دل زہوت نابئی، خانہی عہ شقم خہرا بئی
من چی و فیراقی تسو جی جسم بہ ثاہ و نالہوہ
شہو ماچنکم لی خواستی فہرمووت کہ یتہ مالی
نہ دہ ہاتہ خدمت، تسو نہ بووی لہ مالہوہ

نہ ورؤ کہ نیگاری مہ دہ گل مہ بہ عیتابہ
یہک یہک نیگہمی قہہری دہ لئی تیری شہابہ
زیہ کردہ لہ نیو قہوسی برؤی ناوہ کی موژگان
تا سہرہ پری سووفاری مہموو جہور و عیتابہ
تورہی لہ رقا خستہ سہر روو لہ مہموو لا
وہک ماری لہ شہر باکی بہ پینچ و خہم و تابہ
دویتی کہ رہ قیب نہ یوو گوازی بہ جہ نابہ
یا رہب چ گوناہنیک و چ جورمنی لہ مہ روویدا؟
نہ مرؤ کہ لہ لای، نہ زیہتی مہ عنای سہوابہ
بسو نہوعی بہ شہر روژی حباب ناخبرہ تہ و بہس
بسو عاشقی پیچارہ مہموو روژی حبابہ

دوو شیر له: محممه د نه حمه دی (سامال)

(۱)

ده لڼ - نا

تروسکه په ک... به ده ماری شه قامدا... ده گوزه ری

به دوايه وه زه مان

به سر چهند هیلې هاوړیکه وه

هه لات... هه لات

ناگاته دلو په په ک باران... که بهر ده بیته وه

به کاتی نیستا و... من ده بیستم

بو تو به لام

نه مه گیرانه وه ی هیچ نیه

(۲)

شه قام جمه ی دئ له ته نیایی

به هیله گی سری نیگايدا

وه ک چهند هیلې نه رمی بن زهر... شیتل ده بم

له م به سینه خو ساوه دا

به ته نیا من هه ز ده کا شه قام بری

هه ز ده کا تا شوینی له دایک بوونی توفان

بو تو به لام

نه مه گیرانه وه ی هیچ نیه

نوسەر: فرهاد شاکه‌لی له سترکهولم، سوێد

زمانی کوردی له ئاستانی سهردهمیکێ تا زه‌دا

له‌ ماوه‌ی دوو سێ سالی رابوردوودا سه‌دان وتار و لیکۆلنه‌وه‌ و دیداری رۆژنامه‌وانی له‌ ده‌ستگا کانی راگه‌یاندنی کوردستان و ماله‌په‌ره‌ کانی ئیته‌رنه‌تدا له‌سه‌ر کیشه‌کانی زمانی کوردی بلاو کرانه‌توه‌. سیمای هه‌ره‌ زالی به‌شیکێ به‌ کجار زۆری نه‌و نووسین و بابه‌تانه‌ نه‌و به‌وه‌ که‌ له‌ روانگه‌یه‌کی زانسته‌یه‌وه‌ نه‌ووسراون و به‌لگه‌هه‌تانه‌وه‌ و هاوپه‌سه‌کیه‌کان به‌ره‌می بیرکردنه‌وه‌یه‌کی ته‌سکی ئیدئۆلۆژی و سیاسي بوونه‌، که‌ هه‌یج پێوه‌ندیه‌کیان به‌ زمانه‌وانی و باسه‌کانی زمانی کوردیه‌وه‌ نه‌بووه‌. لیکۆلنه‌وه‌ی زانستی، له‌ پال ئامانجیکێ به‌ره‌تیدا که‌ گه‌یشتنه‌ به‌ راستی و دروستکردنی چه‌مک و تیگه‌به‌شتیکێ وه‌هایه‌ که‌ بیه‌ته‌ به‌مای پێشکه‌وتن و گه‌شه‌کردن له‌ دیسپلینه‌ جۆراوجۆره‌ کانی زانستدا، نه‌و به‌رزووستیه‌شی هه‌یه‌ که‌ له‌ چوارچێوه‌ی بابه‌تیکێ کیشه‌ناسادا ده‌وله‌مه‌ندیه‌کی زانیاری دروست بکات. ئیمه‌ که‌ نه‌و نووسنه‌وانی له‌ بواری کیشه‌کانی زمانی کوردیدا نووسراون و ده‌نوسرین به‌سه‌ر ده‌که‌یه‌وه‌، ده‌بینین هه‌یج مه‌رجیکێ زانستیان تیدا ره‌چاو نه‌کراوه‌. ره‌نگه‌ تاک‌وتنه‌را نووسین هه‌ین که‌ رێزبه‌رن و ناکه‌ونه‌ به‌ر نه‌و هه‌زارییه‌ زانستی و ئیستیمۆلۆژییه‌ی که‌ بووه‌ته‌ دیاره‌یه‌کی ئاشکرا و سه‌رده‌ست له‌ نه‌مرۆی فره‌هه‌نگی کوردیدا.

بابه‌تی نه‌و زنجیره‌ و تاره‌ی له‌م ژماره‌یه‌وه‌ بلاوی ده‌که‌مه‌وه‌، زمانه‌، زمانی کوردی به‌سه‌ر دوو په‌رسیار، یا دوو کیشه‌دا دابه‌ش ده‌ییت:

یه‌که‌م: ئه‌لفوینی

کورد ده‌بین چ ئه‌لفوینییه‌ک به‌ کار بیات؟ نه‌و ئه‌لفوینییه‌ی که‌ چه‌ند سه‌ده‌یه‌که‌ به‌ کاری ده‌هه‌یت و هه‌موو ئه‌ده‌بی کلاسیکی کورد و به‌شی هه‌ره‌ زۆر و گرنگی ئه‌ده‌بی تازه‌شی پێ ده‌نوسریت؟

یا نه‌و ئه‌لفوینی لاتینی تورکییه‌ی که‌ نزیکه‌ی ٦٠ تا ٧٠ سالی که‌ دامه‌زرێتروه‌، به‌لام نه‌نیا له‌ ماوه‌ی ١٥-٢٠ سالی رابوردوودا به‌ شێوه‌یه‌کی سنووردار، له‌ هه‌ندئ ناوچه‌ی کوردستاندا به‌ کار هه‌نراوه‌ و به‌شیکێ به‌ کجار که‌می ئه‌ده‌بی کوردی، به‌ زاراوه‌ی کوردیی باکوور، پێ ده‌نوسریت؟ ئه‌م دوو ئه‌لفوینییه‌ له‌ ڕووی ده‌نگه‌وه‌ تا چ راده‌یه‌ک وه‌رامی پێوستیه‌ کانی زمانی کوردی ده‌ده‌نه‌وه‌؟ نایا به‌ کرده‌وه‌، ده‌کرێ نه‌توه‌یه‌ک هه‌روا به‌ ئاسانی واز له‌ ئه‌لفوینییه‌ک به‌ییت و ده‌ست بکات به‌ کاره‌تانی ئه‌لفوینییه‌کی دیکه‌؟ نایا کاریکی وه‌ها تا چ راده‌یه‌ک زیان به‌ نه‌وه‌ کانی داهاتوو ده‌گه‌یینیت و له‌و گه‌نجینه‌ فکری و ئه‌ده‌بی و زانیارییه‌ی

نەمڕۆ چەندی دەگاتە دەستی ئەوان؟ لەم ڕۆژەووە هەم ئەزموونی بەشی هەرە زۆری گەلانی دنیایمان لە بەردەستدان، کە خواوەنی فەرەهنگ و شارستانەتی دیرین و دەولەمەندان و لە دنیای نەمڕۆیشدا، لە پلەیه کێ بە کجبار بەرزی سیاسی و ئابووری و فەرەهنگیدا نەخشیان هەیە، بەلام هەرگیز دەستبەرداری فەرەهنگ و شارستانەتی خۆیان، کە ئەلفۆبێ یە کێکە لە کۆلە کە پتەو کانی، نەبۆن. هەمیش ئەزموونی تورکیای بە ناو، مۆدێرن و تازە، کە بە هۆی سیاسەتی ڕەگەزپەرستانەیی مستەفا کەمال ئەتاتۆرکەو، ئەلفۆبێ لاتینی بە سەر گەلانی تورکیا داسەپاند و بە ناوی تازە کردنەو و نزیک بوونەووە لە ئەورووپاوە، نەتەوێی تورکی لە فەرەهنگ و شارستانەتی ڕۆژمەلات دوور خستەو، بەلام هەرگیزیش نەیتوانی بێت بە ئەوروپایی.

دوو هەم زماڵی ستاندارد یا زماڵی ئەدەبی یە کەگرتوو: ئایا دەتوانین بڵێین کوردی زماڵێکی ستاندارد و یە کەگرتوو؟ ئایا ئەو دوو شێوە ئەدەبییە کە ئێستا لە ئارادان، هەر یە کە یان زماڵێکی ئەدەبی و ستاندارد، یا دەتوانیت ئەو ڕۆلە بێت؟ ئایا دەبێ کورد یە کێک لەم دوو شێوە یە هەڵبژێرت، یا بە تێکەڵکردنی هەردوو یان زماڵێکی تازە و جیاواز و دروست بکات؟ ئایا هەر چارەسەر و ئەنجامگریەک ئەمڕۆ ئێمە لە کوردستانی خواروودا (خوارووی کوردستان یا کوردستانی عێراق) پێی بگەین، تا چەند بۆ بەشە کانی دیکە ی کوردستان گەنگە و دەکری پێرەوی ی؟ لەم جۆرە پرسیارانە زۆرن و بەشی هەرە زۆری ئەو کەسانە ی لە دوو سن سالی دوایدا، لەم بوارە دا دیداریان لە گەل کراو، یا وتاریان نووسێو، لێی نزیک کەوتوو نەتەو و هەولیان داو بە پێی بۆچوونی خۆیان وەرەم بدەنەو و بابەتە کە دەولەمەند بکەن.

لێکۆڵینەو و شیکردنەو ی بابەتی ئەلفۆبێ و زماڵی ستاندارد، هەر بەو ناییت کە نووسەرێک یا ڕووناکیبێک بە پێی حەز و میزاج، هەلویست لەبارە یەو و ڕەبگریت. ئەم بابەتە ڕەگ و ڕیشە یە کێ زانستی و سیاسی و میژوویی و فکری قوولتری هەیە و بە سەدان دەزووی فەرەهنگی و ئیدئۆلۆژی و زانیاری بەستراو بە ئێستا و داھاتووی نەتەو و نیشتمانیکەو کە هیشتا لە سەرەتای خۆڕۆستکردن و خۆپێگە یاندندانە.

لە گەرچی کێشە ی ئەلفۆبێ پێشتریش هەندی جار بوو تە بابەتی گوتویژ و نووسین، بەلام لەبەر ئەو ی بازەنی خۆیتەر و خۆیتەواری وەک ئەمڕۆ فراوان نەبوو، بەسە کە هەر لە ناو وتاریکی کەم ماو تەو و گەشتوو تە ئێمە. ئەو وتارانەش تا ڕادە یە کێ زۆر لە کرۆکی راستە قینە ی بەسە کەو دوورن و تەنیا جۆریکەن لە پێداھەلدان یا هێرش بردنە سەر، بێ ئەو ی شۆڕ بێنەو بۆ ناو ڕەگە زانستە کانی بابەتە کە.

زمانی نەدەبیی بە کەگرتوو، یا زمانی ستاندارد، وەک هەندێ لە لیکۆلەرەوان پێیان خۆشە ناوی
 لێ بێت، رەنگە لە بازەنەکی فراوانتردا باس و گوتیویزی لەسەر کرایت. نە نووسەر و
 پرووناکیڕ و زمانزانەکی بەشدارییان تێدا کردووە، نەک تەنیا لە روانگەیەکی زانستی و
 زمانەوانیەوه لێ کۆلیۆنەتەوه، بەڵکە هەولیان داوە باسەکە بێستەوه بە پاشخانی میژووویی و
 ناسۆ سیاسی و شارستانەتیه کانی دواڕۆژی کوردیشەوه. وای پێ دەچیت لە کۆنگرە
 مامۆستایانی کوردیشدا لە شەقلاوه، هاوینی ١٩٥٩، ئەم دوو باسە؛ زمانی نەدەبیی بە کەگرتوو و
 نەلفوین، گەرنگترین بەشی بەرنامە کانی کۆنگرە کە بووین.

دوای پرووخان و هەلوەشەنەوهی ئیمپراتۆری عوسمانی، کوردستانی باشوور، یا کوردستانی
 عێراق، تاکە بەشیکی کوردستان بوو کە تێدا مەسەلەی زمانی کوردی و خۆشدن بە زمانی
 کوردی و ئەو بابەتەنەکی سەر بەو باسە، بووینتە برەگەیک لە بەرنامەی کاری نووسەران و
 پرووناکیڕان و سیاسەتمەداران و ریکخراوه سیاسیه کانیشتا ئەو گەشە کردنە فەرەنگیه
 فراوانی لەو بەشی کوردستاندا پرووی داوه، پێوستی گوتیویزیکی وەهای هێناوەتە گۆڕی،
 بەلام دیسانیش هەرگیز نەبووەتە باسێکی وەها گەرم و گشتگر کە پرووی پروو بوونەوهی لێوه
 پەیدا بووینت. لە سالیانی یەکەمی دروست بوونی سیستەمی کۆماریدا لە عێراق، رەنگ
 گەرنگترین سەکۆیک ئەم باسە لەسەر کرایت، کۆنگرە مامۆستایانی کورد بووینت لە
 شەقلاوه. سالی ١٩٧٠یش کە پرووی بەکارهێنانی زمانی کوردی وەک زمانێکی رەسمی لە
 عێراقدا وەک زمانی خۆشدن و فەرەنگ لە کوردستاندا، زۆر فراوانتر بوو، لەوانە بوو
 باسێکی وەها ببوایەتە هۆی کێشە و ئازاوەیهکی زۆر لە ناو نووسەران و پرووناکیڕان و
 دەستەلاتداراندا، بەلام سەرکردایەتی سیاسی ئەو کاتە کورد بە شیوەیهکی زۆر ژیر و
 دووربینانه، رێگەی لێوه گرت ئەم بابەتە بێتە بەرەیهکی تر، بۆ ئەوهی دوزمێکی دەرندە
 وەک بەعس لێوه دزە نەکات و بۆ سوودی خۆی بە کاری نەهێنێت.

ئەمڕۆ کە باشووری کوردستان وەک هەریێکی فیدیرال لە پرووی سیاسی و کارگیری و
 فەرەنگیهوه تا ئەندازەیهکی باش سەرەخۆیی و پێشکەوتنی بە دەست هێناوه، پێگومان
 مەسەلەی زمان دەیتە پەکیک لە بابەتە هەرە گەرنگە کانی ئێستا و پاشەڕۆژی کوردستان.
 ئەوهی ئەم سەردەمە لە سەردەمە کانی پێشوو بە تەواوی جیا کردووەتەوه ئەوهیه کە
 پێوهندی فەرەنگی و سیاسی لەگەڵ پارچە کانی دیکە کوردستاندا لە ئاستیکی بەرزتر و
 گەرمتر و چەتردا. هەلومەرجی فەرەنگی و بەکارهێنانی زمانیش لەو بەشەنە کوردستاندا
 لە گۆڕەیهی جاران زۆر گۆراوه. ئێستا لە هەموو بەشە کانی دیکە کوردستاندا زمانی کوردی،

نه‌گەر به ږاده‌به‌کی کم و سنوورداریش بیت، بۆ نووسین و بلاو‌کردنه‌وه به کار ده‌بریت، هر چنده ناکړئ نه‌و به کاره‌یتانه‌ی نه‌وئ له‌گه‌ل پشکه‌وتنی به‌کجار فراوان و به‌رچاوی زمانی کوردی له‌ کوردستانی عیراقدا به‌راورد بکړیت. نه‌نجامیکي مه‌تقیی هم راستیه‌ش نه‌وه‌به که هر بیت یا ناراسته‌وخو، کار ده‌کاته سر به‌شه‌کانی دیکه‌ی کوردستانیش. هر به‌م پښه‌ش ږووبه‌ری باسه‌که و بازنه‌ی به‌شداری کردن له‌ لیکولینه‌وه‌کاندا هینده فراوانه که له‌ میزووی فرهنگي کوردستاندا هر‌گیز هاوشپوره‌به‌کی نابین.

هم فراوانیوونه ږه‌نگه‌وا لیک بدرسته‌وه که نیشانه‌به‌کی ساغ و سه‌لامه‌تی که‌شی فرهنگي‌ه و نه‌وه پشان. ده‌دات که کومه‌لگه‌ی. خوتنده‌واری کورد بلبه‌ته‌گرم و خاومندیه‌گان له‌ ږيگه‌ی گوتیژی زانستی و به‌ شپوه‌به‌کی شارستانانه په‌کالا ده‌کنه‌وه. به‌ خوتنده‌وه‌ی به‌شیک له‌و وتار و لیکولینه‌وه و نووسانه‌ی لم بواره‌دا ده‌نووسرین و بلاو ده‌کړینه‌وه، هر زوو تووشی بین‌نومیدی نه‌بین، چونکه به‌ ده‌گمن هه‌لده‌که‌وئ نووسیتیک به‌خوبته‌وه به‌ بیریکي زانستی و به‌ پښی پتوره زانسته‌ی کانی لیکولینه‌وه و توژی‌نه‌وه نووسرایت.

مهرج نیه نه‌وه‌ی باسی زمان ده‌کات، ده‌بښ هر زمانه‌وان بیت، به‌لام مهرجه بابی نه‌وه شاره‌زای نه‌و زانسته بیت که له‌ ږووی به‌لگه و به‌لگه‌کاریه‌وه پشت به‌ بنه‌ماکانی تیوریه زانسته‌کان بیه‌ستت. شاره‌زایی له‌ زانستیکدا، به‌ لای منه‌وه، هر‌گیز مه‌غای نه‌وه نیه‌ ټیمه هه‌موو بنه‌ما و هه‌موو نه‌نجامگریه‌کانی نه‌و زانسته و نه‌و تیوریانه‌ی سر به‌ زانسته‌که‌مان پښ راست بیت و شونښی بکه‌وین. نه‌مه به‌ تایه‌ت له‌ بواړی زانسته مرقفانه‌کاندا (The humanities) راسته. به‌لام خویه‌سته‌وه به‌ میتودولژی لیکولینه‌وه‌ی زانسته‌وه گړنگ و پیوسته. من خوشم که هم قسه‌به‌ ده‌کم، خوږ به‌ زمانزان دانانیم، نه‌گه‌رچی له‌ ماوه‌ی بیست‌وینج سالی ږاوردودا هه‌ولم داوه شاره‌زایی له‌ زمانزایدا په‌یدا بکه‌م و خوږ فیر بکه‌م.

ږه‌نگه‌ خوینتری هم نووسینه بۆ نه‌وه بجیت که هم ناژاوه‌بی من باسی ده‌کم له‌به‌ر نه‌وه بیت که زمانی کوردی خوی زمانیکي سه‌ره‌تایی و ږرشولواوه و به‌پښی بنه‌ماکانی ږزمان و لیکسیکال و گوگردن کاری بۆ نه‌کراوه و ناکړئ داوای ږیکوپیکه‌ک بکه‌پښ که دروست نه‌بووه. بیرکردنه‌وه‌به‌کی وه‌ها، پیگومان، دووره له‌و نه‌نجامگریانه‌وه که زانستی زمان پښمان ده‌لپت. نه‌خشی زمان، نه‌نانه‌ت زمانی قسه‌کردنیش، نیشاندهری گرو و ناسنامه‌به. نه‌ندامی کومه‌له‌کی خوی و قسه‌ ده‌کات، به‌کسر هه‌ستی پښی ده‌کن که شپوه‌ی قسه‌کردنی گوزاوه. هم نۆر مه‌ زمانه‌وانیه‌ ده‌پته‌ پتوره‌ریک بۆ نه‌وه‌ی نه‌ندامیکي کومه‌له‌ باسی زمانی‌خزمان و زمانی نه‌وان، بکات.

له کۆمهڵیکدا که زمانی نووسینی ههیت و سیسته‌میک پێشکه‌وتووی خۆبندن و په‌روه‌رده‌ی تیندا دامه‌زرایت، چه‌مکی «زمانیکی راست» به‌شێوه‌یه‌کی ره‌هاتر وهرده‌گریت: ئهو زمانه‌ شێوه‌یه‌کی راستی قسه‌کردن و ته‌نانه‌ت نووسینشی هه‌یه‌، که‌خه‌لکه‌ «خۆبنده‌واره‌» به‌کاری ده‌هێنن. واته‌ ئه‌وه‌ی وه‌ک ئه‌وان قسه‌بکات و وه‌ک ئه‌وان بنووسیت راسته‌. ئه‌وه‌ ئه‌و شێوه‌ راسته‌یه‌ که‌ له‌ خۆبندنه‌گه‌کاندا ده‌خۆنریت و کۆد داده‌نریت (واته‌ بنهما و رێجوی داده‌نریت) بۆ رێزمان و فهره‌نگه‌که‌ی. هه‌روه‌ها ئه‌کادیمی و ئه‌نجومه‌ن بۆ مشتومال کردن و چاودێری کردنی زمانه‌که‌ دروست ده‌کړن. هه‌موو ئه‌م هه‌نگاوانه‌ به‌شێکن له‌ پرۆسه‌ی په‌یدا بوونی زمانی ستاندارد.

له‌ کوردستاندا زۆر ده‌مێکه‌ ئه‌و پرۆسینه‌ به‌رپوه‌ چوو و به‌ره‌مه‌یکێ باشیشی هه‌بووه‌، واته‌ ئه‌و زمانه‌ کوردیه‌ ستاندارده‌ی له‌ سه‌ره‌تای یسته‌کانی سه‌ده‌ی رابوردووه‌ و کاری بۆ کراوه‌ و له‌ چل و په‌نجا و شه‌سته‌کاندا بنه‌رته‌کانی دارپێژان و له‌ سه‌ره‌تای حه‌فتاکاندا گه‌یشته‌ پله‌یه‌کی یه‌که‌جار به‌رزای رێکوپێکی و ستاندارد بوون. به‌ره‌مه‌یکێ ئه‌و هه‌موو کوششی سه‌ده‌ی رابوردوو ئه‌وه‌ بوو که‌ کۆمه‌لیک نووسه‌ر و پووناکییری گه‌وره‌ دروست بوون، که‌ ده‌توانین بڵین «کوردیی راست» ئه‌وه‌یه‌ ئه‌وان نووسپوانه‌ و ده‌بنوسن. ئه‌مروێش ديسان ئێمه‌ کۆمه‌لیک نووسه‌ر و پووناکییرمان هه‌ن که‌ زمانی نووسینی ئه‌وان زمانی ستانداردی کوردیه‌. من که‌ تێکستی که‌ ئێمه‌ بۆ ده‌خوێمه‌وه‌ و ده‌لێم ئه‌مه‌ کوردیه‌کی خراپه‌، یا ئه‌مه‌ کوردیه‌کی باشه‌، به‌ راستی له‌ مێشک و بیر کردنه‌وه‌دا پێوه‌ریکی زمانه‌وانی و ئیستیتیکی هه‌ست پێده‌که‌م و په‌نای بۆ ده‌بم و ده‌یکه‌مه‌ بریارده‌ری راستی و ناراستی زمانی کوردی. ئه‌و پێوه‌ره‌ زمانه‌وانیه‌ هه‌ر ئه‌وه‌یه‌ که‌ له‌ به‌ره‌می نووسه‌ره‌ گه‌وره‌ و کوردزانه‌کانه‌وه‌ هه‌له‌په‌نجاهه‌ و بووه‌ته‌ بنچینه‌ی زمانی ستانداردی کوردی.

ئه‌وه‌ی ئه‌مروێ له‌ کوردستاندا پوو ده‌دات پوو‌خاندن و هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی ئه‌و ده‌ستکه‌وته‌ گه‌وره‌ نه‌توایه‌تیه‌یه‌، واته‌ هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی زمانی ستانداردی کوردی، له‌به‌ره‌ هه‌ندێ به‌رژه‌وه‌ندی ته‌سک و پێ‌نرخێ ناوچه‌یی و سیاسی و ئیدئۆلۆژی. له‌ کاتیکدا سه‌رکرده‌یه‌تی سیاسی کوردستان له‌ شه‌ست و حه‌فتاکاندا (مه‌به‌ستم بارزانی گه‌وره‌یه‌) زۆر ژیرانه‌ پشتیوانی ئه‌و پرۆسێسی ستاندارد بوونه‌ی ده‌کرد و ده‌په‌چه‌سپاند، سه‌رکرده‌یه‌تی سیاسی ئه‌مروێ کوردستان رێک به‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌وساوه‌، پۆژ له‌ دوا‌ی پۆژ، یه‌ک به‌ یه‌ک بنهما و کۆمه‌له‌کانی ئه‌و زمانه‌ ستاندارده‌ ده‌پووخینیت و هه‌له‌وه‌شینیته‌وه‌. ئه‌و ده‌ستگا به‌ناو زانستپانه‌ی سه‌رکرده‌یه‌تی سیاسی ئه‌مروێ کوردستان دايمه‌زاندوون، هه‌ر هه‌مووبان

خزمەتی ئو و رووخاندن و هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌یه ده‌کەن. ئە نجامی ئەم باره کاره‌ساتنامیزه‌ ئه‌وه‌یه که پێوه‌ری زمانی ستانداردی کوردی و «کوردیه‌کی راست» ته‌نیا تیکست و نووسینی ئو نووسەر و ڕووناکبیرانه‌یه که به‌ره‌مه‌ی ئو سه‌رده‌مه‌ی ڕاپوردوون و ژماره‌بشان، نه‌گه‌ر زۆریش به‌گه‌شیینی ته‌ماشای بکه‌ین، ره‌نگه‌ خۆی بدا له‌ پانزده‌ بیست که‌سیک. ده‌ستگا زمانه‌وانی و په‌روه‌رده‌یی و فره‌ه‌نگی و به‌ناو زانستیه‌کانی ئەمرۆی کوردستان زۆر له‌وه لاوازترن بتوانن جاریکی دیکه‌ ڕووناکبیر و نووسه‌ری وه‌ها به‌ره‌م به‌ێن.

به‌شی زۆری نووسەر و ڕووناکبیرانی شاره‌زای کورد به‌گشتی له‌سه‌ر ئه‌وه‌ کۆکن که‌ ئو شیوه‌ زمانه‌ی ئیستا له‌ کوردستانی عێراق و تا ڕاده‌یه‌کیش له‌ کوردستانی ئێراندا ڕۆلی زمانی ستاندارد (په‌سمی) ده‌بینیت، تاکه‌ شیوه‌یه‌کی زمانی کوردیه‌ که‌ ده‌توانیت و ده‌بێ بکری به‌ زمانی په‌سمی کوردستان. که‌ باسی کوردستانیش ده‌کەن مه‌به‌ستان هه‌موو کوردستانه‌، واته‌ ئو به‌شانه‌ش که‌ ئەمرۆ به‌واری به‌کارهێنای زمانی کوردییان ئێدا نیه‌. به‌لام هه‌ر له‌ ناو ڕووناکبیر و نووسه‌راندا که‌سانیک هه‌ن ئه‌وه‌ جه‌خت ده‌کەن که‌ ئەوان باس له‌ کوردستانی عێراق ده‌کەن، به‌و پێیه‌ی که‌ ته‌نیا له‌و به‌شیه‌ی کوردستاندا زمانی کوردی ستاتوووسیکی په‌سمی هه‌یه‌ و نا‌کری ئیستا باسی به‌شه‌کانی دیکه‌ی کوردستان بکه‌ین. ده‌بێ سه‌رنجی ئه‌وه‌ش بده‌ین که‌ ته‌قریبه‌ن هه‌ر هه‌موو ئو شاره‌زایانه‌ی له‌ باره‌ی زمانی کوردیه‌وه‌ ده‌نووسن، نا‌وانای ئو شیوه‌ زمانه‌ به‌ «سۆرانی» به‌هه‌له‌ داده‌نێن و له‌جینی ئه‌وه‌ ناوی «کوردیی ناوه‌ندی و ناوه‌راست یا کوردیی خواروو» به‌ راست ده‌زانن. ئیستا ئێدی ئه‌وه‌ش شاراه‌و نیه‌ که‌ ناوه‌ستانی ئو زمانه‌ ئه‌ده‌بیه‌ و «سۆرانی» مه‌به‌ستیکێ نازانستی و ته‌کنیکی له‌ پشته‌وه‌یه بۆ بچووک پێشاندان و داشکاندنێ نرخێ ئه‌ده‌بی و فره‌ه‌نگی زمانه‌ ئه‌ده‌بیه‌که‌.

کاتی نووسەر و ڕووناکبیری کورد ئو شیوه‌ زمانه‌ به‌ باشترین و گونجاوترین شیوه‌ داده‌نێن بۆ ئه‌وه‌ی بکریته‌ زمانی په‌سمی کوردستان، دیاره‌ کۆمه‌له‌ی به‌لگه‌ی میژوویی و زانستی ده‌هێننه‌وه‌ بۆ پشتگیری هه‌لوێسته‌که‌یان. ئێمه‌ ده‌توانین ئو به‌لگانه‌ی لای زۆریه‌ی نووسه‌ران دووباره‌ ده‌بنه‌وه‌ به‌م جۆره‌ کورت بکه‌ینه‌وه‌:

۱- کوردیی خواروو ده‌وله‌م‌ندترین شیوه‌ زمانی کوردیه‌، چونکه‌ هه‌م له‌ قوناغی کلاسیکدا و هه‌میش له‌ قوناغی تازه‌دا ئه‌ده‌بیاتیکی فره‌واوان و ده‌وله‌م‌ندی پێ نووسراوه‌ و کۆمه‌لێک له‌ نووسەر و شاعیره‌ هه‌ره‌ گه‌وره‌کانی کوردستان به‌م شیوه‌یه‌ به‌ره‌مه‌کانی خویان نووسیون.

۲- به‌ پێچه‌وانه‌ی دیالیکته‌کانی دیکه‌ی زمانی کوردیه‌وه‌ که‌ هه‌ر یه‌کیکیان له‌ سه‌رده‌مینکدا زمانیکی ئه‌ده‌بی ناوچه‌یه‌کی کوردستان بووه‌ و دواتر به‌ هۆی هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی ئو ده‌سته‌لته‌

پاخشانیکی میژوویی، به کورتی

کیشهی رېئوس له زمانی کوردیدا په کیکه لهو کیشانهی که هر له زور زووه و زمانزانانی کورد ههستان پې کردوو و ههولیان داوه چارهسەری بو بدؤزنهوه، بهو نامانجهی که کورد ههستان پتکردوو و ههولیان داوه چارهسەری بو بدؤزنهوه، بهو نامانجهی که بتوانئ وشە کوردی به شتویه کی راستی واینووسریت که له گەل شتویهی گوکردنی وشە کاندای له گەل دهنگە کانی زمانی کوردیدا بگونجیت. دیاره کیشهی رېئوس ته نیا پینهستی دهنگ (لیره دا مه بهستم فونه تیکه) نیه، به لکه پیوه ندیه کی زوری شی به ریزمانهوه، به موزفیمی وشە کانهوه و به سینتاکسیسهوه، ههیه.

چارهسەری کیشه کانی رېئوسی کوردی به کومه لئ قوناخی جیاوازا تیه ریوه و کاریکی په کدهست و په گگرتویش نه بووه، چونکه نه دهستگایه کی سیاسی و کارگیری و نه دهستگایه کی فرههنگی ناوهندی نه بووه تا نهم ههولندان و چارهسەرانه په ک بخت. وای پنی ده چیت زمانزانانی کورد، یا نهو که سانهی سهروکاریان له گەل نووسینی کوردیدا هه بووه، له پشدا چارهسەریان بو کونسوناته کان دؤزیوه تهوه و دواتریش بزوتنه کان (فالول یا فوال). من چاهی په که می فرههنگه که ی شیخ یوسف زیانوددین پاشای خالیدی مه قدسی (۱۸۴۲- ۱۹۰۶م) لایه که سالی ۱۸۹۴ چاپ کراوه. له ویدا نووسەر بو دهنگە کانی (پ،ج،گ،ز) تیپ یا نیشانهی تایه تی داناوه.

په ننگه نه مانه زور گرینگ نه بن چونکه پشتر لای فارس نهم تیهانه هه بوون و کوردیش چاوی له وان کردوو، به لام سین نیشانه لهو فرههنگه دا به لای منهوه به کجار گرنگن؛ دهنگە کانی (ف) و (ژ) و (ئ) که نیشانهی تایه تی خویان ههیه. نیمه ده زانین دهنگی (ف) له زمانی فارسیدا ههیه، به لام نه وان هەر به (و) ده ینووسن چونکه به هوی به دواي په کداهاتی بزوین و نابزوتنه کانهوه ده کری بیهه له بهوئتریتیهوه. گرنگی کاره که ی یوسف پاشا نهوه به که بو نهوهی ئه رکیکی زور نه خاته سهر تیپ (و) هاتوه تیپ (ف) ی بو ده برپنی نهو دهنگه به کار بردوو. پیموايه نهوه په که مین چاهه مینی کوردیه که تیپ (ف) ی تیدا به کار برایت. یوسف پاشا بیرى له وهش کردوو تهوه که بزوتنه کانی (ژ) و (ئ) ده بنی نیشانهی تایه تی خویان هه بیت، هاتوه نهو دوو تیپه بهو شتویه نووسیوه که له جیتی نهو کللاهوی، یا نهو (حهوت) هی، نیمه نه مرؤ له سهر نهو دوو تیپه داده نین، نهو (ههشت) یکی له ژیراندا داناوه.

نمونه به کی دیکه ئینجیل (بایبل) ی مارقۆسه که وه رگێترانه کوردیه که ی سالی ۱۹۹۰ چاپ کراوه و له ویدا وه رگێتر تیبی (ل) ی به کار بردوه. له بهر ئه وه ی نه وه به شێ ئینجیل کراوه به کوردی و له ویدا وه رگێتر تیبی (ف) ی تیدا به کار بردیت.

یوسف پاشا بیرى له وه یش کردوه ته وه که بزۆته کانی (ز) و (ئ) ده بێ نیشانه ی تابه تی خۆیان هه ییت، هاتوه نه وه دوو تیه ی به وه شێوه به نووسیه که له جینی نه وه کلاوه ی، یا نه وه (حه وت) ه ی، ئیمه نه مرۆ له سه ر نه ودوو تیه ی داده نین، نه وه (هه شت) یکى له ژیربانداناه.

نمونه به کی دیکه ئینجیل (بایبل) ی مارقۆسه که ته رجه مه ی کوردیه که ی سالی ۱۹۹۰ چاپ کراوه و له ویدا وه رگێتر تیبی (ل) ی به کار بردوه. له بهر ئه وه ی نه وه به شێ ئینجیل کراوه به کوردی موکریانى و له و دیالیکه یشدا، وه ک ده زانین، به (خودا) ده گوترى (خول)، کابرا هاتوه (حه وت) یکى چکۆله ی له سه ر تیبی لام (ل) ه که داناوه و کردوویه تی به نیشانه ی (ل) به کار هاتییت.

ئه مه ی لێره دا باسم کردوه زیاتر پێوه ندیی به فۆنمه کان و نه وه نیشانه وه هه یه که بۆ نوینه رایه تی کردیان له ریتووسى کوردیدا دانراون. به شیکى دیکه ی گرنگى ریتووس پێوه ندیی به مؤرفیم و سینتاکسه وه هه یه. راستیه که ی ئه وه یه ریتووس یا راستووسى تا راده به کی زۆر به ستراوه به زانین و تیگه یشتى ریزمانه وه. نه وه که سانه ی که له سه ر هه له کانیان ده رۆن و ناتوانن چاره ی بکه ن، له بهر ئه وه یه که شاره زای ریزمانی کوردی نین.

ره نگه ئیمه به ته واوی ناگاداری نه وه هه ولدان و ریفۆرمانه نه بین که به درێزایی میژووی به کوردی نووسین کاریان بۆ کراییت. هه ندی له وه بنهما و نیشانه له رینگه ی ده ستنوسه کۆنه کانه وه به ئیمه گه یشتوون و به هۆی نه وانه وه تیگه یشتوین که که سانیگ هه بوونه بیران له وه کردوه ته وه کوردی ده بێ چۆن بنووسریت. دوا ی بلباو بوونه وه ی کتێب و رۆژنامه به زمانى کوردی ئیر وینه به کی ڤووتری نه وه پرۆسێسی ریفۆمکاریه مان بۆ ماوه ته وه، وینه به کی چاپکراو، که ده گانه ده ست خه لکیکی زۆتر. دواتریش کاتی له کوردستانی باشوور زمانى کوردی ڤله و ستانوسى زمانیکی نیوچه ره سمى یا ره سمى وه رگرته وه و کومه لى گوڤار و رۆژنامه ی پێشه نگ بلباو کراوه ته وه، هه ولدانه کان چوونه ته چوارچێوه به کی ره سمى و فراوانتره وه و بنهماکانى ریتووس به شێوه به کی ڤووتر ڤۆ تراون، تا ده گانه سالانى دامه زرانى کۆڤى زانیاری کوردله به غدا و چهند ده ستگایه کی دیکه ی زانستی و فره هه نگى. له نه نجامی نه وه چاکسازی و ریفۆرمانه دا ریتووسى کوردی له سه ره تای هه قه قه کانى سه ده ی راپورودودا تا

راده په کی باش ږیکړا و جینی خوی گرت و تا سالانیکیښ دواتر له ناو به شی هره زوری
 خوښه وار و نووسرو ږووناکییرانی کوردستاندا پټه ویی ده کړا.
 له سهره تاي نه وده کانه وه فرههنگی کورد و زمانی کوردی و وشه کوردی پینی نایه
 سهرده میکی تازه وه که له هه مو ږوویه که وه له ږاږوردوی هه زار ساله ی جیا واره. له
 سهرده مه تازه به دا ږوویڼ به ناشای نازادی، ږوویڼ به دؤستی سهره خوی و ږوویڼ به خاوه نی
 نیشتمانیک، به لام زمانه که مان، زمانی کوردیمان، دؤراند و فرههنگی کوردمان دزیو کرد و
 وشه ی کوردیمان له ده ست دهر چوو. نیمه نه گهر له تایه تمه ندییه فرههنگییه کانی نه م
 سهرده ورد بینه وه ده توانیڼ به درږی قسبان له سهر بکه یڼ و به پینی ژماره و نامار زور
 شت بلنیڼ و لیکولینه وه پیشکش بکه یڼ. نه گهر به وردی سرنج بده یڼ ده پینی نه مه سهرده می
 ږووخانی فرههنگی کورد و هه لوه شانده وی زمانی کوردییه. ده کړی له م ږووه یشه وه به
 شپوه ی جیا واز دیارده کان بخوښینه وه و نه نجامگری جزواو جوریان لی هه لښجینیڼ. من نیستا،
 له م نووسینه دا، نه وه هه مو لایه ن و دیارده ناته ندرستانه ناکه مه بابیه تی لیکولینه وه و
 به راورد کړدن، به لکه ده موی له پله ی په که مدا باسی ږیتوس بکه م.
 من نازانم له کوردستانی نه مړودا ژماره ی گوډار و ږوژنامه و هفته نامه و مانگنامه و
 وه رزنامه کان چنده، به لام نه گهر له بیرم ماییت، له جینگه په کدا خوښنده وه، له سیند به ره و
 ژووره. من نازانم سالانه چند کتیب چاپ ده کړیت، به لام به پینی ژماره ی په خشخانه و
 نووسه ران و دهنگو باسی ناو ږوژنامه کان بیت، ده بی له دووه زار که متر نه بیت. له مانه بش
 برازی ژماره ی نه و کتیبانه ی سالانه له خوښدنگه کاند، له سهره تایه وه بگره تا دواناوه ندی، و
 له زانستگه و په یمانگه کاند ده خوښدرین ناکړی له دوو میلیون که متر بیت. نیستا نه م هه مو
 کتیب و ږوژنامه و گوډار و چاپه مینه بهیته پیش چاوی خوت، نه و جا بزانه چؤن زمانیکی
 لاواز و نه خوش، فرههنگیکی ساده و ږووتږه جال و ږووسینکی خوار و گپ، وه ک چؤن
 ناگر به رده بیته ږوشوپه لاش، ناوه ها به ږوونه ته ناوه ز و هوش و بیره وه ری و وزه ی داهینانی
 مړفی کورد، له خوښدکاریکی پینچ شش سالانه وه بگره تا ده گاته نووسه ږیکی هفتا سالان.
 نه مه کاره ساتیکی نه ته وایه تییه، نه مه تاغو نیکی فرههنگییه و په تایه کی زمانه وائییه. نه گهر
 جاران هه مو دواکه وتی زمان و هه زاری فرههنگی خومان ده کرده تاوانی دوژمنان و
 داگیر کاران، نه مړه هه مو پاساویکی نه م لیکه ومانه بیانو هیناوه په کی دروژنانه و هه لڅه له تین
 و فریودهرانه یه. من گله ی جار و له زور دهر فتنه و توومه و نیستاش ده لیمه وه، بی نه وه ی
 ناهه قیه کم کردیت، نه مړه له کوردستاندا په ک تا که کتیب، په ک تا که گوډار، په ک تا که

ہر روز نامہ و ہفتہ نامہ و مانگنامہ و ہرزنامہ نیہ کہ بہ کوردیہ کی راست و دیتوونیکی راست نووسر اینت.

من خرم که له ماوهی یانزده سالدا گوفاری هاموستانی کوردم بلاو کرده وه، له سهره تاوه نا، بهلام هر نهی له ناوه راستی نهو ماوه یه ده لبارهی ریتوسه وه کومه لن نه نجامگریم لا گه لاله بوویون که له پرووی زانسته وه دهمتوانی بهرگریان لئی بکهم و به نووسه ریکی کورد، که بهرهمیکی دندارد له گوفاره که دا بلاو بکریته وه، بلیم من ریتوسه که ده ستکاری ده کم و له گه ل ریتوسی گوفاره که دا ده بگونیچیم. نیستا نه گهر ته ماشایه کی ژماره کانی ماموستانی کورد بکهیت، ده بییت بهرهم و تامه ی زانا و نووسه رانی گه وره و ناوداری وه ک هه سهوود محمهد که مال مزه هر نه حمده، ملوف خه زنه دلر، محمهدی مه لا کهریم. سه یید محمهد دتاهیر هاشم، شیر کونیکه س و له تیف هه لمهت و زوری دیکه یان تپدا بلاو کراوه ته وه.

که نووسه‌ریکی نهمووندادر و شاره‌زا و زمانزان بیه‌وی ده‌ست به‌و بنه‌مایانه‌ی ږټو‌سوه‌و بگړت، که له نه‌نجامی سالانیکې دوور و درېزی نووسین و لیکولیه‌وه‌دا پټیان گه‌یشتووه، من ږزی بډ داده‌نیم که نه‌و له‌و ږووه‌ووه‌و چوڼ بیر ده‌کاته‌وه و به‌چ شپه‌ویه‌ک به‌رگری له‌و بنه‌مایه ده‌کات. ټیسته‌ بووه به‌نهریتیک که ته‌نانت کولکه‌خوښه‌وار و زړه‌نووسه‌ره‌کانش خه‌وش و نه‌زانی خویان به‌وه ده‌شارنه‌وه که گوايه نه‌وانیش بیري تاییه‌تی خویان له‌باره‌ی زمانه‌وه هه‌یه و ږټو‌سوی تاییه‌تی خویان پټه‌وی ده‌کهن و ده‌بی ږوژنامه‌کان ږزی ږټو‌سه‌کانیان بگړن و ده‌ستکاری نه‌کهن.

نهم دهرده‌ش به‌شیک له و نازاوه به‌ی ده‌ستگاکانی راگه‌یاندنی کوردی دروستیان کردوو له کوردستاندا نیستا که زیاتر له ۳۰۰ رۆژنامه و گۆفار و مانگنامه و وه‌رزنامه بِلّاو ده‌کریه‌وه، به‌لام به هم‌موویانه‌وه دوو که‌سی زمانه‌وان یا زمانزانیان نییه زمانی نهو هه‌زاران وتار و رپیورتاژ و شیع و چیرۆک و لیکۆنیه‌وانه‌یان بۆ یکاته کوردی و رینۆسه‌که‌یان به جۆریک بۆ راست بکاته‌وه که نه‌کری ره‌خه‌ی لڤ بگیریٔ.

قهرانی ڀڻووس و ٺوسه دان و هزاران ههله بهی له ټيکستيکی ٿاسايدا بهرچاو ده که ون ههستيکی والای من، وه ک خويته ريک و کوردي زاتيک، دروست ده کات وه ک بلنی نووسره کان ده يانهوئ پلهی وريای و ژيري خويتهز ٿاقی بکه نه وه و ناچاری بکهن خوی لوغزی وشه ههله کان ههليټيت، يا ناچاری ٺوهی بکهن په نا ياته بهر هيزيکی نه په ني (هيزيکی غهبي) ٿا يټ به هانا يانه وه و ده ستیان بگريت و وشه راسه کان به په رجوو (موعجيزه) يه ک بخاته ميشک و دل و ده ورونيانه وه. دياره منيش ده زانم و خوشيان، نووسه رانی ههله نووس، ده زانن که مه سه له که ٺوه نييه. به لام ٺوهی که ٺهوان نايزان و ناشيانه وئ پئ له نه زانيه که ی بنين، ٺوه به که ٺهوان شاره زای ږڙمان و ږڙوسوی کوردي نين و ٺه و کورديسه ی ده ږڙوسن کورديه کی راست نيه و کورديه کی ههله به.

«كارىكلماتون»

- زۆرن ئەوانەى يىنچ و پەنايان ھەيە، كورد پىنچى ھەيە بەلام پەناى نىيە.
- گاليلە! ناسوودە بنوو، ھەم زەوين نەگەرئ، ھەم مام جەلال پۈتە سەرۆك كۆمارى عىراق.
- چۆن مىلى بە ھەوت تەور نەدەبراو، ھاكىم لە كوشتنى سەرفى نەزەرى كرد.
- دەلەين «دەلال» پۈتە ھۆى گرانى بەلام بە برۆاى من گرانى واتە نيا تاوانى «دەلال» نىيە.
- ئەوانە كە ھەموو پرەدەكانى پشت سەرى خويان دەرووخىنن ھەتمەن بۆ گەراندەنەوە بلىتى فرۆكەيان كرىو.
- موسىقاژەنەكانى يەك سىم، ھەموو بۆ يىستى يەك ناھەنگ بانگەيشت دەكەن.
- «پياوھەتى بىكەن با كۆمەلگايەكى «ژن» سالاى ساز كەين.
- يادى بەخىر جارەن، ھەكىم بە نەخوشى دەگوت وەرە بىيىنم، ئىستا دوكتۆر بە نەخوش دەلىن وەرە بىيىنە.
- لە ھەيەت شىربايى، خىزانى لەسەر لانك گويستەو.
- بۆوھى بە مەوھى بناسن لە مافەكەى دەستى كىشا.
- ئەى مردووانى مەوعىزە، لىم گەرەين گوتم داوھ بە مەوعىزەى مردوو.
- ھەژار، شەمى جەستەى لەسەر «شەمەك» داناو.
- ئەوھى ئەيىستىم لەو شارە، ھەر نەقلى چۆلەكەيە و منارە، نەگونجاو، بەلام باو.
- يادى بەخىر جارەن، لە خوشى جىژن پلاومان دەخوارد، ئىستا لە خوشى پلاو جىژن دەكەين.
- پۆزەكان، چەند پاتەم دەكەنەو و من كاتەكان ئەجاوم بىن شىرنايى.
- ئەى خەلكى شارە بەردىنە، رەبى سەرزەوينى سەوزى مەلىم كويئە؟
- «مەرگ بەر كورتان، مەرگ بەر كورتان» بىورين كەر شوخى نازانى.
- شووپا، سووپا، شارەدارەكان دەست لە ئانتىنەكانى خويان نەدەن.
- بۆ ھەر نانى دەبى وردكەينەو پەرەى گيانمان؟
- لە شەقامەكان، «شەق»، «قام» ئەخوينئ.
- پاشا بەرگى نوپى لى مەبارەك بى، رەھبەت ھەموو بىن بەرگن.
- ئەوانەى قەسەى خويان دەخۆنەو، كاوپر دەكەن.
- كورد بە پىنوسەكەى خۆى دەكەيتەو، بەلام پىنوسەكەى نافروشى.
- ژيان، عومرئ جاوانانەو، بۆ چەند گەز.

- ئىرە نەوار فروشى مامۇستا ھەسەن زىرە كە؟ بىز ھەمەت نەوارىكى ھايكل جاكسونمان دەنى!
- ماشەللا خىزاندان! بابت ئەو ھەموو سوغرا و كوبراىە ى بۇ چىيە؟ دە يەھوى چ بەلمىتى.
- ئەوانەى قوونى ھىماسەيان نىيە، نازانن خوین چ رەنگە.
- ئاشا نىمە بووینە تە مىوانى كى! دەلىنى ئەومندالانە كەمى بەو لوستىرانە جۇلانى بکەن دە بخۆن.

«چېشته ټوله»

- له دهر کی له نجومه، ژیر ده سنی یوان
وتم تنز شاعیری بسوچ وا شهرزی
- له هر که له هسری نیر تیاتات
دیتوته سه رفه جووی غات به سنی
- * لهلی قیمت فیرنی چه سنی داله
که ده دئی گولی قیمت روژئ چند جار
- * زمان فیر به و لیر پیری وه لانی
وتم پیژئ به فیر سوونی نه به پیر
- * و مره مافی تو خورا مه ردی خودا به
مه گهر ناوا فراهاموش کم غمی ناو
- * دلیم خوش سوو وتم دئ نیر تیاتات
موبایلش نیسی بری، چه سنی باله
- * سر ریگامان هله لراوه، سات مه وادی دوود و دم
ژیر سهری ینکاریه، من گشت هله و تاوانه کم
- * چاوی پر له قورمی دوش، پشت چاوی شه دهی موره
ته ختی دم و چاو سبی، نه ولانریشی پوره
- * له چند سوپیتر بیتیم کمل و بهلی روژانه
له هر کایان که بکری، ماکارونی یا رشته
- * هیندئ پیای وا هه په، له مال ده کا بوله بول
خزئ حه شارده دا دایم، له په ناو په سوئ، له چول
- * نهم سالیسی به سهر برد، به بهرهلایی ولانی
پیسی وایه ته قه لوویه، ته نیا ریگی نه جاتی
- دهرم هینسا، ده گریا چه سنی یاران
وتی چ بکم له ده ست نقدی نه یاران
- پیست وایه بئ سه مه ره ته بلیغات
چون کورته دامه نی ده ست پیسی ناگات
- * تهمودوم ههر وه کوو دوله پاید، زاله
وهر پیسی دپیسی مورچه، سال به ساله
- * هه والسی سوو بو ههر روژنامه خانی
وتی پیر سووی، تو خوا لهو مه کره دانن
- * لوتف که پیاله په، لهر مه یه نا به
که نرخی ناوی مه شروپ وه ک شه رابه
- * بو پیوهندی له ههر کات و له ههر سات
موبایلان نه گو توهووه بو بئ موبالات
- * قاتلن بومه ی جهوان، خومن له گهل رای لیوه ههم
نیشی تر گهر شک نه بهن، باوانه کم باوانه کم
- * ده می دهنه که لاک، نیو کیشی بهو جوړه
خه تنی له دهوری لیوی، ده بکا به سیکه نوره
- * شت و مه کی واگران، به نهو حوقوقه جوانه
لای نهوی دی بوو ته، دوژمنی بابه کوشته
- * له دهرئ شاد و شنگول، وه کوو لوتی عه نه دول
چاو ده گئیر و ده کوو مار، بو پووزیکی سبی و سول
- * دهرزی بو نه خویشدار، روژئ له هیشقی فانی
کور لیست ده بن به دوژمن، کانی که بئ نه هانی

خاڵاند ئەحمەدی
کۆلکە زیرینە (شیر بو مندالان)

پەلکە زیرینە

جوانە، نەخشینە

وەرزە کە ی بە هار

هەستە بێینە

ئەو بە وێنە ی گۆل

چەندە ڕەنگینە

زەرد و نیلی و سوور

کەسکە یا شینە

چاو لە ئاسۆکە

کۆلکە زیرینە

وا بە هاری گەش

چاوە پێی زینە

گیانداریکی کۆستانم

دەلتی ناوڕە ددانم

چاوم پرووش و چووکە

بەژنم خەر و بە تووکە

زستان لە ناو ئەشکەوتم

کارم بە هار هەڵدەستم

لە شوین تەمال ناوہستم

ڕەنگم جوانە قاوہییم

مەنشوورە دوستانە تیم

پێم دەلتین دوستی نەزان

ناوم هەڵدە بەرخە گیان

نووسەر: موحسین هیجری

وه رگتیر: ئەمین گەردیگلائی

«توانایی مندالی له پێگهی بەردەنگی ئەدەبیدا»

سەلماندنی وزەی جوانی ناسی مندالی له دەزگای ناسیاری و کانت، دا

قەبوول کردنی ئەو بابەتە ی که مندالی دەتوانی بیتە بەر دەنگی وێژ، رەنگە له هەموو شتیک زیاتر، له هەولێ وەلام دانەوێ ئەو پرسیارە دا یی که مندال دەتوانی بیتە بەردەنگی وێژ و توانایی. ئەوێ هەیه که حوکمی جوانی ناسانە دەرکا، ئە ی بلێی بتوانی کاتی بەرە و پوو بپوو له گەل دەتیک له باری جوانی ناسیە کە ی بگا و «کانت»^۱ گوته ی حوکمی سەلیقیی دەرکا یان نا؟ ئە گەر ئەو توانایی مندال به لایمانەوه پەسەندە و به سەرنجدان به نەبوونی ئەو ئاوهزه جیاوازی لای ئەو^۲، دە کړی بپروا به و هۆگریه ی بکه ی و دەتوانی ئەو له پێگه ی بەردەنگی چالاک دانین که له توانیدا هەیه و هیلێ سوور له نیوان جوانی و ناحەزیه کاندای بکشی. پرسیری دوايش ئەو هیه که بیرى مندال کاتی دەرکردنی حوکمی جوانی ناسیانە، له گەل بەردەنگی گەوره جیاوازی ئەواوی هەیه، یان به بۆچوونیکێ تر له هیندی پازەوه که م و کووری هەیه؟ یان نا، به پێچهوانە دەتوانی ئەو له بەردەنگی گەوره به چاکتر بزانی و قەبوولی بکه ی ئەو راده ی تێگەشتنی له دەتیکێ جوانی ناسانە زیاتر له گەوره.

وەلامی ئەو پرسیارانە، لەو بابەتەوه گرینگە که له روانگە ی بریک له خاوەن دایانی وێژە ی مندالەوه، له پێک گرتنی تاییە تەندیه کانی بەردەنگ له گەل ئەو نوێنەرە جوانی ناسیانە ی له دەقی وێژە پەیدا هەیه که م تر سوودیان لێوەردە گیرێ. هەر بهو هۆش و وێژە ی مندال زیاتر ئاوپ له دەقه فیر کارییه کان دەداتەوه و به بۆچوونیکێ تر خۆ له قەرە ی وێژەیه کی بی خەوش^۳

۱- ئیمانوئیل کانت *immanuel kant* (۱۷۲۴ - ۱۸۰۴)

۲- گیرسانی نمانا له مندالاندا، یان play, dreams and imitation childhood ژان پیاژه وەرگیرانی زینعت

تەوفیق، ۲۰۰۲

۳- مەبەست له وێژە ی پەتی و بێخەوش بەستنیکه که لەودا چیژی ئەدەبی له سەر و هەموو واتایه کی تره وه و تەنەت له فیر کردن و پەر وەردەش باشتره.

نادا. هیندیکی تر بیان وایه برده‌نگی ویزه ده‌بی توانایی دهرکردنی حوکی جوانی ناسیانه‌ی هه‌بی. به‌لام مندا له هوی نه‌بوونی ناوه‌زی جیاواز له و چه‌شنه تواناییه بی به‌شه و هه‌ر به‌و هویه‌شه‌وه ده‌قی نه‌ده‌ب بۆ مندا له خۆ له قهره‌ی جوریک پاشکه‌وتوو، یان دا چوونی ناچاری ده‌دا و په‌نگه هه‌ر له و روانگه‌به‌شه‌وه بی که بریک که‌س ویزه‌ی مندا له به‌ شتیه‌به‌کی نا‌ه‌وا و نیو‌چلی ویزه‌ی گه‌وران ده‌زانن و بۆ نووسه‌رانی نه‌و به‌اره‌ی سه‌رکه‌وتی زیاتر له زانی ویزه‌ی گه‌وراندایه به‌ ناوات ده‌خوازن!

نیسه له‌م نووسه‌راوه‌به‌دا به‌ سوود وه‌رگرتن له روانگه‌ی «کانت» له چۆنیه‌تی دهرکردنی حوکی جوانی ناسیانه‌دا، یان به‌ بۆچوونیکێ تر حوکی سه‌لیقه‌یی ئامازه به‌و بابه‌ته ده‌که‌ین. که به‌ نه‌بوونی ناوه‌زی جیاواز توانایی مندا له دهرکردنی حوکیکی ئه‌وتودا نافه‌وتی و هه‌ر به‌و هویه‌ش نابێ پیمان وایی که ویزه‌ی مندا له هوی نه‌بوونی لیهاتووێ به‌رده‌نگی تاییه‌تی خۆی، که‌متر سوود له تاییه‌تمه‌ندییه‌کانی جوانی ناسی وه‌رده‌گرێ. ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر نه‌و بابه‌ته‌شمان به‌ دل یی که به‌ هوی سنووردار بوونی چوارچینه‌ی وشه و فامی مندا له، ده‌بی ده‌قی ویزه‌یی پابه‌ندی به‌رده‌نگ بی، ده‌بی په‌رسین کام ده‌قی ویزه‌یی گه‌وران هه‌یه که به‌ بی سه‌رنجدانی به‌ سنووردار بوونی به‌رده‌نگه‌که‌ی گووراوه و نووسه‌ریک که زمانیکێ تاییه‌ت بۆ نووسین هه‌لده‌بژیڕی، ناتوانین بلێین به‌ شتیه‌به‌کی سروشتی خۆی به‌ تاییه‌تمه‌ندی زمانی و ینگه‌یشتنی ئاقمیک له به‌رده‌نگه‌کانیه‌وه به‌ستۆته‌وه؟

(گریمانه نه‌سه‌لمه‌ندراوه‌کان)

نیسه هه‌ر له مندا لیه‌وه بیر و باوه‌ریکمان سه‌باره‌ت به‌ عه‌داله‌ت و جوانی هه‌یه که شوینی نه‌وان له‌سه‌ر په‌روه‌رده بوونی رۆح، وه‌ک شوین دانانی دایک و باوک وایه و نیسه‌ش خوومان به‌وه گرتووه که ریزی بۆ دانیین^٤.

٤- کوماری ئه‌فلائون، ورگه‌ڕانی فواد رۆحانی. په‌خشانگه‌ی زانستی و فهره‌نگی ٢٠٠١

جگه له نهفلاتوون که ساینکی تریش وه ک رؤسو^۵ هژگری مندالی بهو نیشاندهره جوانی ناسانه به شتیکی زاتی^۶ ده زانن. به لام نهم هژگریه به جوانیاسی، یان به بۆچوونیکی گشتی تر، شتی جوان چ پیوهندیه کی له گهل سیستمی فیکریی مندال ههیه. لهو چه شنه گریمانه یه دا وه لامینکی دلنیا که رانه نادوزینه وه و نه گهر بۆچوونی پیازه له تمسلینکدا وه ک خویندنه وه ی بیروکی مندال چاولنکه یین و قه بولمان یین و نه گهریمان وایی هه میسه خهریکی پینک گرتنی ورده کاریه کانه، که وایه نهو چۆن ده توانی بچته نیو دوزیکی وه ک نه ده بیانه وه که له مو دا درگای مه جازو خوازه و. گینایه و. ئامازه. ئاواله یه و هه موو شتیکی ته نانه ت راسته قینهش له پانتایه کی چیاواز و بهر چاودا ههست پنده کری.

لیره دا به بهر هوی له فرۆید^۷ نه گهر قه بولمان یین که هژگری به هونه، به هوی نهستی خنکیندراوه یه یان به دوزاو بوون له گهل یۆنگ^۸ بلین که نهستیکی هه مووانی، ئیمه به رهو نهو لایه رهتوتی ده کا، یان نه وهی که وه کوو شوین که وتوودانی ریبازی دزه ی ههسته وه ری^۹ بهو شیویه به لگه پینه وه که مروف کانی دیتی راسته قینه ی ههست پینکراو، ده رگای زه یینی ئاوه لا ده کا بویان و به هوی ههستی نه وه وه نهو شتانه ده ییندرین، به ههر شیویه ک یین زۆریه مه سه له نه سه لمیندراوه کان ده ستیان لیه لده گیرئ و ویزه ی مندانان له پاله و شتیکی فه لسه فی پیهش ده یین. له راستیدا ئیمه به سه لماندنی فه لسه فیانه ی توانایی مندال له تیگه یشتنی جوانی، بهو باوه ره ده گه یین که لیوه شاوه یی زاتی به رده نگه ی ویزه ی مندانان باشه و نهم گرینگایه تیه له ده ست نهم هه ولانه نایه که ئامازه مان به بریکیان کرد.

۵- ئه میل، زان ژاک رؤسو، وه رگترانی غولامحوسین زیره کزاده و پهخشنگه ی ناهید، ۲۰۰۳

۶- موپرتزا موتمهه ری زات وه ک سروشت و خوماک به شتیکی گوورلو ده زانی، بهو چیاوازییه وه که زات له خوماک ناگاتره. زات، لاپهره ی ۳۳ پهخشنگه ی سهدرا ۲۰۰۵

۷- ئامازه به ده خهزی نووسه که له نه دیتنه ی فرۆیددا کار و کاردانه ی مروف له مندالییه وه هه تا پیری ده خاته زیر کاریگه یی خوی.

۸- جوتانیسی به رمانه کی ساده. مه محمود عیلادبان، لاپهره ی ۴۱، نلومندی زانیاری و لیکۆلینه وه ی هونه ری

۲۰۰۱

۹- ریبازی دزه ی ههسته وه ری. چه مکنیک له رهوانیسی خو راوانانه، یان Introspective دینه نه زمار.

(بهردهنگی و ژده مندان له روانگی کاتهوه)

به سر نچدان به وته کانی کانت که سبارت به سلهماندنې هوگری مرؤف بز جوانی، به دوز و دهره نچامیکی باش ده گا و له ده پشیکی باسکراوه دا، ناکامیکی باش به دهمته وه ددها، هر بز به باشی ده زانین که به که لک و هر گرتن له جوانیناسی کانتی، ینگه مندان وه ک به ردهنگی نه ددهیات زق که ینه وه؛ به تایهت نه وهی ده سکه وته کانی کانت له گهل تیوریه کانی نیو ره ولتناسی مندایش سازگاره.

کانت ده لی: له به ره وروو بوونه وهی مرؤف له گهل سروشتدا، مرؤف ههول ددها جوریک هاولیکی له نیوان ناسیاری خوی و دیارده کانی به رامبریدا دروست بکا؛ به جوریک که پرژوبلاوی جیهانی دهر وه له نه ندیشهی خویدا کزکاته وه و هه موویان بخاته ژیر فهرمانی یاسا و پسی گشتی خویه وه. کاتیک نه و هاولیکیه پیک دی، ههست به چیزیکی خوش ده کا چونکه وا ههست ده کا که له سروشتدا، تامانجداری هه به و نه ویش تواتویه تی تی بگا، به لام کاتیک له گهل مالنیک به ره وروو ده بی ههست به وه ره زی ده کا.^{۱۰}

کانت له سر نه و باوه په که ههست کردن به چیز و نازار، نه گهرچی به شیک له سیسته می ناسیاری نیمه نین، به لام پیوه ندیه کی به رده و امیان له گهلیدا هه به. تامانجداری دیارده کانی شتیک ههست پیکراو و له به رچاو نیه، به لکرو چه مکیکه که نیمه به دوایدا ده گهرین و له هه بهر دیاردهی ناسیاریدا شتیک رواله تیه و وه ک چیز و نازار ناتوانین به به شیک له سیسته می ناسیاریان دانین. لهو حاله تدا مرؤف کاتیک سروشت به تامانجدار ده زانین که بزچوونی نه و بز شناس هاورئ له گهل چیز بئ و نه و بزچوونه خوشی، بزچوونیکی جوانی ناسانه له تامانجدار بوون بی.

به بهروای کانت، زه یین کاتی روو بهروو بوون له گهل تامانجداری دیارده به که، ینه وهی بیهوئ له گهل چیز ناوچه ده بی و لهو کاته دایه که نه و دیارده به جوان ده زانین. به واتایه کی تر چیزی

۱۰- ره خه ی وزه ی حکم، لیمانویل کانت، و مرگیرانی عه بدولکه ریم ره شیدیان، په خشانگی ۲۰۰۷

ناثاگایانه‌ی نیمه له نامانجداری دیارده‌یه‌ک، پیمان ده‌س‌لمیتی که به جوانی بزاین. کانت نهو
 حوکه‌می که ده‌پته هوی چیزیکی نه‌وتو، به حوکه‌یکی سه‌لیقه‌ی ده‌زانی. نه‌گهر نه‌وه‌ی
 کانت ده‌پلی به گریمانه‌ی بزاین؛ نهو کاته تیده‌گه‌ین که بوچی منداال سه‌ره‌رای
 کم‌وکووری ده‌زگای ناسیاری و نه‌بوونی ناوه‌زمه‌ندی جیاواز، حوکه‌ی جوانی ناسیانه به
 شیوه‌یه‌کی راست و دروست دهرده‌کا و لهو چوارچنویه‌دا، نه‌ک جیاوازی له‌گهل گه‌وران
 نیه، به‌لکوو چونکه واتای جیاواز ناپته می‌مل و ملو‌زمان تا‌را‌ده‌یه‌کی زور له‌مه‌ترسی به
 دوورن. له‌گهل نه‌وه‌ی توشی جوانی ده‌بن لم‌پنوه تیده‌گمن و ده‌بنه هوزگری. به‌وه‌دا که
 کانت ناوا به‌باشی به‌لگه دپتته‌وه بومان دهرده‌که‌وئ که حوکه‌ی (سه‌لیقه‌ی) له‌رووی
 نه‌زموون و بارستای نه‌وه‌وه نیه، ههر بویه نه‌بوونی نه‌زموونی مندالیش ناتوانی بیتته کو‌سینک
 له‌سه‌ر پی دهرکردنی حوکه‌ی جوانیاسی.

(هاورپژه‌ی حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی له‌گهل نه‌ندیشه‌ی ته‌میلی منداال) خالیک که زور گرینگ و
 شیاوی نه‌ویه هه‌لوستی له‌سه‌ر بکری، هاورپژه‌ی حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی له‌گهل نه‌ندیشه‌ی
 ته‌میلی منداال که به‌رله‌وه به‌نامازه کردن به‌بواری ده‌رووناسی، ناورمان لیدایه‌وه، له
 روانگی کاته‌وه حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی یان ده‌ستیشان کردنی باری جوانی، کاتیک مسوگر
 ده‌بن که زه‌ین له‌گهل دیارده‌یه‌کی پاژه‌کی به‌ره‌ووو بی و پاشان پی‌گه‌رپتته‌وه بو‌ماکی
 نامانجداری که له‌زه‌بندا نیشته‌جیه. کانت له‌سه‌ر نهو باوه‌ره‌به که بز برینی دیارده‌یه‌کی پر
 ده‌ستکه‌وت پیوست نا‌کا زه‌ین به‌دوای یاسایه‌کی گشتیدا بگه‌رئ؛ چونکه به‌ر له‌وه نه‌م
 نامانجداریه‌ی وه‌ک به‌ما و ماکیکی گشتی فه‌بوول کردوه، ههر بویه له‌گهل دیتی
 دیارده‌یه‌کی نامانجدار بواری دهرکردنی حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی بو‌دهره‌خسی. چونکه به
 شیوه‌یه‌کی ناثاگایانه‌ی بابته‌ی پاژه‌گی بز قاعیده‌ی گشتی، یانی نامانجداری ده‌گپ‌درتیه‌وه و به‌م
 شیوه‌یه‌ حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی دهرده‌کری که راست نهو دیارده‌یه‌یه‌وا مه‌به‌ستی نیوه‌به.

که وابو نه‌ندیشه‌ی ته‌میلی منداال که ته‌نیا له‌گهل پاژه‌کان هه‌لسوکه‌وت ده‌کا و دهره‌قه‌تی
 جیاوازی واتا گشتیه‌کان نایه‌ت، بو دهرکردنی حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی سه‌بارت به‌واتای جوانی
 له‌گهل هیچ کو‌سینک به‌ره‌ووو ناین و به‌م شیوه‌یه‌ ده‌توانین به‌و نا‌کامه‌ بگه‌ین که بزچی

مندال بهر له گېشتن به ټيگېشتنی جياوازی توانایی ده رکړدنی حوکمی جوانی ناسانه ی هه په و داوهری نهو سه بارهت به واتای جوانی، نهک بایهخی به قهده داوهری گه وران نیسه، به لکوو به هوی نه برونۍ ده خه زدارۍ و به رژه و ونه دخوازی، زیاتر له گهل پاکۍ و راستۍ ناوټه به. توانایی مندال یو ده رکړدنی حوکمی سه لېقه یی، چونه تی به ره و پروو برونه و ی وزه ی نه و له به ستینی و ټژه و هونه ردا به جوانی شی ده کاته وه. چونکه له و به سټه دا پټو ونډی دانی پاژه کان له گهل نه سلېکۍ ئاما نچداردا که ماکۍ حوکمه جوانیاسیه کانه، قسه ی هه ول ده کا. که وایه له لایه نی جوانیاساوه، و ټژه ی مندالان له گهل به رده نگیکی بی توانا به ره و پروو نیسه و توووشی به ربه ست نابۍ و نه گره نوو سه ر خوازیاری نهو به بی که واتای جوانیاسانه له ده قه که یدا بیتۍ، له لایه ن مندال وه هیچ کوسپکۍ یو نایه ته پیښی. ته نانهت ده توانین له سه ر نهو په پنداگری بکه یین که سه ر که ترین به رده نگی و ټژه و نه ده ب مندالان؛ چونکه ټيگېشتنی جوانیاسی نه و له مه ترسی ده سه به ندی زه ینیدا نیه و نهو به سانای ده توانی به بی نهو ی به چټه ژیر باری ده سه لاتۍ و اتا گشتیه کان، جوانی بدوزیته وه و شات وشووتیش نیسه نه گره بلنن به رده نگی گه وره ی نه ده بیاتیش له حالۍ گه رانه وه دایه به ره و بارودوخیکۍ وا که چټزی و ټژه یی بدوزیته وه؛ چونکه نه گره ناوه ز هه لگرته وه یو سه ر ئاکام و به رژه و ونډی ده سه لاتدار بی (یانی هه ر نهو شته ی که پنداویستی زیانی ناوه زمه نده). چوون یو ښو جیهانیک که ته نیا له ده ره و ی خه پاله وه به رده نگ ده دوزیته وه، به هیچ کلوجی نالوی.

سه رچاوه: پړوه شنامه ی ادبیات کودک و نوجوان شماره ۵۱، ۱۳۸۶ تهران.

فره نگوک:

پاژه کی: جزئی

په خشانگه: انتشارات

ئاما نچدار: هدفمند

منال تهوهر: کودک محور

دزه ی هه سه ته وهری: رسوخ حسی

به رده نگ: مخاطب

ویژه: ادبیات

ملوزم: مزاحم

مینمل: مزاحم

هاوپیژه‌یی: تناسب

ده‌سته‌به‌ندی: طبقه‌بندی

نماتا: نماد

گیرشان: شکل‌گیری

خوماک: غریزه

گوروان: تکوین

ده‌خه‌ز: عقده

خوروانانه: خودنگرانه

بای واده

نه ی بادی سه با ره بیی به خیرینی نه وه هاتی
په رده ت وه سه ما خستوه بای خوشی نه جاتی
مه شهووره ده لنین به ینی شهوئ و کاتی به یان دیی
دویتی که دره نگ هاتی، نه هاتی بوو نه هاتی
نسازداری سه با خه و تسووه نامانه به نه رمی
تو خودا که موازب یی، خشه و چرپه یی پاتی
هیشتا گول که ی نیمه له خه و رانه چه نیوه
تونند تینه په پری نامه که، تو گیانی براتی
با هر دوو پیکه وه هساو رازی سه فەر بین
تو چاوی برای شاعیری خوش زه و قی سه بانی
باوهر مه که هر جووتی به ییت دیت و به یان بی
شه مورخی شه و او یژ و سه هر سه رده م و سانی
هر چه نده که وا تو به یی زاهد ده شکینی
نه مر که له چاو دو یکه به نه سپایی و ماتی
سه د جار به فیدای شه و گه پری شه و کاتی شه و یتم
ره حه ت له وه به م ناوی سه بای خوشه وه ناتی

بوکان - ۱۳۸۴/۵/۲۹

ژباړنه

جه فای ناهت پسر و کینی نه گهر چی خو چه مانیتوه
 دلیم زاماری تیرئ بوو هزار جاریش کولانیتوه
 ده لښن فهرموو به تی پیره که وایه، بی ده سم بگری
 له بو من فخره گهر چی نهو به ونه ی شهم توانیتوه
 نه من پیری جه فا و جه ووم نه و ک پیری نه من، گیانه
 ده زانی سه رده میکی زور به ده دم درده و تلانیتوه
 له میزه چاو له ریگا بووم پتیری مه ره می ده رده م
 گه پشت په یغامه که گیانم به گیانی تو گه شانیتوه
 به چه شنی تاسه باری بووم که نه و رازه بدر کینی
 منه تباری په یامی تو م له ده ست مه ینست چه مانیتوه
 به قوربانی شه مال سه دجار ه والی خوشی بو هیتام
 به شاپالی خه یال دیسان به ره و به رزی فرانیتوه
 له بی مه یلی گولی رووی تو دلی شوانه سیس و ژاکابو
 به قوربانی وه فا و مه یل و ک کوو چیمه ن ژبانیتوه

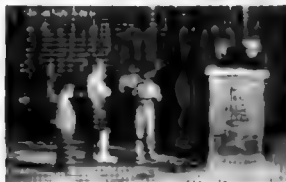

جه غزی نه وین

به ره و پیری ده چووم فهرمووی نه تو پیری بر و لاچو
 له سه ر نیواړه به لاقه به ناخی گزری ته نگاچو
 و تم پیره و کیه دل گول و ره تو داره داره که
 و یا ده سم گره و یاخو له ژیر داری قه ناره که
 به تالی زولفه کانی خوت دلیم هه لوا به با به س بی
 هه ناسه ی پر له تاسه ی دل به یادی چاو که ی مه س بی
 له سوزی سازه که ی سینم و ره گوی بگره بو ساتی
 هه وای گیان گیانه که م ده چرئ به یادی تو وه هه ر کانی
 گولی شه نگم دلی ته نگم ده وامی دووری ناهیتنی

به بئ مه یلی گولی هیوا دل و گیسام ده سوو تینی
 ده بئ سارپژ برینی من، دل و گیسام به قوربانست
 نهوا هات داره داره «شوان» له بو نه مری له دار دانت
 نمونسه ی به رزی یه زدانی، به نه رمی کاتنی ده پروانی
 ده مئی به نجه ی شه فابه خشت له سه زامی دلسم داننی
 به دل جازر بووه ئیژئی هه چی گول ییژئی هه خۆشه
 به لام واتینه گهی ییژئی نه زانه و کهله که ی بۆشه
 له دیمه تا هه زاران وه سف نه کهم هه ر به ک به جوریکی
 سه رنجم راوچی خالی تو به و ته ی گۆر و پۆریکی
 هه جبه راوی دلسم دیله له ناو جه غزی نهوینیکه
 به کاخی شاهی قهت نهادهم سزای نهو جه غزه ژینیکه
 موباره ک بئ له من گپژم له گپژئی گپژه وه ی خه مدا
 خه لاتنی به رزی دلداره له ریزی باشی به ره مدا
 بده زاخواوی دل تا کوو ده بئ بۆت خالیس و موخلیس
 نه گهر مردیش له خزه تا دلسم چه شنی گولیکی سیس
 له ته رمی نه رمی بهروانی سه رنجی ده ی به نه پای
 شنه ی مه یلت به سه ریا بئ ده که ی کاری مه سیحایی
 گهلن شانازییه «شوانه» نهوینی پاک و بئ خهش بئ
 گولی سیس هه لگه راوی دل به سه روه ی مه یله که ی گهش بئ

غولېکاني فيزکاريي زمانې کوردي و نه دېمېي مثالان

رېږدېسمي کړننې ۵ خولي فيزکاريي (۳ خولي سره تايي، خولېکي لاتين و خولېکي ته کيږي) له کاترميزي چواري پاش نيوده پړوي پړوي پينځ شلمه مېه ريکوتې ۱۳۸۹/۷/۸ به ناماده بووني دهسته يک له شاعيران، نووسران، ورگيران، هونه رمندان و هوگراني فرههنگ و نه ده ب و نه د امانې کورې فيزکاريي و فرههنگي نه ده ب و نه ده بدوستانې: يوکان، مه اباد و نه له هولي: فرههنگه راي سيورغوي نيداره ي فرههنگ و نيرشادي ئيسلامي يوکان بهم جوړه ي خواره وه به پړوه چوړ:

- خوبنده وه ي چند نايه ت له قورناني پيروز له لايه ن کاک شيرکو سالي راد.
- ده سينکي به نامه و به خير هيتاني ناماده بوان له لايه ن کارگيري به نامه سديداسين قوردي شي.
- به خير هيتان و کورته راپورتيک له باره ي کار و چالاکيه کاني کورې فيزکاريي و فرههنگي نه ده ب له بواري فيزکاريي زمان و نه ده يي کوردي و نه ده يي مثالان له لايه ن کاک سته فا ئيلخاني زاده به رپرسي کورې فيزکاريي و فرههنگي نه ده ب.
- وتاري به پير کاک په زاعه ياسي به رپرسي نيداره ي فرههنگ و نيرشادي ئيسلامي يوکان له باره ي کار و چالاکي و به نامه کاني داهاتووي نه و نيداره يه.
- وتار له لايه ن ماموستاي ناييني مه لاجه لال مه ولود پوړي.
- وتاريک له ژير سره د پري زمان و هووييت له لايه ن کاک پونس ره زايي.
- وتاريک له باره ي پړماني کوردي له چند سالي رابردودا له لايه ن کاک حوسين شيربه گي.

- و تاریک به ناوی ناشنایی له گول نده بیاتی منالان له لایه ن خانم له یلا سالحی ماموستای خولی فیرکاری نده بیاتی منالانی کوری فیرکاری و فرههنگی نده ب.

- و تاریک به ته سلی له باره ی کار و چالاکیه کانی چند سالی کوری فیرکاری و فرههنگی نده ب له لایه ن کاک خالید عسکری نندامی کوری فیرکاری فرههنگی نده ب.

- و تاریک له باره ی زمانی زگماکیه وه له لایه ن خانم فهوزیه قوره پشی.

- نایه ژهنی له لایه ن هونه رمند عوسمان محهمه دی (عوسمانه سوور).

- پروون کردنه وه یک له باره ی نه قشهی وینه داری گهشت و گوزاری و فرههنگی شاری بۆکان و نامازه بک به پرژه کانی داهاتووی «شیرکتی موهه ندسینی مشاوریری سنووری هیوای میدیاه له لایه ن کاک مه نووچهر جیهانی.

- سهاس کردنی نه و که سانه ی به شداریی ناماده کردنی خهریته ی وینه داری گهشت و گوزاری و فرههنگی شاری بۆکانیان کردوه له لایه ن موهه ندیس شوپش خالیدی.

- خوینده وه ی شیر له لایه ن: موهه ندیس شوپش خالیدی، ئالسا گول محهمه دی، هیوا گول محهمه دی، نامنه چاک، هینم گهردیگلانی، کیان قوره پشی، سووسه ن حه سه ن زاده، ناریا بوداغی، سیروان نیک زاده، ناره زوو سادقی، چرو بوداغی، ئیلهام محهمه دی، محهمه د نه سه دی، سانا مه ولوودی، هه زار حه سه ن زاده، باران خزری نه قده م. ده بی نامازه بکه یین له خه کردنه وه و ناماده کردنی نه و مندالانه ی شیریان خوینده وه کاک نه مین گهردیگلانی زه حه تیکی زوریان کیشابوو. شایانی باسه به باشترین خویندکارانی پله ی یه که م نا سینه می نده بیاتی مندالان و میزمنالان خه لاتی نه غدی پشکهش کراو به هه مووی نه و خویندکارانه ی که له خولی نده بیاتی منالان و پینج خولی موقه دده ماتی و لاتین و ته کمیلی کوردی له تاقیکاریدا به شداریان کردبو و له نه زموونی نه و خولانه دا ده رجوویوون پروانامه و نه قشهی وینه داری گهردشگه ری و فرههنگی بۆکان درا. به ماموستایانی نه م خوله فیرکاریانه که بریتی بوون له خانم له یلا سالحی ماموستای وانه ویزی نده بیاتی مندالان و خانم کوردستان مه لامه حممودی و خانم سووسه ن حه سه ن زاده، ناغایان سیامه ند به خت نازه ر و ره حیم

عبدالوهره حېم زاده ماموستايانی خوله کانی فیرکاری زمان و نه ده بیاتی کوردی رېژنامه و نقشه پیشکښه کړا. بودجه ی ۲۰ دانۀ نو و نه قشانه له لایه ن کوری فیرکاری و فرهه نگیی نه ده ب دابین کرابوو و ۶۰ نقشه ش له لایه ن شیرکه تی موهندسینی موشاوری سنووری هیوا میدیا پیشکښه کړا. رپوره سمه که کاتزمیر ۷/۳۰ و دوانیوه رړو کړتای پنهات. جنی ناماوزه به بودجه ی خولی فیرکاری نه ده بیاتی مندالان له لایه ن موعاونی وه زیری فرهه ننگ و شیرشادی نیسلا می دابین کړا بوو.

گرینگی فیر بونی خولنلن و نووسین و ئهدهبی کوردی له فیرگه‌دا

فیربوونی زمانی کوردی وه ک هه‌موو زمانیکی دیکه پتووستی به فیرکاری (آموزش) هه‌یه. به داخه‌وه زۆربه‌ی خه‌لکه‌که‌مان ته‌نانه‌ت زۆریک له نووسهران و شاعیرانی‌شان له نووسینی زمانی زگم‌اکیدا شاه‌زا نین و له‌م باره‌وه که‌م و کووپی و گرفتیار هه‌یه و بۆ فیربوونی دروستی ریتووس و ریزمان و رسته‌سازی و هاوتاسازی (معادل یایی) پتووستیان به خول (ده‌وره) هه‌یه. کۆپی فیرکاری و فره‌هنگی ئه‌دهب و به‌شه فیرکاریه‌که‌ی (فیرگه‌ی زمانی کوردی و ئه‌دهبیاتی منالانی ئه‌دهب) ماوه‌ی چهند سالی‌که له شاری بۆکان و گونده‌کان و شاره‌کانی ده‌ورو به‌ر و زانکۆکان له‌م باره‌وه به‌ دانان و سازدانی خوله‌کانی جۆراوجۆری فیرکاری، ریتووس، زمان، ئه‌دهب هه‌نگای زۆر گرینگی بۆ ئه‌م کاره هه‌لناوه‌ته‌وه.

ده‌بین ئه‌وه بزانی‌ن ئه‌و شته‌ی که له فیرگه‌دا به‌ ماوه‌ی کورت فیری ده‌بن؛ نه‌گه‌ر بۆخوتان به‌ بێ‌چوون بۆ فیرگه‌ بۆ فیربوونی ریتووس و زمانه‌وانی و ئه‌دهبی کوردی ئه‌م کاره بکه‌ن ماوه‌یه‌کی زۆری ده‌وێ و تازه‌ قه‌ت ناو! به‌ دروستی و ریکویتی فیری نابن. من بۆخۆم که‌ ماوه‌ی چهندین ساله‌ له‌ ناوه‌نده فیرکاری و کولتورییه‌ هاوکاریم هه‌یه به‌ کرده‌وه ئه‌و شته‌م هه‌ست کردووه و بۆ ده‌رکه‌وتوووه که‌ زۆریک له‌م که‌سانه‌ی شتیان بۆ نووسین و تاپ بۆ ئه‌و ناوه‌نده هه‌تاوه هه‌له‌ی زۆری ریتووسی و ئیملایان هه‌بووه. دیاره‌ ئی وایان تیندا‌بووه شیر و چیرۆک و توێژنه‌وه و نووسراوه‌که‌ی زۆر به‌ پینز بووه به‌لام به‌ هۆی ئه‌وه‌ی فیرکاری و ده‌وره‌ی نه‌دیوه له‌ ریتووسدا ئیشکالی هه‌بووه.

بۆ ئاگاداری زیاتری فیرخو‌ازان و هۆگرانی زمان و ئه‌دهبی کوردی پتووسته‌ رابگه‌ینم فیرگه‌ی زمانی کوردی و ئه‌دهبی منالانی ئه‌دهب رۆژ به‌ رۆژ هه‌ولێ داوه‌ وانه‌ و مه‌نه‌ه‌که‌کانی فیرکاری خۆی ته‌واوتر و چڕوپه‌تر بکا و هه‌ر ئیستا ئه‌م چهند خوله‌ (ده‌وره‌یه‌)ی هه‌یه:

١- خولی فیزیوونی ږینووسی کوردی به تەلفوینی عەږەیی (تارامی)

٢- خولی فیزیوونی ږینووسی کوردی به تەلفوینی لاتین

٣- خولی زمانی کوردی که بریتیه: له وانه کانی ږیرمان، زمانه وانی (فونوتیک، فونولوژی، مورفولوژی، سیمانتیک، سینتاکس)، وه رگیران (ترجمه)

٤- خولی ئەدەب (نەدەبیات) ی کوردی یریتی له وانه کانی: پەخشانی (نیر) - شیعەر (نظم) - ږهخەنی ئەدەبی.

٥- خولی مامۆستا به تەبی بۆ و تەوهی وانه (دەرس) ی کوردی.

هيوادارم هه موو کوردیک به تایبەت هه موو هۆگرانی زمان و ئەدەبی کوردی و ئەو که سانهی که تازه دەستان به نووسینی شیعەر، چیرۆک و وه رگیران کردووه و ده وره یان نه دیوه له خولانه دا به شداری بکه ن هه تا به شیوه یه کی دروست و زانستی به رهمه کانیا ن بنووسنه وه.

